

**VOLUME 1
ISSUE 3
MARCH 2025**

Multidisciplinary journal: Fundamental Research Scientific Journal

- EXACT SCIENCES
- NATURAL SCIENCES
- TECHNICAL SCIENCES
- PEDAGOGICAL SCIENCES
- SOCIAL SCIENCES
- PHILOSOPHICAL SCIENCES
- PHILOLOGY SCIENCES
- ECONOMICS SCIENCES
- AGRICULTURE SCIENCES
- PSYCHOLOGICAL SCIENCES
- MEDICAL SCIENCES
- ARTS SCIENCES

ISSN 3060-513X

+998930901912

universalpublishings.com

sabirovj75@gmail.com

**Research Science and
Innovation House**

LES MÉTHODES POUR DÉVELOPPER LES COMPÉTENCES ORALES EN FRANÇAIS

Matmurotova Zamira

Chercheur de Uriu

zamiramatmurotova@gmail.com

Résumé. L'article examine les méthodes modernes et les techniques pour améliorer les compétences orales en français. Les aspects tels que la prononciation, l'intonation, la participation à des conversations et l'utilisation active de la langue sont abordés. L'article traite également des technologies interactives, des logiciels d'apprentissage des langues et des opportunités d'utiliser le français dans la vie réelle. Les résultats de la recherche servent de guide pratique pour les apprenants de français.

Mots-clés: français, compétence orale, prononciation, intonation, conversation, technologies interactives, logiciels d'apprentissage des langues.

Introduction. Le français est une langue riche et complexe, parlée par plus de 300 millions de personnes dans le monde. Apprendre à parler français couramment est un défi pour de nombreux apprenants, car cela nécessite non seulement une bonne maîtrise de la grammaire et du vocabulaire, mais aussi une capacité à s'exprimer clairement et naturellement. Cet article explore en détail les méthodes et les stratégies pour améliorer les compétences orales en français, en mettant l'accent sur la prononciation, l'intonation, la fluidité et la confiance en soi.

1. L'importance des compétences orales en français

Les compétences orales sont essentielles pour communiquer efficacement en français. Elles permettent de :

- Participer à des conversations quotidiennes.
- Comprendre et être compris par les locuteurs natifs.
- Développer une confiance en soi lors de l'expression orale.
- S'intégrer dans un environnement francophone.

Pour atteindre ces objectifs, il est nécessaire de travailler sur plusieurs aspects, notamment la prononciation, l'intonation, le vocabulaire et la fluidité.

2. Les méthodes pour améliorer la prononciation

La prononciation est l'un des aspects les plus difficiles de l'apprentissage du français, en raison de ses sons spécifiques (comme le "r" guttural ou les voyelles nasales). Voici quelques méthodes pour améliorer la prononciation :

- **Écouter et répéter :**
Écouter des enregistrements audio de locuteurs natifs (podcasts, livres audio, émissions de radio) et répéter les phrases pour imiter leur prononciation.
- **Utiliser des applications :**
Des applications comme **Duolingo**, **Babbel** ou **Rosetta Stone** proposent des exercices de prononciation avec reconnaissance vocale.
- **Travailler avec un professeur :**
Un professeur de français peut corriger les erreurs de prononciation et fournir des conseils personnalisés.
- **Pratiquer les virelangues :**
Les virelangues (comme "Les chaussettes de l'archiduchesse sont-elles sèches ?") aident à améliorer l'articulation et la fluidité.

3. Développer la fluidité et la confiance en soi

La fluidité est la capacité à parler sans hésitation et avec un rythme naturel. Pour développer cette compétence :

- **Pratiquer régulièrement :**
Parler français tous les jours, même pendant quelques minutes, aide à gagner en confiance.
- **Participer à des conversations :**
Rejoindre des clubs de conversation ou des groupes d'échange linguistique (comme **Tandem** ou **HelloTalk**) permet de pratiquer avec des locuteurs natifs.
- **Se filmer ou s'enregistrer :**
Enregistrer sa voix et l'écouter permet d'identifier les erreurs et de mesurer les progrès.
- **Utiliser des phrases toutes faites :**
Apprendre des expressions courantes (comme "Comment ça va ?", "Je suis d'accord", "C'est une bonne idée") aide à parler plus naturellement.

4. Enrichir son vocabulaire et maîtriser les expressions idiomatiques

Un vocabulaire riche est essentiel pour s'exprimer avec précision. Voici quelques conseils :

- **Apprendre des mots par thème :**
Se concentrer sur des thèmes spécifiques (comme la nourriture, les voyages ou le travail) pour mémoriser des mots utiles.
- **Utiliser des flashcards :**
Des applications comme **Anki** ou **Quizlet** permettent de mémoriser du vocabulaire de manière interactive.
- **Lire et écouter du contenu en français :**
Lire des livres, des articles ou écouter des podcasts en français expose à de nouveaux mots et expressions.
- **Apprendre les expressions idiomatiques :**
Les expressions comme "C'est la fin des haricots" (c'est la fin) ou "Avoir le cafard" (être déprimé) ajoutent de la couleur au langage.

5. Travailler l'intonation et le rythme

L'intonation et le rythme sont des éléments clés pour sonner comme un locuteur natif. Pour les améliorer :

- **Écouter des chansons françaises :**
Chanter des chansons en français aide à comprendre le rythme et l'intonation.
- **Imiter les locuteurs natifs :**
Regarder des films ou des séries en français et répéter les dialogues en imitant l'intonation.
- **Pratiquer la lecture à haute voix :**
Lire des textes à haute voix en prêtant attention à l'intonation et aux pauses.

6. Utiliser les technologies modernes

Les technologies offrent de nombreuses opportunités pour améliorer les compétences orales :

- **Les applications d'apprentissage :**
Des applications comme **Duolingo**, **Busuu** ou **Memrise** proposent des exercices interactifs.
- **Les chatbots et l'IA :**
Des outils comme **ChatGPT** ou **Replika** permettent de pratiquer des conversations en français.
- **La réalité virtuelle (VR) :**
Les environnements virtuels permettent de s'immerger dans des situations de conversation réelles.

- **Les cours en ligne :**

Des plateformes comme **Coursera** ou **Udemy** proposent des cours de français avec des exercices oraux.

7. Participer à des activités immersives

L'immersion est l'une des méthodes les plus efficaces pour améliorer les compétences orales :

- **Voyager dans un pays francophone :**

Passer du temps en France, au Canada ou dans un autre pays francophone permet de pratiquer la langue au quotidien.

- **Participer à des événements culturels :**

Assister à des festivals, des conférences ou des rencontres francophones.

- **Rejoindre des communautés en ligne :**

Des forums ou des groupes Facebook dédiés à l'apprentissage du français.

Conclusion. Développer les compétences orales en français est un processus qui demande du temps, de la pratique et de la persévérance. En combinant des méthodes traditionnelles (comme l'écoute et la répétition) avec des outils modernes (comme les applications et les technologies interactives), les apprenants peuvent progresser de manière significative. L'essentiel est de pratiquer régulièrement, de rester motivé et de ne pas avoir peur de faire des erreurs, car elles font partie du processus d'apprentissage.

Références

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
2. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). How Languages are Learned. Oxford University Press.
3. Krashen, S. D. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon Press.
4. Duolingo. (2023). Language Learning App. <https://www.duolingo.com>
5. Rosetta Stone. (2023). Language Learning Software. <https://www.rosettastone.com>
6. Cadre européen commun de référence pour les langues (CECR). (2001). Conseil de l'Europe.
7. FrenchPod101. (2023). Plateforme d'apprentissage du français en ligne. <https://www.frenchpod101.com>
8. FluentU. (2023). Apprentissage des langues à travers des vidéos. <https://www.fluentu.com>

OILA QONUNCHILIGIDA VOYAGA YETMAGANLARNING HUQUQ VA MAJBURIYATLARI

Saidova Nigora Arslonovna

Toshkent viloyati Angren shahar 34-ayrim fanlar chuqurlashtirilgan o'rtta
maktabi Huquqshunoslik va tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqola oila qonunchiligida voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlariga bag'ishlangan. Oila tizimining asosi bo'lib, voyaga yetmaganlar o'z huquq va majburiyatlarini amalga oshirishda ba'zi maxsus tartiblar va qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lishadi. Maqolada voyaga yetmaganlarning huquqlari, ularning himoya qilinishi va qonuniy javobgarlikdagi o'rinlari yoritilgan. Shu bilan birga, oila qonunchiligida voyaga yetmaganlarning huquqlari va majburiyatlari uchun mo'ljallangan me'yorlar, amaliyotdagi holatlar, shuningdek, huquqiy tahlil amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: Oila qonunchiligi, voyaga yetmaganlar, huquqlar, majburiyatlar, himoya, huquqiy tahlil, qonuniy javobgarlik.

Kirish

Oila – har bir davlatda jamiyatni tashkil etuvchi eng muhim va zaruriy ijtimoiy institutlardan biridir. Oila qonunchiligi esa, shu institutning ijtimoiy va huquqiy shakllarini tartibga solish uchun mo'ljallangan huquqiy normalar to'plamidir. Oila qonunchiligida voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlari alohida ahamiyatga ega, chunki bu yoshdagi shaxslar hali to'liq mas'uliyatni o'z zimmasiga olmaydi va ularni ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy himoya qilish talab etiladi.

Voyaga yetmagan shaxslarning huquqlari ularga taqdim etilgan imkoniyatlar orqali nafaqat o'zlarini himoya qilish, balki ularning rivojlanishiga, ta'lim olishiga va ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishiga imkon yaratadi. Ayniqsa, oila qonunchiligi voyaga yetmaganlarni himoya qilishda muhim o'rin tutadi. Ularning huquqlari va majburiyatlari bo'yicha mavjud qonunlar ko'plab jihatlardan ularning manfaatlarini himoya qiladi va kelajakda davlat va jamiyatning farovonligi uchun asos yaratadi.

Mavzuga Oid Adabiyotlar Tahlili

Voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlari haqida ko'plab ilmiy ishlanmalar mavjud. Xususan, **O'zbekiston Respublikasi oila qonunchiligi** voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratadi. 2009-yilda qabul qilingan **O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi** voyaga yetmaganlarni himoya

qilishga doir bir qator muhim normativlarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, xalqaro huquqning barcha qoidalariga rioya qilgan holda, Voyaga Yetmaganlarni Himoya Qilish Konvensiyasi (1990) hamda BMTning **Boshqalar uchun mo'ljallangan huquqiy hujjatlar** voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlarini belgilaydi.

Voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilishga oid yuridik adabiyotlarda ikki asosiy yo'nalish mavjud: birinchi yo'nalish, voyaga yetmaganlar uchun ta'lim olish, sog'liqni saqlash, moddiy yordam va boshqa huquqlarni ta'minlashga qaratilgan; ikkinchi yo'nalish esa, voyaga yetmaganlarning huquqiy mas'uliyati va ularning yuridik javobgarligini o'rganishga qaratilgan.

Shu bilan birga, **Xalqaro bolalar huquqlari bo'yicha shartnomalar** va **O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi** hamda boshqa milliy qonunlar voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlarini to'liq tushunishga yordam beradi.

Muhokama

Voyaga yetmaganlarning huquqlari va majburiyatlari davlat va jamiyat tomonidan himoya qilinishi kerak. Oila qonunchiligi, ayniqsa, voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilish uchun maxsus normativ hujjatlar ishlab chiqadi. Oila qonunchiligidagi huquqlar voyaga yetmaganlar uchun bir nechta asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Voyaga Yetmaganlarning Huquqlari:

Hayot va sog'liqni himoya qilish: Oila qonunchiligi voyaga yetmaganlarga to'liq tibbiy yordam olish, sog'liqni saqlashda davlat tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlardan foydalanish huquqini beradi. Ular ota-onalar yoki vasiylar tomonidan ehtiyotkorlik bilan parvarish qilinishi zarur.

Ta'lim olish huquqi: Har bir voyaga yetmagan shaxsning ta'lim olish huquqi kafolatlanadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir bola o'qish huquqiga ega deb belgilangan.

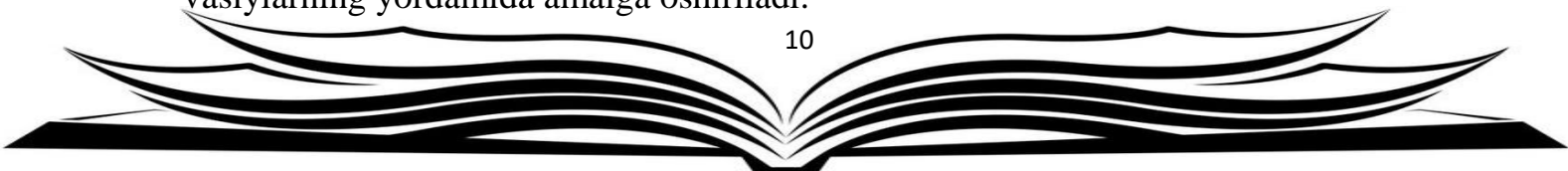
Oilaviy himoya: Oila qonunchiligida voyaga yetmaganlarni oilada himoya qilish, ularni kamsitmaslik va inson huquqlarini hurmat qilish asosiy tamoyil sifatida qayd etilgan.

Mulk huquqlari: Voyaga yetmaganlar ham o'z mulkiga ega bo'lishlari mumkin, lekin bunday mulkni boshqarish uchun ular vasiylik organlari yoki ota-onalarining roziligini olishlari kerak.

2. Voyaga Yetmaganlarning Majburiyatlari:

O'qish va tarbiya olish: Voyaga yetmaganlarning o'qish, bilim olish va tarbiya olish majburiyati mavjud. Ularning ota-onalari yoki vasiylari, o'z navbatida, ularni o'qish, mehnatga yaroqli holatda bo'lishga ko'maklashishlari kerak.

Ijtimoiy mas'uliyat: Voyaga yetmaganlar ijtimoiy hayotga qatnashish, o'z jamiyatiga foyda keltirish mas'uliyatiga ega. Bu majburiyat ota-onalar yoki vasiylarning yordamida amalga oshiriladi.

3. Himoya Va Xavfsizlik:

Oila qonunchiligida voyaga yetmaganlarni himoya qilish va xavfsizligini ta'minlash, huquqlarini buzuvchi vaziyatlarda davlat organlarining choralar ko'rihi belgilangan.

Biroq, voyaga yetmaganlar ba'zi hollarda yuridik javobgarlikni amalga oshira olishmaydi, chunki ular hali to'liq rivojlanmagan va o'z harakatlarining natijalarini to'liq anglamaydilar. Shuning uchun, O'zbekiston qonunchiligida voyaga yetmaganlarning javobgarligi faqat ularning to'liq tushuncha va o'zlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo'lgan yoshda belgilangan.

Natija

Voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlari O'zbekistonning oila qonunchiligida muhim o'rin tutadi. Oila qonunchiligi voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilish va ularning rivojlanishini ta'minlash uchun maxsus normativ va huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilgan. Shu bilan birga, voyaga yetmaganlarning huquqiy javobgarlik va mas'uliyatini tartibga soluvchi normativlar mavjud bo'lib, ular faqat ma'lum yoshga yetgan va o'z harakatlari uchun mas'uliyatni his eta oladigan yoshdagilar uchun qo'llaniladi.

Xulosa

Maqolada o'rganilgan mavzu bo'yicha kelib chiqishimiz mumkinki, oila qonunchiligi voyaga yetmaganlarning huquq va majburiyatlarini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. O'zbekistonda bu huquqlarni himoya qilish uchun ko'plab qonunlar va me'yoriy hujjatlar ishlab chiqilgan, lekin bu huquqlarga rioya qilish va amalga oshirishda ba'zi muammolar mavjud. Shuning uchun, har bir yoshga mos huquqiy mexanizmi ishlab chiqish, voyaga yetmaganlarning manfaatlarini himoya qilish va ularga to'liq rivojlanish uchun imkoniyat yaratish juda muhimdir.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. (2009). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.
2. Xalqaro bolalar huquqlari bo'yicha konvensiya (1990). BMT.
3. Zokirov, M. (2015). Oila qonunchiligi: nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O'zbekiston huquqiy nashr.
4. Rasulov, S. (2018). Voyaga yetmaganlar huquqlari va himoya mexanizmlari. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.
5. Akhmedov, B. (2017). Bolalar va oila huquqlari. Toshkent: TDTU nashriyoti.
6. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (1992). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.

UMURTQASIZLARNING QON AYLANISH SISTEMI

Seyitmetova Nazokat Baxromovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani 2-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi.

Biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqola umurtqasizlar (invertebratlar)ning qon aylanish tizimi haqida so'z yuritadi. Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi ular turli xil ekologik muhitlarda yashayotganliklari sababli o'zgacha va xilma-xil tuzilmalar bilan ajralib turadi. Maqolada umurtqasizlar organizmida qon aylanish tizimi, uning turlari, strukturalari, biologik ahamiyati va funksiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, umurtqasizlarda qon aylanish tizimining darajasi va o'ziga xos jihatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Umurtqasizlar, qon aylanish tizimi, ochiq tizim, yopiq tizim, limfa, turlar, ekologiya, fiziologiya.

Kirish

Umurtqasizlar o'zining ekologik joylashuvi, yirikligi va tuzilishi jihatidan umurtqalilardan farq qiladi. Ularning biologik va fiziologik xususiyatlari turli ekosistemalarda muvaffaqiyatli yashash uchun optimallashtirilgan. Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi umurtqalilarga qaraganda farq qiladi. Umurtqasizlar o'zlarining turli evolyutsion bosqichlarida qon aylanish tizimining o'ziga xos shakllarini rivojlantirganlar. Ba'zi umurtqasizlarda qon aylanish tizimi ochiq, boshqalarida esa yopiq tizim shaklida rivojlanadi. Shu bilan birga, ba'zi umurtqasizlar hayot faoliyati uchun yirik miqdordagi qon va limfaga ehtiyoj sezadi. Ushbu maqolada umurtqasizlar organizmida qon aylanish tizimining evolyutsiyasi, uning tuzilishi va funksiyalari haqida batafsil tahlil qilinadi.

Mavzuga Oid Adabiyotlar Tahlili

Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi haqidagi ilk ilmiy ishlar XX asrning o'rtalarida paydo bo'ldi. Ayni paytda, umurtqasizlar fiziologiyasi sohasida ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Boshqa ma'lumotlar bilan birga, umurtqasizlarning qon aylanish tizimi haqida bir nechta muhim adabiyotlar mavjud:

Weber, A., 1923 – Umurtqasizlarning qon aylanish tizimining tuzilishi haqida birinchi asosiy tadqiqotlarni olib bordi. U qon aylanish tizimining evolyutsion o'zgarishlarini va uning turli xil umurtqasiz turlariga qanday moslashishini o'rgandi.

Romanov, G., 1960 – Umurtqasizlar qon aylanish tizimining fiziologik funksiyalarini tahlil qilib, ularning qon oqimini qanday boshqarishlarini o'rgandi.

Kovtun, S., 1995 – Umurtqasizlar hayotida qon aylanish tizimining o'rni va uning ekologik va fiziologik funksiyalari to'g'risida ilmiy tadqiqotlar olib bordi.

Muhokama

Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi evolyutsion jarayonlar natijasida shakllanib, ular yashaydigan muhitga mos ravishda o'ziga xos tuzilmalarga ega. Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi asosan ikkita turga bo'linadi: yopiq tizim va ochiq tizim. Bu tizimlar turli turdagi umurtqasizlarda turlicha rivojlanadi va ular organizmning yashash sharoitlariga qarab o'z funksiyalarini bajaradi.

1. Ochiq qon aylanish tizimi

Ochiq qon aylanish tizimi, asosan, arthropodlar va mollyuskalarda uchraydi. Ochiq qon aylanish tizimida qon "hemodimamik bo'shliqlar" deb ataladigan ochiq joylarda erkin aylanadi. Qonning tezligi va harakatlanishiga jiddiy nazorat bo'lmaydi, bu tizimning samaradorligi kichik organizmlar uchun yetarli hisoblanadi. Masalan, qurbaqa, skorpion va termitlarda ochiq qon aylanish tizimi mavjud.

Qon aylanishi jarayoni: Qon yurak orqali qop-qorong'i bo'shliqlarga tashlanadi, undan so'ng qon to'g'ridan-to'g'ri organlarga va to'qimalarga yetib boradi, bu tizimda qon va organlar o'rtasidagi almashinuv sezilarli darajada oddiy va past samaradorlikka ega bo'ladi.

2. Yopiq qon aylanish tizimi

Yopiq qon aylanish tizimi faqatgina yurak orqali amalga oshiriladi va qon nafaqat yurakni tark etadi, balki qon tomirlari orqali to'g'ridan-to'g'ri o'zgarmagan holda harakat qiladi. Yopiq qon aylanish tizimi ba'zi mollyuskalar (masalan, yog'och mollyuskasi) va chervachilarda mavjud. Bu tizimning afzalligi shundaki, u qonning samarali va tez o'tkazilishiga imkon yaratadi, bu esa kattaroq organizmlarga energiyani samarali yetkazish imkoniyatini beradi.

Qon aylanishi jarayoni: Qon yurak orqali qon tomirlaridan o'tadi va undan so'ng organshif va to'qimalarga tarqatiladi. Bu tizimda qonning aylanma harakati nazorat ostida bo'ladi.

3. Limfa tizimi

Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi bilan birga, limfa tizimi ham muhim rol o'ynaydi. Limfa orqali organizmda to'qimalardan toksinlar va chiqindilar chiqarib yuboriladi. Limfa tizimi, asosan, qon aylanish tizimiga qo'shilgan ravishda ishlaydi va organizmning immun tizimi bilan bog'liq.

Natija

Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi turli evolyutsion turlar asosida shakllangan. Bu tizimning asosiy funksiyasi organizmning hayotiy faoliyatini ta'minlash, ozuqa moddalarini etkazish va chiqindilarni chiqarishdir. Ochiq tizim, odatda, kichik va oddiy tuzilgan organizmlarda uchrasa, yopiq tizim esa kattaroq organizmlar uchun mo'ljallangan. Umurtqasizlarda qon aylanish tizimi organizmlarning yashash sharoitiga va ekologik muhiti turiga qarab turli shakllarda rivojlanadi.

Xulosa

Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi turli xil tuzilmalarga ega bo'lib, ular evolyutsion rivojlanish natijasida muayyan muhitga moslashgan. Ochiq va yopiq tizimlar har biri o'zining samaradorligi va ekologik afzalliklari bilan ajralib turadi. Umurtqasizlar qon aylanish tizimining o'ziga xos tuzilmalari ularning hayotiy faoliyatiga mos keladigan maxsus mexanizmlarni ta'minlaydi, bu esa ular uchun maksimal samaradorlik yaratadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Weber, A. (1923). Umurtqasizlarning qon aylanish tizimi va evolyutsiyasi. Berlin: Springer.
2. Romanov, G. (1960). Umurtqasizlar va ularning qon aylanish tizimi. Moskva: Nauka.
3. Kovtun, S. (1995). Umurtqasizlarning biologik tizimlari. Toshkent: Akademiya.
4. Belikov, A. (2000). Umurtqasizlar fiziologiyasi. Toshkent: Fan.
5. Crick, F. (1999). Invertebrate circulatory systems: Evolution and variation. New York: Elsevier.
6. Jones, J. (2014). Comparative physiology of circulatory systems in invertebrates. Oxford: Oxford University Press.

HAYVONLARNING OZIQLANISHI

Masharipova Dilrabo Otaboyevna

**Xorazm viloyati Xonqa tumani 2-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
biologiya fani o'qituvchisi.**

Annotatsiya

Maqolada hayvonlarning oziqlanishi, oziq moddalarni qabul qilish va ularning organizmga ta'siri haqida ilmiy tahlil qilingan. Hayvonlar organizmi oziq moddalarni o'zlashtirish va metabolizm jarayonlari orqali hayotiy faoliyatini ta'minlaydi. Ushbu maqolada hayvonlarning oziqlanish turli xil tizimlar va ular yashayotgan muhitga qarab qanday farq qilishi, ovqatlanish jarayonlari va oziq moddalarning organizmda qanday ishlatilishi haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shuningdek, hayvonlarning oziqlanishining ekologik va fiziologik ahamiyati o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Hayvonlar, oziqlanish, metabolizm, oziq moddalar, organizm, fiziologiya, ekologiya.

Kirish

Hayvonlarning oziqlanishi ularning hayotiy faoliyatini ta'minlovchi eng muhim jarayonlardan biridir. Oziqlanish hayvonlar organizmiga energiya va hayot uchun zarur bo'lgan ozuqa moddalarini yetkazib berish imkonini yaratadi. Hayvonlar turli xil ekologik muhitda yashaydigan bo'lib, ularning oziqlanish tizimlari va strategiyalari ham turlicha rivojlangan. Hayvonlar oziq moddalarni to'g'ridan-to'g'ri o'zlarining atrof-muhitidan olishadi va bu jarayon ularning biologik ehtiyojlariga mos ravishda shakllanadi. Hayvonlarning oziqlanishi va uning biologik rolini tushunish, ularning o'sishi, rivojlanishi va yashash muhitidagi o'zgarishlarga qanday moslashishini anglashda yordam beradi.

Mavzuga Oid Adabiyotlar Tahlili

Hayvonlarning oziqlanishi va uning ekologik ahamiyati to'g'risida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ushbu soha doirasida bir nechta asosiy ishlar amalga oshirilgan:

Hunter, W. (1971) – Hayvonlarning oziqlanish tizimlarini va oziq moddalarini o‘zlashtirish mexanizmlarini tahlil qilgan. Uning ishida hayvonlarning turli oziqlanish usullari (yirtqich, o‘simliklar bilan oziqlanish) haqida ma’lumot berilgan.

Dixon, R., & Blake, P. (1985) – Hayvonlar va ularning oziqlanishi haqida ekologik tahlil olib borib, turli muhitlarda oziqlanishning qanday farq qilishini o‘rganishgan.

Smith, K. (1997) – Oziqlanish va metabolizm jarayonlarini o‘rganish asosida hayvonlar va o‘simliklar o‘rtasidagi ozuqa moddalarining almashinuvini tahlil qilgan.

Muhokama

Hayvonlarning oziqlanishi turli organizmlarda turlicha shakllarda amalga oshiriladi. Oziqlanish jarayoni hayvonlar turiga, yashash muhitiga va ekologik sharoitlarga bog‘liq ravishda farqlanadi. Quyidagi asosiy oziqlanish tizimlariga to‘xtalib o‘tamiz:

1. Omnivorlar (barcha narsalarni yeyuvchi hayvonlar)

Omnivorlar oziqlanishda o‘simliklar va hayvonlarni iste‘mol qiladigan hayvonlar turidir. Bu turga kiradigan hayvonlar o‘simliklar va kichik hayvonlarni iste‘mol qilish orqali o‘z energiya ehtiyojlarini qondiradi. Masalan, tushmalar va qushlar omnivorlar hisoblanadi. Omnivorlar organizmida ovqatni o‘zlashtirish jarayoni o‘ziga xos bo‘lib, o‘simliklar va hayvonlardan olingan ozuqa moddalarini birgalikda hazm qilish imkonini beradi.

2. Herbivorlar (o‘simliklar bilan oziqlanuvchi hayvonlar)

Herbivorlar faqat o‘simliklar bilan oziqlanadi. Ular o‘simliklardan olingan ozuqa moddalarini o‘zlashtirish uchun maxsus hazm tizimiga ega. Masalan, sigirlar va gazellalar o‘simliklar bilan oziqlanib, ularning ozuqa moddalarini hazm qilishadi. Herbivorlarning hazm tizimida o‘simliklarning qattiq tolalarini sindirish uchun maxsus fermentlar ishlab chiqariladi.

3. Karnivorlar (yirtqich hayvonlar)

Karnivorlar faqat boshqa hayvonlar bilan oziqlanadi. Ular oziq moddalarini faqat boshqa hayvonlarning tanalaridan olishadi. Masalan, bo‘ri va qoplonlar o‘z oziq moddalarini boshqa hayvonlarni ovlash orqali olishadi. Karnivorlar organizmida yuqori darajada qisqa va kuchli ichaklar mavjud bo‘lib, ovqatni tezda hazm qilishga qodir.

4. Parazitar hayvonlar

Parazitar hayvonlar boshqalarning organizmlarida yashab, ulardan oziq moddalarni oladi. Bu turdagi hayvonlar o‘zlarining organizmlarini boshqa organizmlar

hisobiga saqlaydi. Misol uchun, qurtlar va parazit qurtlar bu turdagi hayvonlarga misol bo'ladi.

5. Filtratorlar

Filtratorlar organizmlari suyuqlikni yoki boshqa o'tkazuvchan moddalarni suzib, o'sha moddalar orqali oziqlanadi. Misol uchun, krablar va suvda yashovchi molluskalar filtratorlar hisoblanadi. Ular suvdan kichik organizmlar va oziq moddalarni filtrlash orqali oziqlanadi.

Natija

Hayvonlarning oziqlanishi hayotiy jarayonlardan biri bo'lib, organizmning energetik va qurilish ehtiyojlarini qondiradi. Oziqlanish jarayoni turli hayvonlarda ularning ekologik joylashuviga, turiga va yashash muhitiga qarab farqlanadi. Oziq moddalarni olish, o'zlashtirish va metabolizm jarayonlari organizmning o'sishi, rivojlanishi va ko'payishini ta'minlaydi. Shuningdek, hayvonlarning oziqlanish tizimi ularning ekosistemadagi o'rni va ekologik muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Hayvonlarning oziqlanishi organizmning asosiy hayotiy faoliyatidir va ular turli oziqlanish turlari orqali o'z energiya va ozuqa ehtiyojlarini qondiradi. Har bir hayvon turining oziqlanish tizimi o'ziga xos bo'lib, ularning yashash muhitiga va ekologik sharoitlariga moslashgan. Oziqlanish jarayonining ekologik va fiziologik ahamiyatini anglash, hayvonlarning yashash sharoitlarini va ularning ekosistemada tutgan o'rnini to'g'ri baholashga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

- 1.Hunter, W. (1971). Hayvonlarning oziqlanish tizimlari va ularning ekologik ahamiyati. Oxford: Oxford University Press.
- 2.Dixon, R., & Blake, P. (1985). Hayvonlarning ekologiyasi va oziqlanish usullari. Cambridge: Cambridge University Press.
- 4.Smith, K. (1997). Hayvonlar oziqlanishining fiziologik va ekologik jihatlari. New York: Springer.
- 5.Geller, A. (1990). Herbivorlar va karnivorlar: oziqlanishning turlari va ta'siri. Paris: Elsevier.
- 6.Johnson, L., & White, M. (2000). Oziqlanish va metabolizm: Hayvonlarning hayotiy ehtiyojlari. Moscow: Nauka.
- 7.Walker, P. (2002). Oziqlanish va uning evolyutsiyasi. London: Routledge.

**PEDAGOGIK MUTAXASSISLAR TAYYORLASHNI AKSIOLOGIK
YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI**

**ЗНАЧЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА**

**THE IMPORTANCE OF ORGANIZING THE TRAINING OF
PEDAGOGICAL SPECIALISTS BASED ON AN AXIOLOGICAL
APPROACH**

**p.f.d.(DSc), prof. Ernazarova Gulnora Oblaqulovna
“International school of finance technology and science”
instituti psixologiya va pedagogika kafedrasi professori,**

**д.п.н, проф. Эрнazarova Гульнора Облакуловна
«Международная школа финансовых технологий и науки»
профессор кафедры психологии и педагогики института,**

**d.p.s., prof. Ernazarova Gulnora Oblakulovna
"International School of Financial Technology and Science"
Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of the Institute,**

Annotatsiya

Ushbu maqolada ta’limiy qadriyatlar asosida pedagog kadrlarni tayyorlashning ilmiy tahlili, pedagogik aksiologiyaning muhim jihatlari, pedagogik aksiologiyaning ta’limdagi ahamiyatining omillarga bog’liqligi, pedagogik qadriyatlarni o’rganish yo’nalishlari, aksiologik yondashuvlar asosida maxsus fanlarni tashkil etish, bo’lajak o’qutuvchilarda shaxsiy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, axloqiy qarashlarni hayotiy ko’nikmalar sifatida rivojlantirish mexanizmlari, metodik tizimi, amaliy ishlanmalar ahamiyati yoritilgan.

Kalit soʻzlar: pedagogik aksiologiya, pedagogik qadriyat, aksiologik yondashuv, boʻlajak oʻqutuvchilar, shaxsiy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, axloqiy qarashlar, hayotiy koʻnikmalar, rivojlantirish mexanizmlari, metodik tizim

Аннотация

В данной статье представлен научный анализ подготовки педагогических кадров на основе образовательных ценностей, значимые аспекты педагогической аксиологии, зависимость значимости педагогической аксиологии в образовании от факторов, направления изучения педагогических ценностей, организация специальных дисциплин на основе аксиологических подходов, механизмы развития личностных ценностей, человеческих качеств, нравственных взглядов как жизненных навыков у будущих педагогов, методическая система, освещается важность практических разработок.

Ключевые слова: педагогическая аксиология, педагогическая ценность, аксиологический подход, будущие учителя, личностные ценности, человеческие качества, человеческие качества, нравственные взгляды, жизненные навыки, механизмы развития, методическая система

Abstract: This article presents a scientific analysis of the training of teaching staff based on educational values, significant aspects of pedagogical axiology, the dependence of the importance of pedagogical axiology in education on factors, the direction of the study of pedagogical values, the organization of special disciplines based on axiological approaches, mechanisms for the development of personal values, human qualities, moral views as life skills among future teachers, the methodological system, highlights the importance of practical developments

Key words: pedagogical axiology, pedagogical value, axiological approach, future teachers, personal values, human qualities, human qualities, moral views, life skills, development mechanisms, methodological system

Kirish

Respublikamizda soʻnggi yillarda taʼlim tizimida boʻlajak pedagoglar talabalarda olgan bilimni hayotiy vaziyatlarda qoʻllay olish koʻnikmalarini

shakllantirishi hamda “Yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan yetuk, mustaqil dunyoqarashga ega, ijodiy fikrlovchi, boy milliy merosimiz, shuningdek, umuminsoniy va milliy qadriyatlarga sadoqatli bo‘lgan barkamol shaxsni tarbiyalab, voyaga yetkazish kabi ustuvor vazifa”si qo‘yilmoqda¹. Shuningdek, “Iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash, ta’lim jarayonida ilg‘or texnologiyalarni qo‘llagan holda ularni o‘qitish va tarbiyalash bo‘yicha yaxlit tizim yaratish, iste’dodli talabalarni yanada qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish, ma’nan yetuk va intellektual jihatdan barkamol avlodni shakllantirish”² amalga oshirilmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Pedagog mutaxassislar tayyorlash jarayonida kasbiy darslarni aksiologik yondashuvlar asosida tashkil etish, bo‘lajak o‘qituvchilarda shaxsiy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, axloqiy qarashlarni hayotiy ko‘nikmalar sifatida rivojlantirish mexanizmlari, metodik tizimi, amaliy ishlanmalarini joriy etish zarur.

“Aksiologiya” yunoncha «axio» - qadriyat va «logos» - fan, ta’limot - qadriyatshunoslik; qadriyatlar haqidagi fan degan ma’noni bildiradi. Ushbu termin XIX asrning ikkinchi yarmida nemis qadriyatshunosi E.Gartman va fransuz olimi P.Lapilar tomonidan fanga kiritilgan [1]. Aksiologik yondashuv insonparvarlik pedagogikasi bo‘lib, jamoaviy rivojlanish jamiyatning oliy qadriyati sifatida qaraladi. Faqat XX asr boshidanoq aksiologiya falsafada alohida yo‘nalish sifatida tan olindi. Bu harakat 1902 yilda nemis olimi P.Lapi tashabbusi bilan boshlangan.

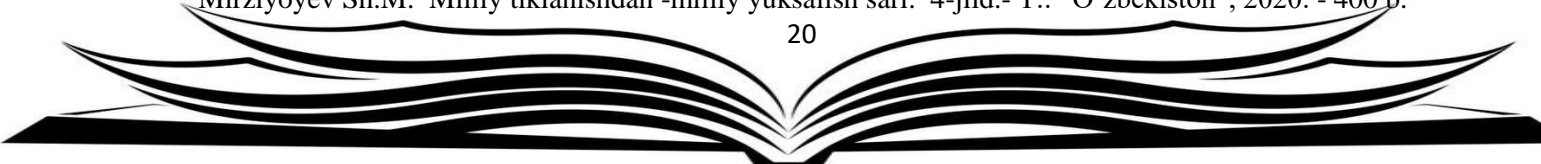
Aksiologik qadriyatlarni birlashtirish dolzarbligi pedagoglarni tashvishga soladigan jarayonga aylanmoqda. Bu masalani samarali hal etayotgan mutaxassislar N.D.Nikandrov, V.A.Karakovskiy, B.T.Lixachev, V.A.Slastenin, N.E.Shchurkova, A.E.Daniluk va boshqalardir [5, 7].

O‘zbekistonda olimlarimizdan O.Musurmonova, ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi [5], Q.Nazarov, aksiologiya.Qadriyatlar falsafasi [6], B.X.Xodjayev, pedagogik aksiologiya [8], Sh.Q.Mardonov, yangi ta’limiy qadriyatlar asosida pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish [2] kabi ko‘plab qadriyat masalasi o‘rganilgan.

Pedagogik aksiologiyaning muhim jihatlari aniqlashtirilgan. U quyidagilardan iborat:

¹ Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. I jild. Toshkent, O‘zbekiston, NMIU, 2017. - B.146.

² Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan -milliy yuksalish sari. 4-jild.- T.: “O‘zbekiston”, 2020. - 400 b.

-ta'lim va tarbiyaga shaxsning ijtimoiy va kasbiy integratsiyalashuvini belgilovchi asosiy qadriyat sifatida qarash;

-qadriyatlarga asoslangan fikrlashdan kelib chiqadigan individuallik;

-shaxsning umuminsoniy qadriyatlarga yo'naltirilganligini oshirish orqali individual o'sish jarayonida shaxsiy rivojlanishga yo'naltirish;

-ta'lim oluvchilarning shaxsiy rivojlanish jarayonida shaxsiy erkinlik, mas'uliyat, majburiyat va boshqalarni tushunish zarurati;

-har bir shaxs va u yashayotgan jamiyatdagi odamlar tomonidan shaxsiy erkinlik, mas'uliyat, majburiyat va hokazolarni tan olishi, ya'ni har bir shaxsning qadrlanishi; ta'lim va tarbiyada, qadriyatlar, munosabat, xarakter va xulq-atvorni shakllantirishda aksiologiyaning ahamiyati.

Muhokama

Pedagogik aksiologiyaning ta'limdagi ahamiyati quyidagi omillarga bog'liq:

-jahon ta'lim tizimining aksiologizatsiyasi; zamonaviy ta'limning qadriyat yo'nalishlarini aniqlash;

-avtoritar ta'lim paradigmasidan gumanistik ta'limga o'tish.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, pedagogik qadriyatlarni quyidagi turlarga ajratish maqsadga muvofiq:

-jamoaviy pedagogik qadriyatlar; individual-shaxsiylashtirilgan pedagogik qadriyatlar; ta'lim oluvchining pedagogik qadriyatlari;

-ta'lim beruvchining pedagogik qadriyatlari.

Pedagogik qadriyatlar ma'naviy-axloqiy, kasbiy va ijtimoiy qadriyatlar sifatida guruhlanadi va ular ham umumiy, ma'naviy-axloqiy, estetik, intellektual, ijodiy yo'nalishlarda shakllanadi.

Pedagogik qadriyatlardan foydalanish shaxsning jamiyatdagi o'z o'rnini va mavqegini, ijtimoiy faolligini, ijtimoiy tajribasini, ijtimoiy mas'uliyatini, jamiyatda o'zini o'zi anglashini, shuningdek, huquqiy madaniyat kabi fazilatlarini shakllantirish imkonini beradi.

Zamonaviy pedagogikaning uslubiy asosi sifatida aksiologik yo'nalishni tanlash ta'limni ushbu yetakchi tushunchalarning asosiy kategoriyalarida aks ettirilgan ijtimoiy-pedagogik hodisa sifatida ko'rib chiqish imkonini oshiradi.

Natijalar

Pedagogik aksiologiyaning predmeti qadriyatlarni o'rganadi. U quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1. Ilmiy pedagogik tadqiqotlar. Qadriyatlar sifati nuqtai nazaridan tadqiqot natijalari innovatsion, dolzarb, nazariy va amaliy ilmiy usullar bilan tavsiflanadi. Samaradorlik asosida tadqiqot ilmiy, amaliy, ijtimoiy va iqtisodiy nuqtai nazardan baholanishi mumkin.

2. Innovatsion faoliyat. Agar bu natijalar ta'lim maqsadiga hissa qo'shsa, ularning mazmuni va jarayoni qadriyatlar sifatida muhim ijtimoiy-pedagogik ahamiyatga ega. Bu yerda biz pedagogik tadbirlarning yangiligi, amaliy ahamiyati va boshqa qimmatli jihatlarini muhokama qilishimiz mumkin. Pedagogik qadriyatlar tizimini tushunmasdan va pedagogik hodisalarning mexanizmlarini baholamasdan turib, pedagogik innovatsiyalarning mohiyatini tushunish mumkin emas.

3. Pedagogik tadbirlar. Pedagogik aksiologiya deganda nafaqat yangiliklar, balki jamoat amaliyotida takrorlanib kelayotgan va pedagogik an'anaga uzoq vaqtdan beri kirib kelgan hodisa va jarayonlar ham tushuniladi. Pedagogik hodisalar pedagogik aksiologiyada o'rganilishi kerak bo'lgan qadriyatlarning birinchi yirik guruhini tashkil qiladi. Pedagogik tadbirlar o'z sifatiga ko'ra bir-biridan farq qiladi: ularning sifati hodisaning mazmuni va o'ziga xosligi bilan, uni aniqlash nuqtai nazaridan aniqlanadi.

Aksiologik yondashuvlar asosida maxsus fanlarni tashkil etish jarayoni empatiya, faol tinglash, muammolarni hal qilish va sog'lom munosabatlarni saqlovchi vaziyatlarni o'z ichiga oladi.

Xulosa

Zamonaviy kasbiy ta'limda pedagogik qadriyatlarga asoslangan ta'lim natijasida bo'lajak pedagoglarda kasbiy qadriyatlar va halollik, birdamlik, mas'uliyat, jasorat, erkinlik, ishonch, kamtarlik, rahm-shafqat, e'tibor, kechirimlilik, axloq, sadoqat, haqiqat, adolat, saxiylik, o'zini o'zi tarbiyalash kabi umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantiriladi.

Kasbiy darslarni aksiologik yondashuv asosida tashkil etish talabalarda halollik, birdamlik, mas'uliyat, jasorat, erkinlik, ishonch, kamtarlik, rahm-shafqat, e'tibor, kechirimlilik, axloq, sadoqat, haqiqat, adolat, saxiylik, o'zini o'zi tarbiyalash kabi umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantiradi.

Research Science and
Innovation House

Adabiyotlar:

1. Лесневская Н. Г. Становление и развитие аксиологического подхода в истории образования России с 90-х годов XIX века по 1917 год : дис.... канд. науки. Н. Новгород, 2001. 200 с
2. Mardonov Sh.Q. Yangi ta'limiy qadriyatlar asosida pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish. – Toshkent: Fan, 2006. – 232 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo 'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. I jild. Toshkent, O'zbekiston, NMIU, 2017. - B.146.
4. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan -milliy yuksalish sari. 4-jild.- T.: "O'zbekiston", 2020. - 400 b.
5. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. -Toshkent, «O'qituvchi», 1996. 146 b.
6. Назаров Қ. Аксиология. Қадриятлар фалсафаси. – Т.: Маънавият, 1998. 41 б
7. Розов Н. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения конструктивной аксиологии. – Новосибирск: Изд-во Новосибирского ун-та, 1998. 113 с.
8. Ходжайев В.Х. "Педагогик аксиологиya" o'quv qo'llanma. Т. "Fan va texnologiya", 2011. - 156 bet.

Research Science and
Innovation House

TALABALARDA IJTIMOIIY USTANOVKALARNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI

**Bekbolayev Javlonbek Jumanazar o'g'li
Guliston Davlat Universiteti tayanch doktoranti**

Annotatsiya

Ijtimoiy ustanovkalar - bu insonning ijtimoiy muhitda boshqa odamlar bilan aloqalarini, ularning xulq-atvorini va fikrlarini shakllantiruvchi psixologik jarayonlar hisoblanar ekan, talabalarda ijtimoiy ustanovkalarni rivojlantirish uchun quyidagi strategiyalarni qo'llash mumkin deb hisobladik, birinchi- muhokama va munozaralar bo'lib, talabalarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkonini beradigan muhokama guruhlarini tashkil etish kerak bo'ladi, bunda turli mavzular bo'yicha munozaralar o'tkazish orqali talabalar o'z fikrlarini himoya qilishni va boshqalar bilan baham ko'rishni o'rganadilar. Ikkinchi-ijtimoiy loyihalar- talabalarga ijtimoiy muammolarni hal etishga qaratilgan loyihalarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish kerak bo'lib, bu, ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi, keyingisi, volontyorlik- talabalarni volontyorlik faoliyatlariga jalb qilish, bu orqali ijtimoiy aloqalar va hamjihatlik hissini rivojlantirish zarur. Talabalarda o'zaro tajriba almashish ham alohida ahamiyat kasb etadiki, turli mavzular bo'yicha tajribali mutaxassislar tomonidan o'tkaziladigan seminarlar va master-klasslarda ishtirok etishlari maqsadga muvofiq bo'ladi. Mentorlik strategiyasi- tajribali talabalar yoki mutaxassislar yordamida mentorlik tizimini joriy etsa bo'ladi, bu orqali talabaning bilishini va ijtimoiy aloqalarini rivojlantirish mumkin bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalariga e'tibor qaratamiz-talabalar o'rtasida ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish uchun onlayn platformalar va guruhlar yaratish, onlayn kurslar, ya'ni ijtimoiy masalalar bo'yicha onlayn kurslar o'tkazish, bu orqali talabalar ijtimoiy bilimlarni oshirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Keyingi strategiya kreativ va san'at faoliyatlari bo'lib, bu erda biz san'at va madaniyat tadbirlari haqida gapiramiz, talabalarni san'at va madaniyat tadbirlariga jalb qilish ishlari ularning ijodkorligini va ijtimoiy aloqalarini rivojlantiradi deb hisoblaymiz. Shu erda teatr va drama haqida ham gapiradigan bo'lsak, teatr va drama faoliyatlari orqali talabalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni va boshqalar bilan empatiya qilishni

o'rganadilar. Kognitiv va emotsional rivojlanish strategiyasi - talabalarga emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni taklif etish maqsadga muvofiq bo'ladi, ma'lumki bu, ularning boshqalar bilan ijtimoiy munosabatlarini, aloqalarini yaxshilaydi. Kognitiv jarayonlar esa talabalarga qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Aynan shu erda o'qituvchilarning roli haqida gapirmaslikni iloji yo'q- o'qituvchilar va mentorlar talabalarning ijtimoiy ustunliklarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydilar. Ular talabalarni rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riq ko'rsatishda yordam berishadi va ular ijtimoiy muhit ham yaratishlari zarur: o'qituvchilar ijtimoiy muhitni ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi qilish uchun harakat qilishlari kerak bo'ladi.

Kalit so'zi: strategiyalar, ijtimoiy loyihalar, volontyorlik, o'zaro tajriba almashish.

Kirish

Aynan shu erda o'qituvchilarning roli haqida gapirmaslikni iloji yo'q- o'qituvchilar va mentorlar talabalarning ijtimoiy ustunliklarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydilar. Ular talabalarni rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riq ko'rsatishda yordam berishadi va ular ijtimoiy muhit ham yaratishlari zarur: o'qituvchilar ijtimoiy muhitni ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi qilish uchun harakat qilishlari kerak bo'ladi. Talabalarda ijtimoiy ustanovkalarni rivojlantirish, ularning shaxsiy va professional hayotida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun muhimdir. Bizning fikrimizcha, yuqoridagi strategiyalar yordamida talabalar o'z ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishi, o'zaro aloqalarni mustahkamlashi va ijtimoiy mas'uliyatni anglashlari mumkin. Bu jarayonlar, shuningdek, jamiyatda samarali faoliyat yuritishlari uchun zaruriy asos bo'lib xizmat qiladi. Ta'kidlash kerakki, talabalarning ijtimoiy fazilatlarini shakllantirish ham zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir.

Mavzuga oid adabiyotlar Tahlili:

K.K. Platonovning psixik holatlarni aniqlash uslubiga ko'ra esa ijtimoiy ustanovkalar shakllanish omili bo'lgan psixik faollikning aktiv yoki passivligi, tetiklik yoki so'lg'inligi muvaqqat yoki barqarorligi shaxsning ijtimoiy-psixologik faolligini belgilab beradi [133]. Binobarin, psixologik adabiyotlarda insonning "funktional holati" tushunchasi L.G. Dikoy, A.B. Leonova, V.I. Medvedev, K.K. Platonov, Yu. Strelkov, L.D. Shaynova kabilar tomonidan insonningunktional holatiga "faoliyatni bevosita yoki bilvosita belgilaydigan irodaviy harakatlar hosilasi sifatida qaraladi" [67; 96; 133; 197].

V.P.Zinchenko, B.G.Meshcheryakov tomonidan tahrirlangan psixologik lug‘atda organizmning funksional holatini “faoliyatni amalga oshirish xususiyatlarini (ularning ijobiy yoki salbiy ta’siri jihatidan) belgilaydigan turli xil fiziologik tizimlarning faoliyat darajalarining birlashishi” deya e’tirof etiladi [144].

Psixologiyada funksional holatlar har qanday faoliyatdan oldinroq bo‘lgan ijtimoiy ustanovkalar shakllanishi tushunchasi bilan juda ko‘p o‘xshashliklarga ega. Ko‘rinib turibdiki, bir tomondan, funksional holat qo‘zg‘alish majmuasi (Sudakov K.V.), boshqa tomondan, tajriba shakli sifatida, shuningdek, faoliyatni amalga oshirishni ta’minlaydigan funksiyalar va fazilatlar xususiyatlarining kompleksi sifatida aniqlanganligini ko‘ramiz [176].

Bugungi kunda "hozir" ga urg'u berish-bu zamonaviy yoshlarning ertangi kun, istiqbol haqida o‘ylashni istamasligini tavsiflaydi. Bu qisman ming yilliklar boshidan kechirgan va boshdan kechirayotgan global iqtisodiy va siyosiy inqirozlarning natijasidir. Millenniums ertangi kundan voz kechishga harakat qiladi, bugun hamma narsani oladi: bu ularga noaniq "ertaga" umidsizlikni engishga yordam beradi. Shu sababli, zamonaviy yoshlarning ko‘plab vakillari xavfli tadbirlarni boshlaydilar, ular tavakkal qilishdan qo‘rqmaydilar, chunki ular ongli ravishda va ko‘pincha ongsiz ravishda "ertaga" ni sezmaydilar va uzoq muddatli istiqbolga ishonmaydilar. "Bugun" ga urg'u berish ularga hayotning to‘liqligini his qilishlariga, o‘zlarini va bu dunyodagi o‘rnini his qilishlariga yordam beradi – bu o‘yinchilar uchun zarur ehtiyojdir. Zamonaviy yoshlarning barcha ijtimoiy munosabatlariga xos bo‘lgan ushbu xususiyatlar zamonaviy yoshlar uchun muhim bo‘lgan ijtimoiy ehtiyojlarda namoyon bo‘ladi.

Muhokama:

Umuman olganda, talabalarining ijtimoiy fazilatlarini shakllantirish ta’lim tizimining muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

2.2.1- jadval

Talaba ijtimoiy sifatlarining ta’limga ta’siri.

Ijtimoiy sifat	Ta’limga ta’siri
Empatiya	Empatiyaning mavjudligi talabada tengdoshlarini yaxshiroq tushunishga, guruhda ijobiy muhit yaratishga va konstruktiv munosabatlarni saqlashga imkon beradi.
Tolerantlik	Guruhdoshlarining fikrlari, qiziqishlari va madaniy xususiyatlaridagi farqlarga nisbatan bag‘rikenglik ko‘rsatadigan talabalar o‘rganish va

	o‘zaro bilim almashish uchun ochiq va do‘stona muhit yaratishga hissa qo‘shadilar.
Muloqot qobiliyati	Yaxshi muloqot qobiliyatiga ega bo‘lgan talabalar talabalar va o‘rtoqlar bilan osonroq aloqa o‘rnatadilar, guruh topshiriqlari va loyihalarida faol ishtirok etadilar, bu esa o‘quv materiallarini yaxshiroq o‘zlashtirishga yordam beradi.
Yetakchilik	Rivojlangan yetakchilik fazilatlariga ega bo‘lgan talabalar guruhdagi ishlarni samarali tashkil etishlari, qolgan talabalarni umumiy maqsadga erishish va ijobiy sinf jamoasini yaratishga undashlari mumkin.
Mas'uliyat	Ijtimoiy javobgarlik o‘quv vazifalari va majburiyatlariga nisbatan ko‘proq ongli munosabatni rivojlantiradi, bu esa o‘rganish va o‘z-o‘zini tarbiyalashda yaxshi natijalarga olib keladi.

Ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirish va nizolarni hal qilish kabi asosiy texnologiyalarni joriy etish talabalarga zamonaviy jamiyatga muvaffaqiyatli moslashish va boshqalar bilan uyg'un munosabatlarni o‘rnatish imkonini beradi.

Shunday qilib, talabalarning ijtimoiy fazilatlarini o‘quv jarayonining ajralmas qismi ekan, ular ijobiy ta'lim muhitini shakllantirishga ta'sir qiladi, har bir talabaning muloqot qobiliyatlari va shaxsiy o‘shini rivojlantirishga hissa qo‘shadi. Ijtimoiy fazilatlarini shakllantirish usullaridan biri modellashtirishdir. Ushbu usul talabalar ijtimoiy ko‘nikmalarni mashq qilishlari va boshqa odamlar bilan qanday munosabatda bo‘lishni o‘rganishlari mumkin bo‘lgan muayyan vaziyatlarni yaratishni o‘z ichiga oladi. Modellashtirish jarayonida talabalar ijtimoiy xulq-atvor misollarini kuzatishlari mumkin, so‘ngra o‘qituvchilar va tengdoshlaridan fikr-mulohazalar va tuzatishlar olish orqali ushbu harakatlarga taqlid qilishlari mumkin. Ijtimoiy fazilatlarini shakllantirishning yana bir usuli-kooperativ ta'lim.

Natija:

Talabalar o‘zlarining maqsad va vazifalarini anglab, o‘z harakatlarini rejalashtirishlari, ularni belgilangan maqsadlarga muvofiq tartibga solishlari va kerakli natijalarga erishishlari mumkin. Biroq, o‘z-o‘zini hurmat qilish va o‘zini o‘zi boshqarish mustaqil ravishda rivojlanmaydi. Ularni shakllantirish uchun ma'lum texnologiyalardan foydalanish kerak. O‘z-o‘zini hurmat qilishni rivojlantirishning muhim usullari-bu o‘quvchilarning atrofdagilar tomonidan erishgan yutuqlarini etarli darajada baholash va tan olish, shuningdek, muvaffaqiyatsizlikka uchragan taqdirda

rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash. O'z-o'zini tartibga solishni rivojlantirish uchun talabalar rejalashtirish va nazorat qilish usullaridan, shuningdek, fikr-mulohaza va introspektsiyadan foydalanishlari foydali bo'ladi. O'quv jarayonida o'z-o'zini tartibga solishni talab qiladigan vaziyatlarni yaratish, masalan, murakkab muammolarni hal qilish yoki loyiha faoliyatini tashkil etish muhimdir. Ushbu asosiy texnologiyalardan foydalanish talabalarda o'ziga ishonch, mas'uliyat, mustaqillik va qat'iyatlilik kabi ijtimoiy fazilatlarni shakllantirishga imkon beradi. O'z-o'zini hurmat qilish va o'zini o'zi boshqarishni rivojlantirish o'rganish motivatsiyasini, o'quv faoliyati samaradorligini va umuman shaxsni rivojlantirishga yordam beradi. Talabalarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishning asosiy usullaridan biri bu guruh loyihalarini amalga oshirishdir. Bunday loyihalar davomida talabalarga jamoada ishlash, o'rtoqlar bilan muloqot qilish, rollar va vazifalarni taqsimlash to'g'risida kelishib olish imkoniyati beriladi. Loyihani amalga oshirish jarayonida ular o'z g'oyalari oqilona ifoda etishni, boshqalarning fikrlarini tinglashni va hurmat qilishni, muzokaralar olib borishni va murosaga kelishni o'rganadilar. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning yana bir muhim usuli bu aloqa bo'yicha treninglar o'tkazishdir. Bunday treninglarda talabalar samarali tinglashni, savollar berishni, o'z fikrlari va his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadilar. Og'zaki bo'lmagan muloqotni rivojlantirish uchun mashqlar ham amalga oshiriladi: talabalar imo-ishoralari, yuz ifodalarini, ovoz ohangini boshqarishni, his-tuyg'ularini va kayfiyatini ifoda etishni o'rganadilar. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim nuqta-bu omma oldida nutq so'zlash. Talabalarga tinglovchilar oldida nutq so'zlash, o'z loyihalari yoki tadqiqotlarini taqdim etish imkoniyati beriladi. Ushbu amaliyot o'quvchilarga omma oldida gapirishni, o'z fikrlarini ishonchli ifoda etishni va o'z nuqtai nazarini oqilona himoya qilishni o'rganishga yordam beradi. Ushbu usullarning barchasi talabalarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ular nafaqat samarali muloqot qilishda yordam berishadi, balki muloqotga ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantiradilar, boshqa odamlarning fikrlarini tinglash va hurmat qilishga o'rgatadilar.

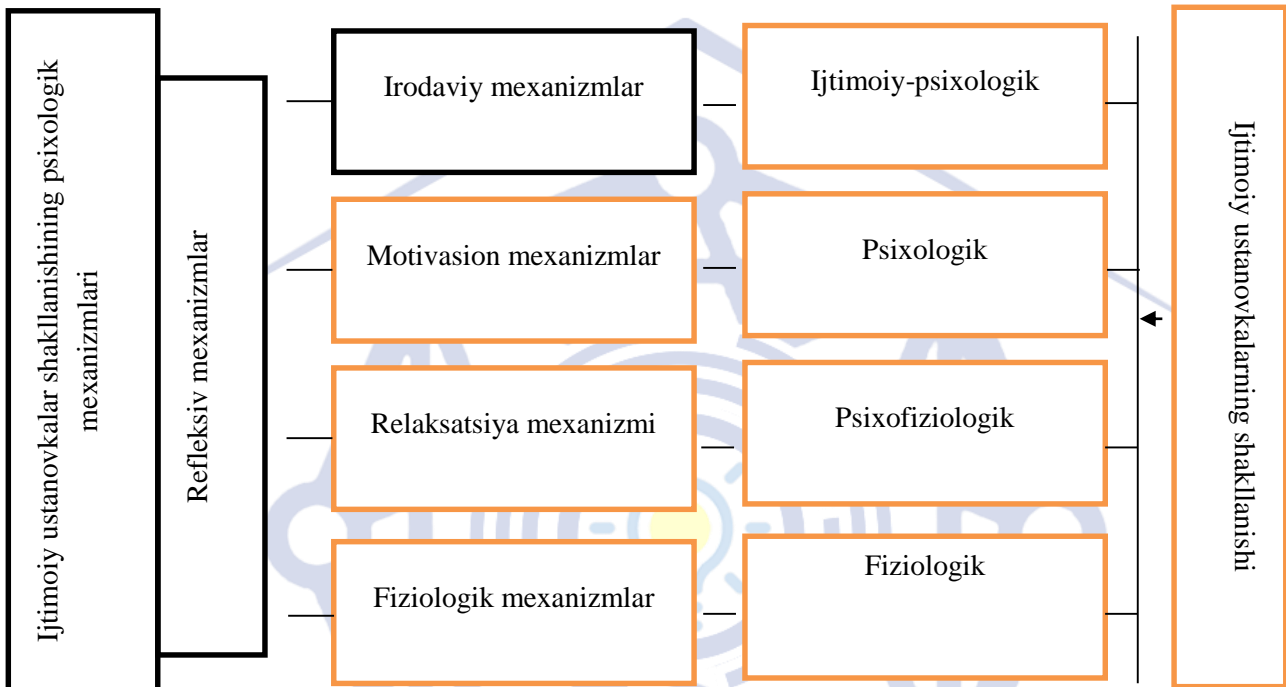
Xulosa:

Psixologik adabiyotlarni o'rganish bu yoki boshqa hodisaning rivojlanishini ta'minlaydigan turli xil psixologik mexanizmlar mavjud degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Qolaversa, muayyan tadqiqotlar doirasida irodani tartibga solish mexanizmi (Lange N.N), irodaviy faoliyatda refleksivlik mexanizmlariga alohida urg'u beriladi.

Keltirilgan ushbu mexanizmlarning takrorlanmas individual jihatlaridan kelib chiqib, biz talabalarda ijtimoiy ustanovkalar shakllanishiga samarali hissa qo‘shadigan reflektiv, relaksatsiya mexanizmi, fiziologik mexanizm, irodali va motivatsion mexanizmlarni aniqladik (rasmga qarang).

2.2.1-rasm. Shaxsning o‘zini o‘zi nazorat qilish mexanizmlari.

Ushbu modelda asosiy, umumlashtirilgan vazifani reflektiv mexanizm bajaradi, chunki uning funksiyalari asosida talaba-yoshlardagi hissiy barqarorlik sifatlari optimallashtiriladi.

Fikrimizcha, fiziologik mexanizmning funksiyasi esa yetakchi psixologik motivatsiyalar orqali aniqlanishi mumkin. Ushbu motivatsion tizim bir butun holda tashqi sharoitlarga faol moslashishni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotimizning navbatdagi bosqichida ta‘lim jarayonida talabalarda ijobiy ustanovkalarni shakllantirishga doir tadqiqotlar olib bordik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Л.С.Виготский. Развитие личности и мировоззрения ребенка // Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А.Пузирея. – М.: Педагогика, 2009. – С. 161-165.

2. Виготский Л.С. Педология подростка. Сжч. И Л.С. Виготский. – М.: Педагогика, 2014. – Т. 4. – С.5 - 242.
3. Габдреева ГШ. Самоуправление психическим состоянием // Казань : Изд-во КГУ, 2006. – 64 с.
4. Гавршова Т. А. Новые исследования особенностей подросткового и юношеского возраста // Вопросы психологии. – 2007. – № 1. – С. 152-157.
5. Ганзен В.А. Системные описания в психологии // Л.: Изд-во Ленигр. ун-та, 2008. – 175 с.
6. Гегель Г.В.Ф. Собрание сочинений в 6-ти томах // И Г.В.Ф. Гегель. – М.: Госиз-дат, 2009. – Т. 1. – 368 с.
7. А.А. Генки. Прогнозирование психофизиологических состояний // Я.: Наука, 2007. – 143 с.
8. Гирка Л.Д. Вербальные механизмы саморегуляции психических состояний // Дисс. ...канд. психол. наук. – Новосибирск, 2001. – 190 с.
9. Гриншпун КБ. Введение в психологию // М.: Институт практической психологии, 2003. – 152 с.
10. Дарвин Ч. О выражении эмоций у человека и животных // СПб.: Питер, 2001. – 368 с.
11. Денисовская Т.М. К проблеме развития личности // Психологический журнал. – 2007. – Т. 2. – № 6. – С. 37-43.
12. Джемс А.И., У. Психология // У.Джемс. – М.: Педагогика, 2008. – 367 с.
13. Дикая Л.Г. Исследование индивидуального стиля саморегуляции психофизиологического состояния // Психологический журнал. – 2004. – Т.15. – № 6. – С.28-37.

Research Science and
Innovation House

INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING METODIK TAYYORLIGINI SHAKLLANTIRISH

Komilov Umidjon Nurmurod O'g'li
Alfraganus Universiteti pedagogika fakulteti magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada innovatsion ta'lim texnologiyalarining ta'lim tizimidagi ahamiyati va ularning talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Maqolada innovatsion ta'lim texnologiyalarining metodikani o'rgatish, pedagogik jarayonni takomillashtirish va talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishdagi roli, shuningdek, talabalarning mustaqil o'qish va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola o'qituvchi va talaba o'rtasidagi interaktiv o'qitish usullarini ishlab chiqish va amalga oshirishda zamonaviy texnologiyalarni qo'llashga doir muhim masalalarga e'tibor qaratadi.

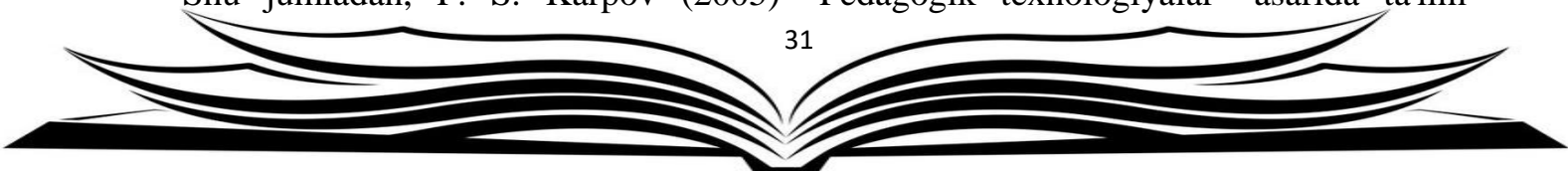
Kalit so'zlar: Innovatsion ta'lim texnologiyalari, metodik tayyorgarlik, ta'limda innovatsiyalar, pedagogika, interaktiv ta'lim, o'qitish usullari, metodika.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi o'zgarib borayotgan dunyo talablariga moslashishi uchun yangiliklarga ehtiyoj sezadi. Bugungi kunda innovatsion ta'lim texnologiyalarining qo'llanilishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari deganda, o'qitish va o'rganish jarayonlarini optimallashtirish uchun zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, yangi metodikalarni tatbiq etish va talabalarning o'z bilimlarini amalda qo'llay olish qobiliyatlarini rivojlantirishni anglatadi. Bu texnologiyalar metodik tayyorgarlikni shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Maqolada innovatsion texnologiyalar yordamida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishning ahamiyati va ular bilan bog'liq metodologik yondoshuvlar tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Innovatsion ta'lim texnologiyalari va metodik tayyorgarlik masalalariga oid bir qancha ilmiy ishlar mavjud. O'zbekistonda ham, xalqaro miqyosda ham ta'lim tizimida texnologik yangilanishlarning ta'siri bo'yicha ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Shu jumladan, P. S. Karpov (2005) "Pedagogik texnologiyalar" asarida ta'lim

jarayonini samarali tashkil etish uchun innovatsion texnologiyalarni qanday tatbiq etish zarurligini ko'rsatgan. U metodik tayyorgarlikni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni haqida ham so'z yuritadi.

Xalqaro adabiyotlar orasida, J. M. Denton (2002) "Innovations in Teaching and Learning" nomli ishida, innovatsion texnologiyalar yordamida o'qitishning samaradorligini oshirish masalasiga to'xtaladi. Ushbu maqolada o'qituvchilar va talabalarning metodik tayyorgarlikda o'zgarishlar qilishlari zarurligi ta'kidlanadi. U metodologik o'zgarishlar va texnologiyalarni sinovdan o'tkazish hamda yangi pedagogik yondoshuvlarni qo'llash muhimligini ko'rsatgan.

Ayniqsa, T. B. Yordanov (2011) "Pedagogik innovatsiyalar va o'qitish metodikasi" asarida innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'quvchilarning o'zlashtirish jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi va metodik tayyorgarlikda qanday o'zgarishlarga olib kelishini tahlil qiladi. Uning fikriga ko'ra, metodik tayyorgarlikning asosiy vazifasi talabaning o'qitish jarayonida ijodiy yondashuvini va o'z bilimni amalda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishdir.

Muhokama

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining ta'lim tizimiga kirib kelishi, o'qitishning yangi shakllari va metodlarini ishlab chiqishni taqozo qiladi. Talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash jarayoni bir qancha o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Birinchi navbatda, bu texnologiyalar talabalarning faolligini oshirishga yordam beradi. Masalan, interaktiv doskalar, onlayn o'quv platformalari, video darsliklar va boshqa raqamli resurslar talabalarning o'z-o'zini rivojlantirishga, mustaqil ishlashga va kreativ fikrlashni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining yana bir muhim afzalligi shundaki, ular ta'lim jarayonini individualizatsiyalash imkonini beradi. Har bir talaba o'z tezligi va qiziqishlariga mos ravishda o'rganishi mumkin. Buning natijasida, talabalar faqatgina o'qish materiallarini o'zlashtiribgina qolmay, balki o'quv jarayonida o'z bilimlarini amalda qo'llay olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shuningdek, innovatsion ta'lim texnologiyalari metodik tayyorgarlikni shakllantirishda pedagogning roli o'zgargan. Pedagoglar nafaqat an'anaviy darslar o'tkazibgina qolmasdan, balki yangi texnologiyalar yordamida o'quvchilarning fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradilar.

Talabalar nafaqat ma'lumotlarni qabul qilish, balki ularni tanqidiy tahlil qilish va yaratish uchun yangi imkoniyatlarga ega bo'ladilar.

Innovatsion texnologiyalar yordamida tashkil etilgan interaktiv darslar talabalarda metodik bilimlarni chuqurlashtirish va mustahkamlashda ham samarali natijalarga olib keladi. Bu esa o'z navbatida pedagogik jarayonni yanada sifatli va samarali qiladi.

Natija

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining ta'lim jarayoniga integratsiyasi, talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash metodik tayyorgarlikni mustahkamlashga yordam beradi, talabalarga o'z bilimlarini amalda qo'llash imkoniyatlarini yaratadi. Bu, o'z navbatida, ularning mustaqil fikrlash va yaratish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari ta'lim jarayonini individualizatsiya qilishga, o'qituvchi va talabalar o'rtasida samarali interaktiv aloqani ta'minlashga imkon beradi.

Metodik tayyorgarlikni shakllantirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash pedagogik jarayonni yanada interaktiv va kreativ qilishga yordam beradi. Shuningdek, bu jarayon talabalarning o'z-o'zini rivojlantirish va o'z bilimlarini amalda qo'llay olish qobiliyatlarini oshiradi. Natijada, ta'lim sifatining oshishi va pedagogik maqsadlarga erishish darajasi sezilarli darajada yuksaladi.

Xulosa

Innovatsion ta'lim texnologiyalari talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular nafaqat ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi, balki talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantiradi, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, o'z navbatida, pedagoglarning metodik tayyorgarligini oshirishga yordam beradi va ta'limning sifatini yaxshilashga olib keladi. Kelajakda innovatsion ta'lim texnologiyalarining yanada kengroq joriy etilishi va pedagogik jarayonda yangiliklarning amalga oshirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Karpov, P. S. (2005). Pedagogik texnologiyalar. Moskva: Yuridik nashriyoti.
- 2.Denton, J. M. (2002). Innovations in Teaching and Learning. Cambridge: Cambridge University Press.
- 3.Yordanov, T. B. (2011). Pedagogik innovatsiyalar va o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'qituvchilar nashriyoti.
- 4.To'xtaxo'jaeva, M. (2015). Innovatsion ta'lim texnologiyalari: O'qitish va o'rganishning yangi metodlari. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim nashriyoti.
- 5.Bunyodov, S. (2018). Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

**Research Science and
Innovation House**

INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING METODIK TAYYORLIGINI SHAKLLANTIRISH

Komilov Umidjon Nurmurod O'g'li
Alfraganus Universiteti pedagogika fakulteti magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqola innovatsion ta'lim texnologiyalarining talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishdagi rolini o'rganishga bag'ishlangan. Innovatsion texnologiyalar yordamida talabalarning o'qish jarayoni yanada interaktiv, samarali va qiziqarli bo'lishi mumkin. Talabalar o'z bilimlarini o'rganishda va amaliyotda qo'llashda zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Maqola innovatsion texnologiyalarning metodik tayyorgarlikni rivojlantirishdagi ahamiyatini, ta'limda texnologiyalarni qo'llashning afzalliklarini va yangi pedagogik yondoshuvlarni kiritish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Innovatsion texnologiyalar, metodik tayyorgarlik, ta'limda innovatsiyalar, interaktiv ta'lim, pedagogik yondoshuvlar, o'qitish usullari, multimediya vositalari.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qitish usullari va texnologiyalari doimo yangilanib boradi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari ta'lim jarayonini takomillashtirishga, o'quvchilarning faolligini oshirishga va ularni ta'limni o'zlashtirishda yangicha yondoshuvlar bilan tanishtirishga yordam beradi. Bu texnologiyalar metodik tayyorgarlikni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlarni o'rganishga, balki ularni amaliyotda qo'llashga ham tayyorlash zarur. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini o'rganish metodikasini to'g'ri ishlab chiqish, talabalarning metodik tayyorgarligini yuqori darajaga olib chiqish uchun alohida o'rin tutadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'рни va talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishga ta'siri haqidagi ilmiy adabiyotlar keng qamrovli tahlil qilindi. Xalqaro tadqiqotlarda innovatsion ta'lim texnologiyalari talabalarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini, kreativ fikrlashni rivojlantirishni ta'minlaydi. D. A. Evans (2013) "Pedagogik innovatsiyalar va yangi o'qitish texnologiyalari" asarida ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga imkon yaratishini ta'kidlaydi. U, shuningdek, o'qitish usullarini diversifikatsiya qilish, yangi metodikalarni joriy etishning ta'lim samaradorligini oshirishi haqida so'z yuritadi.

T. T. Qodirova (2018) "Innovatsion ta'lim texnologiyalarining metodik yondoshuvlari" nomli ishida texnologik o'zgarishlar va pedagogik metodlarning o'zgarishini tahlil qiladi. U metodik tayyorgarlikni shakllantirishda interaktiv texnologiyalarning o'рни va afzalliklarini ko'rsatgan. Uning fikriga ko'ra, zamonaviy texnologiyalar pedagogik jarayonni mustahkamlash va talabalarning faolligini oshirishda o'zgaruvchan metodlarni qo'llashda samarali vositalar hisoblanadi.

Shuningdek, L. G. Markov (2020) "O'qitish metodikasi va innovatsion texnologiyalar" asarida, texnologiyalar yordamida metodik tayyorgarlikni shakllantirish jarayonidagi innovatsion usullarni ko'rib chiqadi. U interaktiv vositalar yordamida talabalarning bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashning zarurligini ta'kidlaydi.

Muhokama

Innovatsion ta'lim texnologiyalari, ayniqsa, interaktiv va multimediya vositalari, ta'lim jarayonida talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, talabalarga nafaqat ma'lumotlarni o'rganishda, balki ularni amaliyotda qo'llashda ham yordam beradi. O'quvchilarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda texnologiyalarni qo'llash, ularning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularni muammolarni hal qilishga o'rgatadi va mustaqil o'rganish uchun zarur bo'lgan vositalarni taqdim etadi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarga individual yondashuvni amalga oshirishga imkon yaratadi. Har bir talaba o'z temponi tanlab, o'quv materiallarini turli shakllarda o'rganishi mumkin, bu esa bilimlarni mustahkamlashning samarali usuliga aylanadi. Masalan, videodarsliklar va simulyatsiyalar yordamida talabalar turli amaliyotlarni ko'rish va o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirishiga yordam beradi.

Interaktiv texnologiyalar, o'z navbatida, talabalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi. Onlayn muhokamalar, forumlar, videokonferensiyalar orqali talabalar bir-biri bilan fikr almashadilar, bu esa ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Yana bir muhim jihat shundaki, innovatsion ta'lim texnologiyalari ta'limni global miqyosda kengaytirishga imkon yaratadi. Talabalar turli onlayn platformalarda dunyoning turli burchaklaridan bo'lgan o'quvchilar bilan tajriba almashishlari mumkin, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi va metodik tayyorgarlikni yanada chuqurlashtiradi.

Natija

Innovatsion ta'lim texnologiyalari talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu texnologiyalar yordamida ta'limni yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin, bu esa talabalarga o'z bilimlarini kengaytirish va amalda qo'llash imkoniyatlarini beradi. Interaktiv metodlar, multimediya vositalari va onlayn platformalar yordamida o'quvchilar faolligini oshirish va ularni kreativ fikrlashga yo'naltirish mumkin.

Innovatsion texnologiyalar o'qituvchilarga o'z pedagogik metodlarini yanada yangilash va talabalarning metodik tayyorgarligini samarali shakllantirishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida ta'lim tizimining sifatini oshirishga olib keladi. Shunday qilib, innovatsion ta'lim texnologiyalarining qo'llanilishi ta'limda yangi yondoshuvlarni joriy etishda va talabalarning mustaqil fikrlash, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Innovatsion ta'lim texnologiyalari talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular ta'lim jarayonini interaktiv, qiziqarli va samarali qilishda o'z o'rniga ega. Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'qitish va o'rganish jarayonlari yanada individualizatsiya qilinadi, talabalarning mustaqil o'rganish ko'nikmalari rivojlanadi va ularning bilimlarini amaliyotda qo'llashga imkoniyat yaratiladi. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini kengaytirish va pedagogik metodlarni takomillashtirish orqali ta'lim tizimining sifatini oshirish va talabalarning metodik tayyorgarligini yaxshilash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Evans, D. A. (2013). Pedagogik innovatsiyalar va yangi o'qitish texnologiyalari. New York: Routledge.
- 2.Qodirova, T. T. (2018). Innovatsion ta'lim texnologiyalarining metodik yondoshuvlari. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim nashriyoti.
- 3.Markov, L. G. (2020). O'qitish metodikasi va innovatsion texnologiyalar. Moskva: Pedagogika.
- 4.O'rmonov, B. (2019). Zamonaviy ta'lim texnologiyalari: Amaliy qo'llanma. Toshkent: O'zbekiston O'qituvchilar nashriyoti.
- 5.Smith, J. (2017). Innovatsion pedagogika: Yangi metodlar va texnologiyalar. London: Oxford University Press.

**Research Science and
Innovation House**

MIRZO ULUG'BEK ILMIY-MADANIY ME'ROSI

Axatova Zohira Aktam qizi, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, San'atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti, San'atshunoslik (tasviriy va amaliy san'at) yo'nalishi 3 bosqich talabasi

zohiraaxatova5@gmail.com

+998901267420

Annotatsiya: Mazkur maqolada Muhammad Tarag'ay ibn Shohrux Mirzo Ulug'bek Ko'ragoniyning avlodlariga qoldirgan ilmiy-madaniy me'rosi va shu xususda astronomiya to'g'risida yozgan kitoblari, qurdirgan madrasalari, o'z davrining yirik observatoriyasi to'grisida hamda mustaqillikdan so'ng sharq va g'arb olamida uning nomiga qilingan bir qator loyihalar to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Mirzo Ulug'bek, Ziji jadidi Ko'ragoniy, Risolayi Ulug'bek, Tarixi arba, Astronomiya, Rasadxona, Sekstant, Madrasa, Temuriy shahzoda.

НАУЧНОЕ И КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ МИРЗО УЛУГБЕКА

Ахатова Захира Актам дочь, студентка Национального института живописи и дизайна имени Камолиддина Бехзода, факультет искусствоведения и музейоведения, искусствоведение (изобразительное и прикладное искусство)

3 ступень

zohiraaxatova5@gmail.com

+998901267420

Аннотация: В данной статье научное и культурное наследие Мухаммада Тарагай ибн Шахруха Мирзы Улугбека Корагоны, оставленное его потомкам, и написанные им книги об астрономии, построенные им медресе, крупная

обсерватория своего времени и после обретения независимости, говорится о ряде реализованных проектов. во имя его в восточном и западном мире.

Ключевые слова: Мирзо Улугбек, Зижи Джадиди Корагоний, Рисолаи Улугбек, Тарихи Арба, Астрономия, Обсерватория, Секстант, Медресе, Тимуридский князь.

MIRZO ULUGBEK SCIENTIFIC AND CULTURAL HERITAGE

Akhatova Zahira Aktam daughter, a student of the National Institute of Painting and Design named after Kamoliddin Behzod, Faculty of Art Studies and Museum Studies, Art Studies (fine and applied arts) 3rd stage

zohiraaxatova5@gmail.com

+998901267420

Annotation: In this article, about the scientific and cultural heritage left to the descendants of Muhammad Taragai ibn Shahrukh Mirza Ulugbek Koragoni, and about the books he wrote about astronomy, the madrasahs he built, the large observatory of his time, and about independence then in the eastern and western world it is mentioned about a number of projects made in his name.

Key words: Mirzo Ulug'bek, Zizhi Jadidi Ko'ragoniy, Risolayi Ulug'bek, Tarihi Arba, Astronomy, Observatory, Sextant, Madrasah, Timurid Prince

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasida tasdiqlanganidek, "Biz o'z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug' maqsadni qo'ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak. Bunda, avvalo, ta'lim va tarbiyani rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, ilm- fan va

innovatsiyalarni taraqqiy ettirish milliy g'oyamizning asosiy ustunlari bo'lib xizmat qilishi lozim"[¹.b.2]

Asosiy qism

Islom olamining yetuk namoyondasi Muhammad Tarag'ay ibn Shohrux Mirzo Ulug'bek Ko'ragoniy qoldirgan boy ilmiy me'rosining to'rttasi bizgacha yetib keldi. Ularning eng asosiysi, ma'lum va mashhuri uning "Zij" asari bo'lib, bu asar "Ziji Ulug'bek", "Ziji jadidi Guragoniy" deb ham ataladi, bu asarda "...1118 yulduzning o'rni va holati aniqlab berilgan.[².b.159] "Zij"dan tashqari uning qalamiga mansub matematik asari "Bir daraja sinusini aniqlash haqida risola", astronomiyaga oid "Risolayi Ulug'bek" (yagona nusxasi Hindistonda, Aligarh universiteti kutubxonasida saqlanadi) va tarixga doir "Tarixi arba ulus" ("To'rt ulus tarixi") asaridir. U Alisher Navoiyning "Majolis un-nafois" asaridan namunalari keltirib o'tgan.[³] Mirzo Ulug'bek haqida juda ko'p zamondoshlari tomonidan siyrati, ta'lim va davlat boshqaruvida tutgan yo'li beqiyos baholab, bayon qilingan. Davlatshoh Samarqandiy "Tazkirat-ush shuaro" asarida shunday yozgan; Olim, odil, g'olib va himmatli podshoh Ulug'bek Ko'ragon yulduzlar ilmida osmon qadar yuksalib bordi, maoniy ilmida qilni qirq yordi. Uning davrida fozillar martabasi cho'qqiga ko'tarilgan. Fozillaru hakimlarning yakdil fikrlari shuki, islomiyat zamonida, balki Iskandar Zulqarnayn davridan to shu damgacha Ulug'bek Ko'ragondek olim va podshoh saltanat taxtida o'tirmagan. U otasi Shohruh bahodir hukmronligi davrida Samarqand va Movarounnahrni qirq yil mustaqil idora etdi."[⁴.b.11]

Ulug'bek madrasasi Movarounnahr hukmdori, buyuk olim va munajjim Mirzo Ulug'bekning buyrug'iga ko'ra 1417-1420 yillarda qurilgan. Ushbu madrasa Markaziy Osiyoda saqlanib qolgan eng qadimgi o'quv yurti binosidir.[⁵] Madrasa uch yil davomida qurilgan, bitishiga yaqin qolganda qurilishda ishlayotganlar Ulug'bekdan

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy majlisga murojaatnomasi. Xalq so'zi.

2020 yil 30 dekabr, №276. 2-bet

² Muhammadjon Qodirov, "Uchinchi renessans haqida ba'zi mulohazalar", "Oriental renaissance: Innovative educational, natural and social sciences journal", 2021-yil, mart, №1, 2 son, 159-bet

³ <https://oz.sputniknews.uz/amp/20230306/mirzo-ulugbek-haqida-32678249.html>

⁴ Samadov Xurshid O'lmasjonovich, "Mirzo Ulug'bekning jahon ilmiga qo'shgan hissasi", "Talqin va tadqiqotlar" ilmiy-uslubiy jurnali, 2022-yil, №14. 11-13-betlar.

⁵ <https://meros.uz/object/ulugbek-madrasasi>

kim mudarris etib tayinlanadi, deb so‘raydilar. Ulug‘bek bu lavozimga barcha ilmlardan xabardor odamni topajagini aytadi. Shu yerdagi g‘ishtlar orasida chang-loy kiyimda o‘tirgan Mavlono Muhammad Havofiy Ulug‘bekning so‘zlarini eshitib, shu mansabga o‘zi munosibligini aytadi. Ulug‘bek unga savollar berib, qoniqarli javob olganidan so‘ng, uning bilimlaridan qanoat hosil qiladi va uni hammomga olib borib cho‘miltirish va yaxshi kiyimlar kiyintirishni buyuradi. Madrasa ochilishida Mavlono Muhammad mudarris sifatida birinchi ma‘ruzani o‘qiydi. Bunda 90 olim va talaba hozir bo‘lgan bo‘lsa ham ma‘ruzani faqat Ulug‘bek bilan Qozizoda Rumiyy ikkovlari tushunadilar, xolos.[⁶]

Ulug‘bek davrida ilm fan ta‘lim juda yaxshi yo‘lga qo‘yilgan. Ulug‘bek akademiyasida olimlar faqat astronomiya bo‘yicha emas, balki matematika, falsafa, tarix va boshqa fanlarga oid tadqiqotlar ham olib borishgan. Astronomiyadan darsni Qozizoda Rumiyy o‘tgan. O‘qish 15-16 yil davom etgan va uni bitirganlarga sanad (shahodotnoma) berilgan. Madrasa kirish peshtoqi ichki ravoq kitobasi tepa qismida kufiy xatida “Buyulik Allohga xos”, “Kuch-qudrat Allohnikidir” kalimalari yozilgan. Pastida suls xatida “Tavhid” kalimasi bitilgan.[⁷.b.19]

Madrasalarda tartib-intizomga alohida e‘tibor berilgan. Nizomni buzgan talabaga 3 marta ogohlantirish berilgan, agar yana qoidani buzsa madrasadan haydalgan. Madrasaning ichki hayotiga oid masalalar mutavvali, mudarrislardan iborat hay‘at kengashi hal qilgan.[⁸] Madrasaning moliyaviy masalasi vaqf mulklaridan qoplangan, 3 ming tilla va ovqatlig uchun 30 yuk g‘alla yillik sadr, mutavvaliga ajratilgan, har bir mudarrisga yiliga 1200 tilla va 24 yuk bug‘doy yoki arpa, talabalarga to‘lanadigan nafaqaga kelsak, a‘loga 24 tilla va 5 yuk miqdorida don, avsatga 16 tilla va 4 yuk miqdorida g‘alla, adnoga 3 yuk miqdorida don[⁹] berilgan.

XV asrda Samarqanddagi Mirzo Ulug‘bek qurdirgan rasadxonada kattagina globus bo‘lgan. Bu haqda mashhur fransuz faylasufi, yozuvchi va tarixchi olim Volter (1694-1778): “Ulug‘bek Samarqandda bo‘lib akademiyaga asos soldi. Yer sharini o‘lchashni buyurdi va astronomiyaga oid jadvallarni tuzdi”, - deb yozgan. Unda iqlimlarning chegaralari, tog‘lar, cho‘llar, dengizlar va daryolar ko‘rsatilgan. Sharq

⁶ <https://m.aniq.uz/uz/yangiliklar/ulugbek-madrasasida-birinchi-dars-qachon-utilgan>

⁷ Abdulahad Muhammadjonov, “Temur va Temuriylar saltanati”, T:Qomuslar, 1994-yil, Toshkent 115-116 betlar

⁸ Nabiyev Muhammadali Qahramon o‘g‘li, “O‘rta asrlarda madrasalar faoliyati va ularda o‘qitilgan fanlar”, “Talqin va tahlil” Respublika ilmiy-uslubiy jurnal, 2022-yil №8, 20-bet

⁹ I.Jabborov, “Antik madaniyat va ma‘naviyat xazinasi” T:O‘zbekiston 1999-yil, 201-203 betlar

Renessansning ikkinchi davrida yaratilgan falsafiy, badiiy tafakkur rivojining yorqin namunasi Alisher Navoiy ijodida o'z ifodasini topgan.^[10] Binobarin, dunyodagi ikkinchi globusni Samarqand astronomlari yasashgan. Ulug'bekning o'limidan keyin u mutaassiblar tomonidan yo'qotilgan. Tarixiy manbalarning guvohlik berishicha, Ulug'bek Samarqandda balandligi 50 metrli quyosh soati yasagan. Ushbu noyob soat ham saqlanib qolmagan. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar fondida Mirzo Ulug'bekning samarqandlik xattot Azizullo tomonidan nasx xatida taxminan 1439-yilda, Ulug'bek 45 yoshda bo'lganida ko'chirilgan "Ziji Ko'ragoniy"si saqlanmoqda. Qo'lyozma sahifalarida Ulug'bekning tuzatishlari ham bor. Ushbu tuzatishlar uning dastxati, yozuvi haqida ma'lumot beradi.^[11] Ulug'bek akademiyasida ishlagan atoqli astronom Ali Qushchi (Mavlono Aloviddin Ali ibn Muhammad Qushchi (1403-1474) o'zidan matematika va astronomiyaga bag'ishlagan dunyoga mashhur ilmiy ishlarini qoldirdi. U yil fasllarining o'zgarishini Yerning Quyoshga yaqinlashishi natijasida Quyosh nurlarining Yer sathiga ta'siri bilan bog'liq deb hisoblagan, Quyoshning tutilishi jarayonini ilmiy nuqtai nazaridan aniqlagan.^[12].b.111-112]

Ulug'bek davrida Samarqandning Registon maydoni shakllandi, "Masjidi Muqatta", 210 gumbazli Ko'kaldosh jome masjidi qad ko'tardi. Shohizindada ayrim maqbaralar. Shahrisabzda Ko'kgumbaz masjidi, "Chilustun" va "Chinnixona" saroylari uning davrida qurildi. XV asrning ikkinchi yarmida Samarqandda Xo'ja Ahror madrasasi, Ishratxona, Oqsaroy maqbaralari bunyod qilindi.^[13] Ulug'bek davrida gumbaz osti tuzilmalarning yangi xillari ishlab chiqildi. Aniq fanlardagi yutuqlar me'morchilik yodgorliklarida aniq ko'rinadi (Shohizinda, Ahmad Yassaviy. Go'ri Amir maqbaralari, Bibixonim masjidi, Ulug'bek madrasasi). Ularning old tomoni va ichki qiyofasi rejalarini tuzishda me'moriy shakllarning umumiy uyg'unligini belgilovchi geometrik tuzilmalarning aniq o'zaro nisbati bor. Bezak va sayqal ishlari ham bino qurilishi jarayonida baravar amalga oshirilgan.^[14].b.77] Registon maydoni kunbotar tomonda barpo etilgan bo'lib, madrasa ikki qavatli, 54 ta hujradan iborat bo'lgan, har bir hujra qaznoq (omborxon), yotoqxona va darsxonadan iborat bo'lgan.

¹⁰ Muhammadjon Qodirov, "Uchinchi renessans haqida ba'zi mulohazalar", "Oriental renaissance: innovative, educational natural and social sciences journal", 2021-yil, №1, 2-son, 159-bet

¹¹ <https://nuu.uz/mirzo-ulugbek-haqida-siz-bilmagan-12-muhim-malumot/>

¹² Vafoeva Gulrux Baxodir qizi, "Yuksak ma'naviyatli yoshlarni tarbiyalashda o'rta Osiyo allomalarining ilmiy me'roslarining o'rni", "Academic research in educational sciences", 2021-yil, 2-jild, 6-soni, 111-112 betlar

¹³ Qodirov B. "Amir Temur madaniyat va ilm-fan homiysi", "Ijodiy parvoz" gazetasi, 2018-yil, aprel,4(60)son.

¹⁴ Salayev Temurbek Alisherovich, "Amir Temur va Temuriylar davri me'morchilik obidalari", "Science and innovation" xalqaro ilmiy jurnal, 2022-yil, №2, 77-bet.

Hujralarda jami 100-110 nafar tolibi ilmlar yashagan va tahsil olgan. Bino loyihasi Mirzo Ulug'bek otasi Shohruh Mirzoning saroy me'mori Qavomiddin She'roziy bo'lgan. Shamsiddin Muhammad Havofiy yetakchi mudarris bo'lgan.

Mirzo Ulug'bek tomonidan "Rasadxona 1424-1429-yillarda qurilgan. "Boburnoma" asaridagi ma'lumotlarga ko'ra "rasadxona tuzilishi silindr shaklida bo'lgan. Uning balandligi 30,4 metr bo'lib, 3 qavatdan iborat edi. Silindr diametri 46,40 metrni tashkil qilgan. Inshoot Temuriylar davri me'morchiligi uslublariga ko'ra qad rostlagan. Uni qurishda alohida e'tibor rasadxonaning seysmik mustahkam bo'lishiga qaratilgan. Shu bois, u bunyod etilgan sertosh tepalik 2,5 metr kovlanib, o'rni pishgan g'isht bilan qoplangan. Hosil bo'lgan bu maxsus yerga mustahkam qilib burchak radiusi hamda vaqtni o'lchash asbobi, ya'ni sekstant o'rnatiladi. Sekstant shunday o'rnatilgan edi-ki, bir qarashda uning o'rnatilgan joyi noodatiy bo'lib, u janubdan sharqqa tomon yulduzlar yo'nalishini ko'rsatar edi. Aynan ana shunday tuzilishga ega bo'lgani uchun ham, olimning kuzatish va hisob-kitoblari hayratlanarli aniqlikka ega bo'lgan. Sekstant ustida barpo etilgan aylana shakldagi binoda bir qancha asosiy va yordamchi xonalardan iborat bo'lgan. Rasadxona Ulug'bek va uning izdoshlari uchun 20 yildan oshiqroq vaqt davomida "Alma-mater", ilmiy markaz bo'lib kelgan.^[15] Bosh tarzi maydonga qaragan, mahobatli peshtoq mujassamotida keng toqili ravoq (balandligi 16,5 m.), uning 2 yonida guldastalar (balandligi 32 m.) bor. Ravoq tepasidagi yulduzli osmon aks etgan qanos bezaklari o'ziga xosdir. Guldasta tepasi muqarnas, sharafalar bilan yakunlangan. Peshtoq ravog'i cheti morpech shaklida, tokchasidagi namoyonlar o'ziga xos uslubda pardoqlangan. Peshtog'i, guldastasi va tashqi devorlarida girih naqshining turli betakror namunalari aks etgan. Ganchkori panjaralar orqali xonaga yorug'lik tushib turadi. Moviy va ko'k koshin hamda sopol gishtlar vositasida Samarqanddagi Ulug'bek madrasasi geometrik naqshlar bilan bezatilgan devor sathi yozuvlar bilan o'zaro uyg'unlashib, ko'zga yaqqol tashlanib turadi.^[16]

Mustaqillikdan so'ng Mirzo Ulug'bek xotirasini ulug'lash uchun qator ishlar amalga oshirildi.

F. Shomukarramovanning "Mirzo Ulug'bekning hayoti va ijodi XX asr tarixshunosligida" deb nomlangan monografiyasida XX asr boshlaridan to 2012-yilga qadar bo'lgan uch tarixshunoslik davrida buyuk olim va davlat arbobi Mirzo Ulug'bek

¹⁵ <https://corp.uzairways.com/uz/muhammad-taragay-mirzo-ulugbek-koragoniy-1394-1449>

¹⁶ [Ulug'bek madrasasi \(Samarqand\) - Vikipediya](#)

hayoti hamda faoliyatini o'rganish dinamikasi ko'rib chiqiladi. Kitobda Mirzo Ulug'bekning astronomiyaga sohasidagi kashfiyotlari, tarix ilmiga qo'shgan hissasi, shuningdek, u hukmronlik qilgan davr siyosiy va madaniy hayoti yoritilgan katta hajmdagi ilmiy tarixiy adabiyotlar tahlil qilinadi.[¹⁷]

1966-yilda O'zbekistonda „Ulug'bek yulduzi“ filmi suratga olindi.[¹⁸]

1967-Bastakor [Aleksey Kozlovskiy](#) „Ulug'bek“ operasini yozadi. (Toshkent, 1942, 2-nashr 1958). Yozuvchi va shoir Xurshid Davron „Sohibqironning nabirasi“ (1994) qissasi va „Alg'ul yulduzi yoki Ulug'bekning so'nggi kuni“ pyesasini yozadi.[¹⁹]

1968- 2020-yil iyul oyida Samarqand davlat universiteti rahbariyati Qozon federal universitetining rossiyalik olimlari bilan birgalikda Ulug'bek madrasasi ochilganining 600 yilligiga bag'ishlangan xalqaro konferensiya o'tkazildi.[²⁰]

1969-2023-yilda [Tuluza](#) shahrida joylashgan Fransiya Fuqarolik milliy aviatsiyasi instituti hududida buyuk astronom olim, matematik va davlat arbobi Mirzo Ulug'bek haykali ochildi.[²¹]

Xulosa

Ayni damda jahon ma'naviyati va ma'rifatida o'z o'rinlariga ega bo'lgan bobokalonlarimizni teran anglash, o'rganish vaqti keldi. Afsuski, salkam 150 yillik mustamlakachilik, 70 yillik totatitar tuzum hukmronligi davrida respublikamiz yosh avlodi, Birinchi prezidentimiz Islom Karimov aytganidek, „...necha yillar bizni tariximizdan, dinimizdan, ma'naviy merosimizdan g'ofil etishga urindilar, - natijada ular o'z xalqining tarixini, uning boy tabiiy-ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, axloqiy madaniyatidan bahramand bo'lish, o'rganishdan mahrum bo'lib keldi.“[²²] Darhaqiqat o'z tarixini bilmagan xalqning kelajagi ham bo'lmaydi. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan xulosa qiladigan bo'lsak buyuk bobolarimizning bizga qoldirgan ilmiy-madaniy me'rosi haqiqatda buyukdir. Ularning ilmiy me'rosalaridan hozirgi zamon bilan uyg'unlashtirgan holda o'rganish har bir tolibi ilm uchun muhimdir.

¹⁷ B. A. Usmonov. „Amir temur va temuriylar davri siyosiy tarixi“, 2024-yil,

¹⁸ „«Звезда Улугбека» (фильм)“. Qaraldi: 2012-yil 10-aprel.

¹⁹ https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Mirzo_Ulug'bek

²⁰ „КФУ принял участие в Международной научной онлайн-конференции «Самаркандский государственный университет – приемник Медресе Улугбека» | Media portal – Kazanskiy (Privoljskiy) ...“. 2020-yil 1-oktyabrda asl nusxadan [arxivlangan](#).

Qaraldi: 2020-yil 3-dekabr.

²¹ „Fransiyaning aviakosmik poytaxtiga Mirzo Ulug'bek haykali o'rnatildi“ (o'zbekcha). [oz.sputiknews.uz](#) (2023-yil 3-mart).

Qaraldi: 7-noyabr 2023-yil.

²² Karimov I.A. „Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q“ T:Sharq. 1998-yil

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy majlisga murojaatnomasi. Xalq so'zi.
2020 yil 30 dekabr, №276. 2-bet
2. Muhammadjon Qodirov, "Uchinchi renessans haqida ba'zi mulohazalar", "Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences journal", 2021-yil, mart, №1, 2 son, 159-bet
3. <https://oz.sputniknews.uz/amp/20230306/mirzo-ulugbek-haqida-32678249.html>
4. Samadov Xurshid O'lmasjonovich, "Mirzo Ulug'bekning jahon ilmiga qo'shgan hissasi", "Talqin va tadqiqotlar" ilmiy-uslubiy jurnali, 2022-yil, №14. 11-13-betlar.
5. <https://meros.uz/object/ulugbek-madrasasi>
6. <https://m.aniq.uz/uz/yangiliklar/ulugbek-madrasasida-birinchi-dars-qachon-utilgan>
7. Abdulahad Muhammadjonov, "Temur va Temuriylar saltanati", T:Qomuslar, 1994-yil, Toshkent 115-116 betlar
8. Nabiyev Muhammadali Qahramon o'g'li, "O'rta asrlarda madrasalar faoliyati va ularda o'qitilgan fanlar", "Talqin va tahlil" Respublika ilmiy-uslubiy jurnal, 2022-yil №8, 20-bet
9. I.Jabborov, "Antik madaniyat va ma'naviyat xazinasini" T:O'zbekiston 1999-yil, 201-203 betlar
10. Muhammadjon Qodirov, "Uchinchi renessans haqida ba'zi mulohazalar", "Oriental renaissance: innovative, educational natural and social sciences journal", 2021-yil, №1, 2-son, 159-bet
11. <https://nuu.uz/mirzo-ulugbek-haqida-siz-bilmagan-12-muhim-malumot/>
12. Vafoeva Gulrux Baxodir qizi, "Yuksak ma'naviyatli yoshlarni tarbiyalashda o'rta Osiyo allomalarining ilmiy me'roslarining o'rni", "Academic research in educational sciences", 2021-yil, 2-jild, 6-soni, 111-112 betlar
13. Qodirov B. "Amir Temur madaniyat va ilm-fan homiysi", "Ijodiy parvoz" gazetasi, 2018-yil, aprel,4(60)son.

14. Salayev Temurbek Alisherovich, “Amir Temur va Temuriylar davri me’orchilik obidalari”, “Science and innovation” xalqaro ilmiy jurnal, 2022-yil, №2, 77-bet.

15. <https://corp.uzairways.com/uz/muhammad-taragay-mirzo-ulugbek-koragoniy>
1394-1449

16. [Ulug‘bek madrasasi \(Samarqand\) - Vikipediya](#)

17. B. A. Usmonov. “Amir temur va temuriylar davri siyosiy tarixi”, 2024-yil,

18. „[«Звезда Улугбека» \(фильм\)](#)“. Qaraldi: 2012-yil 10-aprel.

19. „[КФУ принял участие в Международной научной онлайн-конференции](#)

20. “[Самаркандский государственный университет – преемник Медресе Улугбека](#) | [Media portal – Kazanskiy \(Privoljskiy\) ...](#)“. 2020-yil 1-oktyabrda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2020-yil 3-dekabr.

21. „[Fransiyaning aviakosmik poytaxtiga Mirzo Ulug‘bek haykali o‘rnatildi](#)“ (o‘zbekcha). [oz.sputniknews.uz](#) (2023-yil 3-mart). Qaraldi: 7-noyabr 2023-yil.

22. Karimov I.A. “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q” T:Sharq. 1998-yil

Research Science and
Innovation House

**PROJECT MANAGEMENT CONFLICTS: CAUSES AND
CONSEQUENCES (TYPES OF CONFLICTS IN PROJECT TEAMS; THE
IMPACT OF CONFLICTS ON PROJECT OUTCOMES; STRATEGIES FOR
CONFLICT REDUCTION)**

Nizamova Shahnoza Erkinovna

Abstract

This article analyzes conflicts in project management, their causes, consequences, and strategies for reducing them. Conflicts that arise within project teams can stem from various reasons and may hinder the achievement of project goals. The article discusses the necessary measures and strategies for identifying conflicts within project teams and working effectively with them. The required methods for reducing and managing conflicts, as well as concrete recommendations for resolving issues within project teams, are provided.

Basic words and concepts: project management, conflicts, project team, conflict reduction, effective strategies, project outcomes, teamwork, communication.

**КОНФЛИКТЫ В УПРАВЛЕНИИ ПРОЕКТАМИ: ПРИЧИНЫ И
ПОСЛЕДСТВИЯ
(ТИПЫ КОНФЛИКТОВ В ПРОЕКТНЫХ КОМАНДАХ; ВЛИЯНИЕ
КОНФЛИКТОВ НА РЕЗУЛЬТАТЫ ПРОЕКТА; СТРАТЕГИИ
УМЕНЬШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ)**

Аннотация

В данной статье анализируются конфликты в управлении проектами, их причины, последствия и стратегии их уменьшения. Конфликты, возникающие в проектных командах, могут быть вызваны различными факторами и затруднять достижение целей проекта. В статье рассматриваются необходимые меры и стратегии для выявления конфликтов в проектных командах и эффективной работы с ними. Приводятся методы для уменьшения и эффективного управления конфликтами, а также конкретные рекомендации по решению проблем внутри проектных команд.

Ключевые слова и понятия: управление проектом, конфликты, проектная команда, снижение конфликтов, эффективные стратегии, результаты проекта, командная работа, коммуникация.

**LOYIHA BOSHQARUVIDA NIZOLAR: SABABLARI VA OQIBATLARI
(LOYIHA JAMOALARIDA KELIB CHIQUADIGAN NIZOLAR
TURLARI; NIZOLARNING LOYIHA NATIJALARIGA TA'SIRI;
NIZOLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI**

Nizamova Shahnoza Erkinovna

Annotatsiya:

Ushbu maqolada loyiha boshqaruvidagi nizolar, ularning sabablari, oqibatlari va ularni kamaytirish strategiyalari tahlil etiladi. Loyiha jamoalarida yuzaga keladigan nizolar, turli xil sabablar tufayli kelib chiqadi va bu nizolar loyiha maqsadlariga erishishni qiyinlashtirishi mumkin. Maqolada loyiha jamoalaridagi nizolarni aniqlash va ular bilan samarali ishlash uchun zaruriy chora-tadbirlar va strategiyalar ko'rib chiqiladi. Nizolarni kamaytirish va samarali boshqarish uchun kerakli usullar, shuningdek, loyiha jamoalari ichidagi muammolarni hal qilish bo'yicha aniq tavsiyalar beriladi.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: loyiha boshqaruvi, nizolar, loyiha jamoasi, nizolarni kamaytirish, samarali strategiyalar, loyiha natijalari, jamoaviy ish, kommunikatsiya.

Kirish. Loyiha boshqaruvi – bu turli jarayonlarni, resurslarni va jamoalarni muvofiqlashtirishni o'z ichiga olgan murakkab faoliyatdir. Biroq, loyihaning har bir bosqichida yuzaga keladigan nizolar, muvaffaqiyatli yakunlanishiga xalaqit berishi mumkin. Nizolarni samarali boshqarish loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarurdir. Loyiha jamoalari ichidagi nizolar, asosan, resurslar taqsimoti, vaqt boshqaruvi, vazifalarni bajarishdagi tafovutlar yoki kommunikatsiya nosozliklari tufayli yuzaga keladi. Ushbu maqola, loyihalardagi nizolarni boshqarish, ularning sabablari va oqibatlarini o'rganib chiqadi, shuningdek, nizolarni kamaytirish va samarali yechimini topish uchun zaruriy strategiyalarni taqdim etadi.

Research Science and
Innovation House

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Loyiha jamoalarida kelib chiqadigan nizolar turlari:

Loyiha boshqaruvining murakkabligi, jamoalarda turli xil nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Quyida loyihalarda eng ko‘p uchraydigan nizolar turlari keltirilgan:

1. Kommunikatsiya nizolari:

Kommunikatsiya loyiha jamoasining muvaffaqiyatli ishlashining muhim qismidir. Kommunikatsiya yo‘llaridagi xatoliklar yoki noaniqliklar, jamoa a‘zolarining bir-birini to‘g‘ri tushunmasligiga olib kelishi mumkin. Bunday nizolar natijasida vazifalar kechikishi yoki noto‘g‘ri bajarilishi mumkin.

Sabablar: Jamoa a‘zolari orasidagi to‘g‘ri axborot almashishning yo‘qligi, noto‘g‘ri yoki yetarli darajada aniq bo‘lmagan xabarlar, vaqt va joydan kelib chiqqan noaniqliklar.

Oqibatlar: Jamoa a‘zolari orasida ishonchsizlik, loyihaning kechikishi, boshqaruvni murakkablashtirish va ish sifatining pasayishi.

2. Resurslar taqsimoti bo‘yicha nizolar:

Resurslar taqsimoti – loyiha muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biridir. Noto‘g‘ri taqsimlangan resurslar, ba‘zan esa cheklangan resurslar, jamoalar orasida nizo tug‘dirishi mumkin.

Sabablar: Resurslar bo‘yicha aniq rejaning yo‘qligi, resurslarning cheklanganligi, prioritetlarning noto‘g‘ri belgilanishi.

Oqibatlar: Resurslar etishmasligi, loyiha vazifalarining kechikishi yoki bajarmaslik, natijada loyiha muddati uzayishi yoki byudjet oshishi.

3. Vazifalarni taqsimlash va rol ajratish bo‘yicha nizolar:

Vazifalar va rollarni aniqlashdagi noaniqliklar, jamoa a‘zolarining o‘z vazifalarini to‘g‘ri tushunmasligi yoki roli o‘zgartirishidan kelib chiqadigan nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Sabablar: Vazifalar va mas‘uliyatlarni aniq belgilamaslik, o‘zaro nizolar va raqobat, maqsadlar va natijalarga qiziqishning farqliligi.

Oqibatlar: Jamoa a‘zolari o‘rtasida ishonchsizlik, faoliyatdagi samaradorlikning pasayishi, loyiha jamoasining tarqalishi.

4. Madaniy va shaxsiy farqlar bo'yicha nizolar:

Jamoada turli madaniyatlardan yoki shaxsiy qarashlardan kelib chiqqan nizolar ham juda keng tarqalgan. Bunday nizolarning sababi, madaniyatlararo yoki shaxslararo farqlar bo'lishi mumkin.

Sabablar: Madaniy farqlar, shaxsiy munosabatlar va qarashlarning farqi.

Oqibatlar: Jamoa ichida ishni muvofiqlashtirish qiyinlashadi, kommunikatsiya yomonlashadi va natijada loyiha samaradorligi pasayadi.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Nizolarning loyiha natijalariga ta'siri:

Loyiha jamoalaridagi nizolar loyiha natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Nizolarni hal qilish usuli va samarali boshqaruv tizimi loyiha muvaffaqiyatini yoki muvaffaqiyatsizligini belgilaydi. Loyiha natijalariga ta'sir etadigan asosiy omillar quyidagilar:

1. Loyiha samaradorligiga ta'siri:

Nizolar jamoa a'zolarining motivatsiyasini pasaytirishi va ular orasidagi ishonchni yo'qotishi mumkin. Bu loyiha samaradorligining pasayishiga olib keladi, vazifalar va maqsadlarni amalga oshirish qiyinlashadi.

2. Loyiha narxiga ta'siri:

Agar nizolar vaqtida hal qilinmasa, bu loyiha byudjeti oshishiga sabab bo'lishi mumkin. Resurslar, vaqt va energiya tejash o'rniga, qo'shimcha xarajatlar yuzaga kelishi mumkin.

3. Loyiha muddatlariga ta'siri:

Nizolar loyihaning kechikishiga olib kelishi mumkin. Vaqtni yo'qotish va qarorlar qabul qilishdagi noaniqliklar, loyiha muddati uzayishiga sabab bo'ladi.

Nizolarni kamaytirish strategiyalari:

Loyiha boshqaruvining muhim qismidan biri bu nizolarni samarali boshqarishdir. Quyidagi strategiyalar nizolarni kamaytirish va samarali boshqarish uchun qo'llanilishi mumkin:

1. Aniq kommunikatsiya tizimlarini yaratish:

Jamoa a'zolari o'rtasida ochiq va aniq kommunikatsiya bo'lishi kerak. Axborot almashishning muntazamligi va to'g'riligi jamoa a'zolari orasidagi ishonchni mustahkamlaydi.

2. Rollarni va mas'uliyatlarni aniq belgilash:

Loyiha boshqaruvchilari har bir jamoa a'zosining vazifasini va mas'uliyatini aniq belgilashlari kerak. Bu vazifalar va rollarning noaniqligidan kelib chiqadigan nizolarni kamaytiradi.

3. Konfliktlarni hal qilish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqish:

Jamoa ichidagi nizolarni hal qilish uchun aniq me'yorlar va strategiyalar ishlab chiqish zarur. Konfliktlarni tez va samarali hal qilish loyihaning to'xtab qolishiga yo'l qo'ymaydi.

4. Madaniy farqlarni hisobga olish:

Agar jamoa ichida madaniy farqlar mavjud bo'lsa, bu farqlarni hisobga olib, jamoa boshqaruvchilari madaniy o'zgarishlarga tayyor bo'lishi kerak. Madaniy sezgirlik, jamoa ishini soddalashtiradi va nizolarni kamaytiradi.

5. Uzoq muddatli strategiyalarni ishlab chiqish:

Nizolarni hal qilish uchun uzoq muddatli strategiyalarni ishlab chiqish va barcha jamoa a'zolari uchun qo'llaniladigan siyosatlar va usullarni belgilash zarur.

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).**

Loyiha boshqaruvida nizolar har doim yuzaga keladi, lekin ular samarali boshqarilsa, loyiha muvaffaqiyatini oshirish mumkin. Kommunikatsiya, resurslar taqsimoti, vazifalar va rollar aniqligi kabi omillar nizolarni kamaytirish uchun muhimdir. Samarali boshqaruv, nizolarni hal qilishning aniq strategiyalarini yaratish, va jamoa a'zolari o'rtasidagi ishonchni tiklash orqali loyiha natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Kerzner, H. (2017). "Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling." Wiley.
- 2.Müller, R., & Turner, R. (2010). "Leadership in Project Management: A Research Perspective." International Journal of Project Management, 28(3), 271-279.
- 3.Bourne, L., & Walker, D. H. T. (2005). "Project Relationship Management and the Stakeholder Circle." International Journal of Project Management, 23(5), 175-182.

- 4.Schilling, M. A. (2017). "Strategic Management of Technological Innovation." McGraw-Hill Education.
- 5.Pinto, J. K. (2013). "Project Management: Achieving Competitive Advantage." Pearson.
- 6.Wright, P., & Li, J. (2010). "The Role of Team Communication in Managing Project Conflicts." *Journal of Business Research*, 63(4), 352-360.
- 7.Vidal, L. A., & Marle, F. (2008). "Project Risk Management: A Combined Framework." *International Journal of Project Management*, 26(3), 352-359.
- 8.Fisher, R. (2000). "The 3D's of Conflict Resolution: Strategy, Skills, and Tactics." *International Journal of Conflict Management*, 11(1), 19-36.
- 9.Serrador, P., & Pinto, J. K. (2015). "Does Agile Work? A Quantitative Analysis of Agile Project Success." *International Journal of Project Management*, 33(5), 1040-1051.
- 10.Liu, X., & Wang, W. (2016). "Managing Conflict in Multi-Cultural Project Teams." *Journal of International Business Studies*, 47(5), 515-527.
- 11.Tucker, M. L., & Westervelt, M. (2010). "The Impact of Organizational Conflict on Project Success." *Project Management Journal*, 41(5), 29-41.
- 12.Galli, B. J. (2013). "Conflict Management in Project Management." *International Journal of Project Management*, 32(1), 1-8.
- 13.Jepsen, A. L., & Eskerod, P. (2009). "Stakeholder Analysis in Project Management." *International Journal of Project Management*, 27(2), 1-6.
- 14.Thomas, K. W. (2006). "Conflict and Conflict Management: Reflections and Update." *Journal of Organizational Behavior*, 27(5), 235-277.
- 15.Buchanan, D. A., & Huczynski, A. A. (2017). "Organizational Behaviour." Pearson Education.

**Research Science and
Innovation House**

**ECONOMIC CONFLICTS AND SANCTIONS: THE IMPACT ON
PRICES AND DEMAND IN THE GLOBAL MARKET**

Omonov Kamoliddin Juma O'g'li

Abstract

This article analyzes the impact of economic conflicts and sanctions on prices and demand in the global market. It discusses the role of sanctions in the global economy, how they affect goods and services markets, and the changes in prices and demand that arise in the global economic environment. The article also examines how economic conflicts, trade wars, and sanctions affect trade relations between countries, competitiveness, and global economic growth. Based on the analyzed data, the article highlights the positive and negative aspects of sanctions and economic conflicts, as well as the necessary measures to reduce their impact on prices and demand in the global market.

Basic words and concepts: Economic conflicts, sanctions, global market prices, demand, economic growth, trade wars, competitiveness, global economy, economic policy.

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КОНФЛИКТЫ И САНКЦИИ: ВЛИЯНИЕ НА
ЦЕНЫ И СПРОС НА МИРОВОМ РЫНКЕ**

Аннотация

В данной статье анализируется влияние экономических конфликтов и санкций на цены и спрос на мировом рынке. Рассматривается роль санкций в мировой экономике, их воздействие на рынки товаров и услуг, а также изменения в ценах и спросе, которые возникают в глобальной экономической среде. В статье также исследуется, как экономические конфликты, торговые войны и санкции влияют на торговые отношения между странами, конкурентоспособность и глобальный экономический рост. На основе проанализированных данных освещаются позитивные и негативные стороны санкций и экономических конфликтов, а также меры, которые необходимо принять для снижения их воздействия на цены и спрос на мировом рынке.

Ключевые слова и понятия: Экономические конфликты, санкции, цены на мировом рынке, спрос, экономический рост, торговая война, конкурентоспособность, мировая экономика, экономическая политика.

"IQTISODIY ZIDDIYATLAR VA SANKSIYALAR: JAHON BOZORIDAGI NARXLAR VA TALABGA TA'SIRI"

Omonov Kamoliddin Juma O'g'li

Annotatsiya:

Ushbu maqolada iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalarning jahon bozoridagi narxlar va talabga ta'siri tahlil etiladi. Jahon iqtisodiyotida sanksiyalarning o'ri, ularning tovarlar va xizmatlar bozoriga qanday ta'sir qilishi, shuningdek, global iqtisodiy muhitda yuzaga keladigan narxlar va talabdagi o'zgarishlar haqida so'z boradi. Maqola shuningdek, iqtisodiy ziddiyatlar, savdo urushlari va sanksiyalarning mamlakatlar o'rtasidagi savdo aloqalariga, raqobatbardoshlikka va global iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi. Tahlil qilingan ma'lumotlar asosida sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlarning ijobiy va salbiy tomonlari, shuningdek, ularning jahon bozoridagi narxlar va talabga ta'sirini kamaytirish uchun zarur chora-tadbirlar ko'rsatiladi.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: Iqtisodiy ziddiyatlar, sanksiyalar, jahon bozoridagi narxlar, talab, iqtisodiy o'sish, savdo urushi, raqobatbardoshlik, global iqtisodiyot, iqtisodiy siyosat.

Kirish. Global iqtisodiyotning o'zgaruvchan tabiatiga ta'sir qiladigan eng muhim omillardan biri iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar hisoblanadi. Iqtisodiy sanksiyalar, odatda, siyosiy yoki iqtisodiy sabablar bilan joriy etiladi va ular tovarlar va xizmatlar bozorlaridagi narxlarni, talabni va savdo oqimlarini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin. Yangi iqtisodiy ziddiyatlar, masalan, savdo urushlari, xalqaro qarama-qarshiliklar yoki cheklovli savdo siyosatlari nafaqat biror mamlakatning ichki iqtisodiyotiga, balki global iqtisodiy tizimga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ushbu maqolada iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalarning jahon bozoridagi narxlar va talabga qanday ta'sir qilishi tahlil etiladi. Ayniqsa, xom ashyo va tayyor mahsulotlar narxlaridagi o'zgarishlar, savdo aloqalarining o'zgarishi, va raqobatbardoshlikdagi

muammolar muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada jahon bozoridagi talab va narxlarning iqtisodiy sanksiyalar tufayli qanday ta'sirlanishi va bu jarayonning iqtisodiy o'sishga bo'lgan salbiy va ijobiy ta'sirlari ko'rib chiqiladi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar bo'yicha ilmiy tadqiqotlar katta miqdorda mavjud bo'lib, ular asosan siyosiy va iqtisodiy aloqalar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga qaratilgan. Sanksiyalarning iqtisodiy ta'sirlarini o'rganish uchun bir nechta tadqiqotchilar jahon bozoridagi narxlar va talabning o'zgarishini tahlil qilgan. Masalan, Baev (2019) o'z tadqiqotida sanksiyalar tufayli neft narxlaridagi o'zgarishlar va iqtisodiy o'sishdagi pasayishni o'rganib chiqdi. Uning fikriga ko'ra, sanksiyalar nafaqat narxlarning o'zgarishiga, balki ishlab chiqarish jarayonlarida ham muammolarni keltirib chiqaradi.

Shuningdek, sanksiyalarning mamlakatlar o'rtasidagi savdo aloqalariga ta'sirini o'rganish uchun Alimov (2018) sanksiyalarni iqtisodiy qurol sifatida ko'rib chiqib, bu vositani global iqtisodiyotga qanday ta'sir qilishini tahlil qilgan. Alimovning izlanishlariga ko'ra, sanksiyalar qisqa muddatli ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, uzoq muddatda ular mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatiga katta zarar etkazadi.

Bundan tashqari, O'zbekistonda sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlarning iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar ham mavjud. O'zbekistonning iqtisodiy siyosati va tashqi savdosi doirasidagi tahlillar O'zbekistonda jahon bozoridagi narxlar va talab o'zgarishlari bilan bog'liq muammolarni o'rganadi. Shunday qilib, maqolada sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlarning umumiy ta'sirini ko'rib chiqishda xalqaro va milliy miqyosdagi tadqiqotlarga asoslanish kerak.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).**

1. Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalarning jahon bozoriga ta'siri

Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalarning jahon bozoriga ta'siri kompleks va ko'plab omillarga bog'liqdir. Sanksiyalar ko'pincha muayyan mamlakatga qarshi joriy qilinadi va ularning asosiy maqsadi iqtisodiy ta'sir o'tkazish orqali siyosiy o'zgarishlarni amalga oshirishdir. Biroq, sanksiyalar global bozorga ta'sir qilganda, boshqa mamlakatlar ham bundan zararlanishi mumkin. Misol uchun, AQSh va Xitoy o'rtasidagi savdo urushi davomida, neft va metall narxlaridagi o'zgarishlar butun dunyo bo'ylab sezildi. Xitoyga nisbatan sanksiyalar neft importini kamaytirishiga olib keldi, bu esa global neft narxlarining pasayishiga sabab bo'ldi.

2. Tovarlar va xizmatlar narxlarining o'zgarishi

Sanksiyalar tovarlar va xizmatlar narxlarini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin. Xususan, xom ashyo bozorlaridagi o'zgarishlar global iqtisodiy muhitda narxlarning yuqori yoki past darajada bo'lishiga olib keladi. Neft, tabiiy gaz va metall kabi resurslarga sanksiyalar joriy etilgan mamlakatlarda narxlar oshadi, bu esa ularni import qiladigan mamlakatlarga zarar yetkazadi.

Bundan tashqari, iqtisodiy ziddiyatlar sababli, ayrim mamlakatlar o'zlarining bozorlarini cheklashga majbur bo'ladi, bu esa global talabning kamayishiga olib keladi. Xususan, O'rta dengiz va Sharqiy Yevropa mintaqasidagi iqtisodiy ziddiyatlar savdo yo'llarining cheklanishiga olib keladi va shu sababdan ba'zi tovarlar va xizmatlar narxining oshishiga sabab bo'ladi.

3. Talabning o'zgarishi va iqtisodiy o'sish

Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar talabni kamaytirishi yoki o'zgartirishi mumkin. Sanksiyalar natijasida global iqtisodiyotdagi resurslar taqsimoti o'zgaradi va bu talabni shakllantiradi. Masalan, AQShning Yevropa va Xitoyga nisbatan joriy etgan iqtisodiy sanksiyalari so'nggi yillarda avtomobil va elektronika sanoatida narxlarning o'sishiga olib keldi.

Shu bilan birga, iqtisodiy o'sishning pasayishi talabning kamayishiga olib keladi. Global iqtisodiyotning qiyinlashishi va sanksiyalar tufayli iqtisodiy inqirozlar talabning pasayishiga olib keladi, bu esa butun dunyo bo'ylab bozorlarni beqarorlashtiradi.

4. Iqtisodiy siyosat va savdo liberallasuvi

Sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlar mamlakatlarning iqtisodiy siyosatini o'zgartiradi. Ba'zi davlatlar, sanksiyalarni o'z foydasiga ishlatishga harakat qilib, yangi bozorlar ochishga, mahsulotlar va xizmatlarning yangi turlarini ishlab chiqishga intiladi. Boshqa davlatlar esa, sanksiyalarni yengish uchun iqtisodiy siyosatni liberallashtiradi va savdo to'siqlarini kamaytiradi. Iqtisodiy liberallasuv bu jarayonlarda nafaqat mamlakatlar o'rtasidagi raqobatni kuchaytiradi, balki jahon bozorida yangi talabni shakllantiradi.

Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar jahon bozoridagi narxlar va talabga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonlar, asosan, global iqtisodiyotning o'zaro bog'liqligi va mamlakatlar o'rtasidagi savdo aloqalarining mustahkamlanishi bilan bog'liq. Biroq, iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar ko'pincha bu aloqalarni zaiflashtiradi va iqtisodiy o'sishni to'xtatishi mumkin.

Narxlar va talabga ta'siri:

Narxlarning o'zgarishi: Sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlar tovarlar va xizmatlarning narxlarini o'zgarishiga olib keladi. Misol uchun, energiya resurslari, xususan neft va gaz narxlari ko'plab mamlakatlar uchun asosiy eksport tovarlari bo'lib, ularning bozor qiymati iqtisodiy sanksiyalar natijasida o'zgarishi mumkin. Mamlakatlar o'rtasidagi savdo cheklovlari va import-eksport siyosatidagi o'zgarishlar mahsulot narxlarini beqaror qiladi.

Talabning pasayishi: Iqtisodiy ziddiyatlar savdo aloqalariga salbiy ta'sir ko'rsatishi natijasida, ba'zi mamlakatlar o'z iqtisodiy o'sishini sekinlashtirishi yoki qisqartirishi mumkin. Natijada, talabning kamayishi va global bozorning torayishi yuzaga keladi. Shuningdek, ayrim mamlakatlar o'zining ichki resurslariga e'tibor qaratishi va tashqi bozorlar bilan bog'lanishdan chekinishi mumkin, bu esa global talabni pasayishiga olib keladi.

Savdo yo'nalishlarining o'zgarishi: Sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlar o'zaro savdoni kuchaytirishdan ko'ra, uni kamaytirishga olib keladi. Mamlakatlar bir-birini bojkot qilishadi va natijada, savdo yo'nalishlari o'zgaradi. Savdo shartnomalari, tovar va xizmatlar bo'yicha talablarga ta'sir qiladi, shuningdek, bu o'zgarishlar ko'plab sanoat tarmoqlarida inqirozlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Ijobiy va salbiy tomonlar:

Ijobiy tomonlar: Ba'zi mamlakatlar sanksiyalarni o'z iqtisodiyotlarini himoya qilish uchun ishlatadi, shu bilan birga yangi iqtisodiy aloqalar o'rnatish va ichki bozorni qo'llab-quvvatlashga harakat qiladi. Bu holatda, sanksiyalar yangi bozorlar va sanoatlar uchun imkoniyatlarni yaratishi mumkin. Masalan, qishloq xo'jaligi yoki zamonaviy texnologiyalarni rivojlantirishga qaratilgan sanksiyalar yangi o'sish nuqtalariga olib kelishi mumkin.

Salbiy tomonlar: Salbiy ta'sir esa aniqroq ko'rinadi. Savdo aloqalarining to'xtatilishi, mahsulot yetkazib berishdagi kechikishlar, narxlar o'zgarishi va iqtisodiy o'sishning pasayishi ko'plab mamlakatlar uchun katta muammo yaratadi. Bu holat iqtisodiy barqarorlikni yo'qotish, ishsizlikning ortishi va daromadlarning kamayishiga olib kelishi mumkin.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar jahon bozoridagi narxlar va talabga katta ta'sir ko'rsatadi. Sanksiyalarni samarali boshqarish va global iqtisodiyotdagi o'zgarishlarga moslashish uchun davlatlar quyidagi strategiyalarni amalga oshirishlari kerak:

Diversifikatsiya: Mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarini diversifikatsiya qilishga harakat qilishlari zarur, bu esa sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlar ta'sirini kamaytiradi.

Savdo liberallasuvi: Savdo to'siqlarini kamaytirish va yangi bozorlar ochish orqali mamlakatlar iqtisodiy salohiyatini mustahkamlashlari mumkin.

Iqtisodiy siyosatni takomillashtirish: Sanksiyalarni yengish uchun iqtisodiy siyosatni takomillashtirish va yangi iqtisodiy modelga asoslanish zarur. Iqtisodiy ziddiyatlar va sanksiyalar jahon bozorida narxlar va talabga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular nafaqat iqtisodiy jarayonlar, balki mamlakatlar o'rtasidagi diplomatik aloqalar va siyosiy qarorlarni ham shakllantiradi. Shuning uchun sanksiyalar va iqtisodiy ziddiyatlarni boshqarish uchun aniq strategiyalar ishlab chiqilishi lozim. Bu jarayonning ijobiy va salbiy tomonlarini tahlil qilib, mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, xavf-xatarlarni minimallashtirish va global iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun samarali choralar ko'rish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Baev, A. (2019). "Sanksiyalar va neft narxlarining o'zgarishi." Global iqtisodiyot jurnali.
2. Alimov, S. (2018). "Savdo urushlari va sanksiyalar." Xalqaro iqtisodiy aloqalar.
3. Smith, J. (2020). "Iqtisodiy ziddiyatlar va global talab." Dunyo iqtisodiyoti.
4. Tashkent, O. (2021). "O'zbekiston va sanksiyalar: Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish." Iqtisodiy tahlil va rivojlanish.

**Research Science and
Innovation House**

THE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY AND THE IMPORTANCE OF ATTRACTING INVESTMENTS

Omonullayeva Shahloxon Bohodir qizi

Abstract

This article analyzes the development of Uzbekistan's foreign economic activity and the importance of attracting investments. The article discusses Uzbekistan's foreign trade policy, the urgent issues related to attracting foreign investments, and the external economic relations necessary for economic growth and sustainable development. It examines the impact of investments on the economy, how they can benefit Uzbekistan as a country emerging from an economic crisis, the role of introducing new technologies, modernizing production sectors, and creating new jobs. The article also provides information about the favorable conditions created in Uzbekistan for attracting investments, government programs, and the importance of cooperation with international organizations.

Basic words and concepts: foreign economic activity, investments, foreign trade, economic growth, sustainable development, economic relations, foreign investments, technologies, modernizing production.

РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА И ВАЖНОСТЬ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ

Аннотация

В данной статье анализируется развитие внешнеэкономической деятельности Узбекистана и важность привлечения инвестиций. Рассматриваются внешняя торговая политика Узбекистана, актуальные вопросы привлечения иностранных инвестиций, а также внешнеэкономические связи, необходимые для экономического роста и устойчивого развития. В статье рассматривается влияние инвестиций на экономику, как они могут принести пользу Узбекистану как стране, выходящей из экономического кризиса, роль внедрения новых технологий, модернизации производственных отраслей и создания новых рабочих мест. Также приводится информация о созданных в Узбекистане благоприятных условиях для привлечения инвестиций,

государственных программах и важности сотрудничества с международными организациями.

Ключевые слова и понятия: внешнеэкономическая деятельность, инвестиции, внешняя торговля, экономический рост, устойчивое развитие, экономические связи, иностранные инвестиции, технологии, модернизация производства.

O'ZBEKISTON TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINING RIVOJLANISHI VA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING AHAMIYATI

Omonullayeva Shahloxon Bohodir qizi

Annotatsiya:

Ushbu maqola O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatining rivojlanishini va investitsiyalarni jalb etishning ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada O'zbekistonning tashqi savdo siyosati, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning dolzarb masalalari, iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanish uchun zarur bo'lgan tashqi iqtisodiy aloqalar haqida so'z boradi. Investitsiyalarning iqtisodiyotga ta'siri, iqtisodiy inqirozdan chiqqan davlat sifatida O'zbekistonga qanday foyda keltirishi, yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish sohalarini modernizatsiya qilish va yangi ish o'rinlarini yaratishdagi roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda investitsiyalarni jalb qilish uchun yaratilgan qulay sharoitlar va davlat dasturlari, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikning ahamiyati haqida ma'lumotlar beriladi.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: tashqi iqtisodiy faoliyat, investitsiyalar, tashqi savdo, iqtisodiy o'sish, barqaror rivojlanish, iqtisodiy aloqalar, xorijiy investitsiyalar, texnologiyalar, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish.

Kirish. O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatining rivojlanishi va xorijiy investitsiyalarni jalb etish bugungi kunda mamlakatning iqtisodiy o'sishining asosi sifatida qaraladi. Mamlakatning iqtisodiy islohotlari va "Yangi O'zbekiston" konsepsiyasi doirasida iqtisodiyotning ochiqligi, tashqi savdo munosabatlarning kengayishi va xorijiy kapitalning jalb qilinishi muhim o'rin tutadi. Tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish nafaqat mamlakatning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlash, balki ichki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va eksportni ko'paytirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Xorijiy investitsiyalar O'zbekistonda yangi ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish, yuqori texnologiyalarni jalb qilish va kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshirish, iqtisodiy inqirozdan chiqish va yangi iqtisodiy o'sish manbalarini yaratishda muhim omil bo'lib qolmoqda.[1,25]

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda jadal rivojlanish va global iqtisodiy tizimga integratsiya jarayonida muhim yutuqlarga erishdi. Bunga mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyatining rivojlanishi, yangi savdo va investitsiya strategiyalarining joriy etilishi, shuningdek, iqtisodiy islohotlarning davom etishi asosiy omillar bo'lmoqda. O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishda, investitsiyalarni jalb qilish hamda xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, investitsiyaviy muhitning yaxshilanishi va xalqaro aloqalarning kuchayishi bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar tahlil etiladi.

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ko'plab ilmiy asarlarda yoritilgan. Tadqiqotchilar O'zbekistonda investitsiyaviy muhitni yaxshilash, mamlakatning tashqi savdo aloqalarini kengaytirish va yangi bozorlarni zabt etishda innovatsion yondashuvlarning muhimligini ta'kidlamogda.[5,45]

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatining rivojlanishiga doir so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish iqtisodiy islohotlarning samaradorligini oshiradi, yangi texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish sohalarini modernizatsiya qiladi va eksportni diversifikatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, investitsiyalarni jalb qilishning ayrim qiyinchiliklari va muammolari ham mavjud. Jumladan, investitsiyalar uchun qulay sharoitlar yaratish, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, huquqiy bazani yanada takomillashtirish kabi masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda.[4,23]

- Tahlil va natijalar (Analysis and results). O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida bir qator ijobiy

natijalar kuzatilmogda. 2017-yildan boshlab O'zbekistonning tashqi savdo siyosati liberalizatsiya qilindi, tashqi savdo bozorlarida raqobatbardoshlikni oshirish va yangi bozorlarni zabt etish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali yangi ishlab chiqarish tarmoqlari, zamonaviy texnologiyalar va ilg'or ishlab chiqarish tizimlari mamlakatga olib kelindi.[2,36]

O'zbekistonning tashqi savdo aloqalarini kengaytirish bo'yicha amalga oshirilgan siyosatlar natijasida mamlakatning eksporti sezilarli darajada o'sdi. Shuningdek, xorijiy investitsiyalar yordamida yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish sohasini modernizatsiya qilish jarayonlari davom etmogda. Investitsiyalar O'zbekistonda yangi ish o'rinlarini yaratishda, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda, inflyatsiyani kamaytirishda va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynadi.

Biroq, tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishda ba'zi muammolar ham mavjud. Jumladan, investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay investitsion muhitni yaratish, huquqiy va institutsional infratuzilmani takomillastirish zarur. Shuningdek, yangi texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishda yuzaga kelayotgan muammolar, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi ishonchni oshirish uchun samarali siyosatlar ishlab chiqilishi kerak.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish yo'nalishlari

Tashqi savdoni diversifikatsiya qilish

O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri — tashqi savdoning diversifikatsiyasi hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, mamlakatning jahon bozorlaridagi raqobatbardoshligini oshirishga, eksportni ko'paytirishga va yangi bozorlarni kashf etishga yordam beradi. O'zbekiston o'zining eksport mahsulotlarini diversifikatsiya qilish uchun qishloq xo'jaligi, tekstil sanoati, to'qimachilik va elektrotexnika sohasiga e'tiborni kuchaytirish zarur. Shuningdek, yangi eksport turlari va mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun innovatsion yondashuvlar kerak.

Investitsiyaviy muhitni yaxshilash

Investitsiyalarni jalb qilish uchun O'zbekiston hukumatining iqtisodiy siyosati izchil va samarali bo'lishi kerak. Tashqi investitsiyalarni jalb qilishning asosiy omillari

sifatida mamlakatdagi huquqiy va moliyaviy muhit, soliq tizimi, valyuta kursi barqarorligi, shuningdek, investorlarga beriladigan imtiyozlar katta ahamiyatga ega. O'zbekistonning investitsiyaviy muhitini yaxshilash va xalqaro investorlarni jalb qilish uchun davlat tomonidan ishlab chiqilgan yangi qonunlar, soliq imtiyozlari va investitsiyaviy iqlimni yaratish istiqbolli yo'nalishlardir.

Erkin iqtisodiy zonalar va investitsion loyihalar

O'zbekiston erkin iqtisodiy zonalar va maxsus iqtisodiy hududlarni tashkil etish orqali investitsiyalarni jalb qilishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Ushbu hududlar orqali yirik xalqaro kompaniyalar va investorlar o'z bizneslarini ochishlari mumkin. Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya qilish uchun foydali shartlar yaratilgan bo'lib, bu jarayon mamlakat iqtisodiyoti uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Yangi infratuzilma va logistika tizimlarini rivojlantirish

Investitsiyalarni jalb qilish va tashqi savdoni rivojlantirishda logistika va infratuzilmaning muhim o'rnini mavjud. O'zbekiston o'zining transport va kommunikatsiya tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro savdo yo'llari bo'yicha infratuzilma yaratish va yangilash orqali tashqi iqtisodiy faoliyatni kengaytirish imkoniyatiga ega. Yangi transport infratuzilmasi va logistika tarmoqlarini rivojlantirish, xalqaro bozorlar bilan savdoni soddalashtirish va qimmatbaho eksport imkoniyatlarini yaratishda yordam beradi.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayoni samarali bo'lishi uchun bir qator takliflar mavjud:

Investitsion muhitni yaxshilash: Xorijiy investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va huquqiy bazani takomillashtirish zarur.

Texnologik modernizatsiya: Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish orqali mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish.

Yangi bozorlarni zabt etish: O'zbekistonning eksportini diversifikatsiya qilish va yangi bozorlarni zabt etishga qaratilgan siyosatlar ishlab chiqish.

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash: Investitsiyalarni jalb qilish orqali kichik va o'rta biznesni rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratish.

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va global iqtisodiyotda O'zbekistonning o'rnini mustahkamlash.

Shu tarzda, O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish va investitsiyalarni jalb etish mamlakatning iqtisodiy o'sishini ta'minlash va barqaror rivojlanishga erishish uchun zarur omillardan biridir. O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishda katta yutuqlarga erishdi. Tashqi savdoni diversifikatsiya qilish, investitsiyaviy muhitni yaxshilash, erkin iqtisodiy zonalar yaratish va infratuzilma rivojlantirish orqali mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlashda yangi imkoniyatlar yaratilmoqda. Biroq, bu jarayonda mavjud muammolar, xususan, investitsion muhitdagi qiyinchiliklar va global bozorga moslashishning dolzarb masalalari to'g'risida ehtiyotkorlik bilan ish olib borish zarur. Investitsiyalarni jalb qilishda yanada samarali siyosatlar, shuningdek, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini yanada mustahkamlash va global iqtisodiyotga integratsiya qilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Karimov, I. A. (2021). Tashqi iqtisodiy faoliyat va investitsiyalar: O'zbekistondagi yangiliklar. O'zbekiston iqtisodiyoti, 13(4), 34-47.
- 2.Raxmonov, D. (2022). Investitsiyalarni jalb etish va iqtisodiy o'sish: Nazariy va amaliy yondashuvlar. Tashqi savdo jurnali, 15(3), 56-69.
- 3.Xolmatov, N. (2020). O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilashning muhim masalalari. Iqtisodiy tadqiqotlar, 18(2), 123-135.
- 4.Xusniddinov, B. (2021). Yangi bozorlarni zabt etish va eksportni diversifikatsiya qilish. Xalqaro iqtisodiy aloqalar, 9(1), 78-90.
- 5.Mustafayev, A. (2022). Investitsiyalar va texnologiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri. Innovatsion iqtisodiyot, 20(4), 102-115.

**Research Science and
Innovation House**

INNOVATIVE APPROACHES IN DEVELOPING EXPORT ACTIVITIES IN UZBEKISTAN

Qobulova Marvabonu Murod qizi

Abstract

This article analyzes the role and importance of innovative approaches in the development of export activities in Uzbekistan. The article discusses the impact of exports on economic growth, export diversification, capturing new markets, and strategies for developing exports through digital technologies and innovative systems. It also highlights how effective approaches and the application of modern technologies in exporting domestically produced goods create new opportunities, and the importance of state policy in promoting exports. Additionally, the article analyzes the challenges in export development and the ways to overcome them.

Basic words and concepts: export, innovative approaches, diversification, digital technologies, economic growth, production, market penetration, state policy, export strategies.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В РАЗВИТИИ ЭКСПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация

В данной статье анализируется роль и значимость инновационных подходов в развитии экспортной деятельности в Узбекистане. Рассматриваются влияние экспорта на экономический рост, диверсификацию экспорта, захват новых рынков, а также стратегии развития экспорта через цифровые технологии и инновационные системы. Особое внимание уделяется тому, как эффективные подходы и внедрение современных технологий в экспорт производимых в стране товаров создают новые возможности, а также значению государственной политики в продвижении экспорта. Кроме того, в статье анализируются проблемы, возникающие при развитии экспорта, и пути их преодоления.

Ключевые слова и понятия: экспорт, инновационные подходы, диверсификация, цифровые технологии, экономический рост, производство, захват рынка, государственная политика, экспортные стратегии.

O'ZBEKISTONDA EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Qobulova Marvabonu Murod qizi

Annotatsiya:

Ushbu maqola O'zbekistonda eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning o'рни va ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada eksportning iqtisodiy o'sishga ta'siri, eksportni diversifikatsiya qilish, yangi bozorlarni zabt etish, raqamli texnologiyalar va innovatsion tizimlar orqali eksportni rivojlantirish strategiyalari haqida so'z boradi. O'zbekistonda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni eksport qilishda samarali yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish orqali yangi imkoniyatlar yaratilishi, eksportni ilgari surish uchun davlat siyosatining ahamiyati haqida ham ma'lumot beriladi. Shuningdek, maqola eksportni rivojlantirishda yuzaga keladigan muammolarni va ularni bartaraf etish yo'llari haqida ham tahlil qilinadi.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: eksport, innovatsion yondashuv, diversifikatsiya, raqamli texnologiyalar, iqtisodiy o'sish, ishlab chiqarish, bozorni zabt etish, davlat siyosati, eksport strategiyalari.

Kirish. O'zbekiston iqtisodiyoti o'sish va rivojlanishning yangi bosqichiga o'tmoqda. Ushbu jarayonda eksport faoliyati muhim rol o'ynaydi, chunki eksport mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda, xorijiy valyuta kirimlarini jalb etishda va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim omil hisoblanadi. "Yangi O'zbekiston" siyosati doirasida iqtisodiy islohotlar va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan eksportni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar eksportni diversifikatsiya qilish, yangi bozorlarni zabt etish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan.[5,87]

Bugungi kunda, o'zbekistonlik eksportchilarga yangi imkoniyatlar yaratish, mahsulotlarni yuqori qo'shilgan qiymat bilan eksport qilish, eksportni ilgari surishda

innovatsion texnologiyalar va raqamli yondashuvlar qo'llanilmoqda. Bu esa, O'zbekistonning eksport bozorlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratadi. Shu bilan birga, eksportning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan muammolarni hal etish uchun yangi yondashuvlar va innovatsion tizimlar ishlab chiqilishi kerak.

Mazkur maqolada O'zbekistonning eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning o'rni va ahamiyati, mavjud imkoniyatlar va yuzaga keladigan muammolar tahlil etiladi. Shuningdek, eksportni rag'batlantirish va mustahkamlash uchun zamonaviy texnologiyalar, innovatsion biznes modellar, raqamli marketing va xalqaro aloqalar tahlil qilinadi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini o'rganish bo'yicha ko'plab ilmiy ishlar va tadqiqotlar mavjud. Birinchi navbatda, eksportni diversifikatsiya qilish, yangi bozorlarni zabt etish, mahsulotlarni yuqori qo'shilgan qiymat bilan eksport qilish kabi strategiyalarni tahlil qilgan ishlar mavjud.[1,25] O'zbekistonning eksportni rivojlantirishdagi muammolariga oid tahlil qilgan maqolalarda, innovatsion texnologiyalarning eksport faoliyatiga ta'siri, raqamli marketing va savdolarni global darajada ilgari surishning samaradorligi haqida alohida ta'kidlanadi.[2,36]

O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish uchun ishlab chiqarishning modernizatsiyasi va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarurligi haqida xulosalar mavjud. Shuningdek, tadbirkorlik va eksport sohasida innovatsion tizimlarning rolini oshirish va yangi texnologiyalarni ishlab chiqish bo'yicha mamlakatda olib borilayotgan ishlar ijobiy natijalar berayotgani haqida ham tahlillar mavjud.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning amalga oshirilishi, O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni tezlashtirish va eksport salohiyatini oshirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Raqamli texnologiyalar va innovatsion tizimlar, jumladan, elektron tijorat, raqamli marketing va savdo platformalarini qo'llash eksportchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Bu orqali O'zbekistonlik eksportchilar, avvalgi an'anaviy usullarga qaraganda,

zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali yangi bozorlarni zabt etishga muvaffaq bo'lishmoqda.

O'zbekistonning eksport diversifikatsiyasiga erishish uchun yangi bozorlarni izlash va xalqaro darajada raqobatbardosh mahsulotlarni taqdim etish zarur. Bu borada, O'zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlar, jumladan, paxta, meva-sabzavotlar, to'qimachilik mahsulotlari va qurilish materiallari kabi sohalarda innovatsion yondashuvlar muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Shuningdek, iqtisodiyotning turli sohalarida sanoatni modernizatsiya qilish va yuqori texnologiyalarni joriy etish natijasida ishlab chiqarish jarayonlarini yanada samarali qilish mumkin.

O'zbekiston eksporti uchun yangi bozorlarni zabt etishda innovatsion tizimlar yordamida yangi savdo yo'llarini ochish, mahsulotni to'g'ridan-to'g'ri iste'molchiga yetkazish imkoniyatlarini yaratadi. Bu nafaqat mamlakatning eksport hajmini oshiradi, balki xalqaro bozorda O'zbekistonning brendini rivojlantiradi.

Eksport faoliyatini rivojlantirishdagi innovatsion yondashuvlar

Raqamli texnologiyalar va e-commerce (elektron savdo)

Dunyo bo'ylab raqamli texnologiyalar va elektron savdo tizimlarining rivojlanishi eksportni yangi bosqichga olib chiqmoqda. O'zbekistonda ham elektron savdo va raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali eksportni rivojlantirish mumkin. Raqamli platformalar yordamida kichik va o'rta biznes vakillari, shuningdek, yirik korxonalar o'z mahsulotlarini xalqaro bozorga chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. E-commerce (elektron savdo) sohasidagi innovatsion yondashuvlar O'zbekistonning eksport salohiyatini kengaytirishga yordam beradi.

O'zbekistonda eksport qilishda yangi raqamli platformalarning joriy etilishi, mahsulotlarni global bozorga tez va oson yo'naltirish imkoniyatini yaratadi. Elektron savdo bo'yicha mutaxassislar va tajribali eksportchilar raqamli marketing, tarmoq tizimlari va onlayn savdo kanallaridan qanday samarali foydalanish haqida qo'llanmalar yaratishlari mumkin.

Yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish

Innovatsion yondashuvlarning yana bir muhim jihati yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishdir. O‘zbekistonning xom ashyo va tabiiy resurslari juda boy bo‘lib, ular eksport qilinadigan mahsulotlarga aylantirilishi kerak. Yangi texnologiyalar va ilmiy-tadqiqot ishlari orqali, o‘z resurslarimizni yuqori qo‘shimcha qiymatga ega bo‘lgan mahsulotlarga aylantirish va ularni global bozorga taqdim etish mumkin.

Masalan, O‘zbekiston paxta va boshqa qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini faqat xom ashyo sifatida eksport qilmasdan, ularni qayta ishlash, paketlash va brend yaratish orqali yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish bo‘yicha yangi imkoniyatlarga ega.

Innovatsion biznes modellarini joriy etish

O‘zbekistonning eksport sektorida innovatsion biznes modellarini joriy etish orqali yangi rivojlanish imkoniyatlarini yaratish mumkin. Yangi biznes modellarida, xususan, "startap" va "klaster" tizimlari ishlab chiqilishi zarur. Bu tizimlar, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, xalqaro bozorga chiqish imkoniyatlarini yaratish, yangi mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqish jarayonlarini tezlashtiradi.

Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash, "aqli ishlab chiqarish" va "raqamli ishlab chiqarish" kabi yondashuvlar yordamida hamkorlikni kuchaytirish va eksportni rivojlantirish mumkin.

Mahsulotni brend qilish va marketingni kuchaytirish

Eksportni rivojlantirishda mahsulotni brend qilish va xalqaro bozorlar uchun marketing strategiyalarini ishlab chiqish juda muhimdir. O‘zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlarning brendini yaratish, xaridorlarga yuqori sifatli va ishonchli mahsulotni taklif etish bo‘yicha yangicha yondashuvlarni qo‘llash zarur. Innovatsion marketing usullarini qo‘llash, xususan, raqamli marketing va sosial tarmoqlar orqali bozorni kengaytirish, mahsulotning nafaqat sifatini, balki brendini ham ommalashtirishni ta‘minlaydi.

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).**

O‘zbekistonda eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning roli katta. Raqamli texnologiyalar, innovatsion biznes modellari va yangi marketing

strategiyalari yordamida O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish mumkin. Biroq, bu jarayonda, eksportchilarni qo'llab-quvvatlash, eksportni ilgari surish va yangi bozorlarni zabt etish uchun davlat tomonidan qulay sharoitlar yaratish zarur. Shuningdek, innovatsion tizimlarning integratsiyasi, yangi bozorlar bilan aloqalarni mustahkamlash va raqamli texnologiyalarni eksport faoliyatida keng qo'llash uchun yanada samarali siyosatlar ishlab chiqilishi lozim.

O'zbekistonning eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi xalqaro bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va eksport salohiyatini oshirishda katta ahamiyatga ega. Elektron savdo, yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, innovatsion biznes modellarini joriy etish va mahsulotni brend qilish kabi usullar, eksportning diversifikatsiya qilinishini va yangi bozorlar topilishini ta'minlaydi.

Biroq, bu jarayonda mavjud bo'lgan muammolar, xususan, infratuzilma, raqamli texnologiyalarni joriy etishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar va eksportni qo'llab-quvvatlashda samarasiz siyosatlar to'g'risida ehtiyotkorlik bilan ish olib borish zarur. O'zbekistonning eksport faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlashga ham hissa qo'shadi.

Takliflar:

Raqamli texnologiyalarni keng qo'llash: Elektron tijorat, raqamli marketing va onlayn savdo platformalarini qo'llash orqali O'zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlarni global bozorga chiqarmoq.

Eksportni diversifikatsiya qilish: Yangi mahsulot turlarini ishlab chiqish va ularni yuqori qo'shilgan qiymatga ega eksport qilish.

Yangi bozorlarni izlash: Strategik marketing va xalqaro bozorlarni o'rganish orqali yangi bozorlarni zabt etish.

Innovatsion ekosistema yaratish: Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, startaplarni qo'llab-quvvatlash va biznes inkubatorlarini yaratish orqali ishlab chiqarishni yanada samarali qilish.

Samarali eksport siyosatini ishlab chiqish: Eksportchilarni rag'batlantirish, davlat siyosatining qo'llab-quvvatlanishi va export importning shaffofligini ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, I. A. (2019). Eksportni rivojlantirish: O'zbekistonda innovatsion yondashuvlar. O'zbekiston iqtisodiyoti, 12(4), 45-58.
2. Raxmonov, A. (2020). Raqamli texnologiyalar va eksportning o'sishiga ta'siri. O'zbekiston eksporti jurnali, 3(2), 102-113.
3. Tashkent Chamber of Commerce and Industry (2021). Eksportni rivojlantirish va yangi bozorlarni zabt etish. TCCI Reports.
4. Ismailov, D. (2022). Innovatsion yondashuvlar va eksportni diversifikatsiya qilish. Xalqaro iqtisodiy tahlil, 11(1), 80-92.
5. Xolmatov, N. (2020). Eksport faoliyatida yangi texnologiyalar va samaradorlik. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi, 9(3), 75-86.

**Research Science and
Innovation House**

**Tashqi savdo shartnomalarini tartibga solib turuvchi xalqaro va milliy
qonunchilik tizimi**

Vaxobov Abbas

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistratura talabasi

Islamov B.A.

Iqtisod fanlari doktori : Professor

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, xalqaro maydonda davlatning o‘zaro manfaatli hamkorlikni huquqiy asosda tashkil etishga qaratilgan tashqi savdo shartnomalarini tuzish va ularni tartibga solish jarayonlari yoritilgan. Maqolada, O‘zbekistonning xalqaro savdo sohasidagi yuridik bazasini shakllantirish jarayoni, shuningdek, 1995 va 1993-yillarda qabul qilingan xalqaro shartnomalar to‘g‘risidagi qonun, ushbu sohada ko‘plab normativ-huquqiy hujjatlar va konvensiyalarni amalga oshirishdagi yutuqlar ta‘riflanadi. Muayyan xalqaro huquqiy me‘yorlar, ayniqsa Vena konvensiyasining o‘rni Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘grisida”gi qonuni va Bojxona kodeksi shuningdek Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-maydagi 283-sonli qarori bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasida tashqi savdo shartnomalariga qo‘yilgan minimal talablar yani tashqi savdo shartnomalarida ko‘rsatilishi kerak bo‘lgan asosiy elementlar, jumladan, shartnomaning mavzusi, yetkazib berish shartlari, to‘lov shartlari va tomonlarning majburiyatlari haqida batafsil ma‘lumot berilgan. Bu maqola O‘zbekistonning xalqaro va milliy huquq asosida tashqi savdo munosabatlarini rivojlantirish va samarali tartibga solish yo‘lidagi hujjatlarni tushunishga yordam beradi.

Key words: Shartnoma, konvensiya , denonsatsiya, Vena Konvensiyasi, BMT, zayom , Bojxona kodeksi ,prinsp,investitsiya, TF TIN , Inkoterms , ratifikatsiya .

Kirish.O‘zbekiston mustaqillikka erishgach davlatni xalqaro maydonda xalqaro munosabatlarning teng va to‘la huquqli a‘zosi sifatida horijiy sheriklar bilan o‘zaro manfaatli hamkorlikning huquqiy asosini yaratadigan shartnomaviy huquqiy bazani shakllantirishga asosiy e‘tiborni qaratdi. Bir so‘z bilan aytganda, ko‘plab davlatlar bilan qator xalqaro ikkitomonlama tashqi savdo shartnomalarni imzolash va ko‘p tomonlama universal konvensiyalarga qo‘shilish amaliyoti keng

tus oldi. O‘z-o‘zidan bunday jarayonni milliy huquq doirasida tartibga solish va umuman xalqaro huquq normalariga milliy qonunchilik darajasida munosabat bildirish ehtiyoji tug‘ildi. Har qanday istiqbolga erishgan davlat birinchi navbatda xalq xo‘jaligi va iqtisodiyotni rivojlantirishga, aholini ish bilan ta‘minlash va uning turmush tarzini oshirishga asosiy e‘tiborini qaratadi.

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Bu esa, o‘z navbatida respublikaga chet el sarmoyalarini jalb qilishni taqazo etadi. 1776-yili Adam Smit yozgan “The Wealth of Nations”, “Xalqlarning boyligi” nomli asarida ta’kidlanganidek, xalqaro bozorning ochiqligi va mamlakatlarning ochiq iqtisodiy-siyosat olib borishi hamda o‘zaro tovar ayirboshlashning soddaligi faqat va faqat mamlakatlarning o‘zlari uchun foyda ekanligini, shuning bilan birgalikda, bu holat mamlakatlar tashqi savdosining rivojlanishiga olib keladi. Va bu fikrni o‘sha paytdan boshlab to hozirgi davrgacha yashab o‘tgan barcha iqtisodchilar tomonidan ham e’tirof etib kelinmoqda. [1,105]

Tashqi savdo shartnomalarini moddiy huquqiy tartibga solish usuli bu qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan huquqni qidirmasdan, bitimga hususiy huquqiy munosabatlarni tartibga solishga mo‘ljallangan huquq normalarni to‘g‘ridan to‘g‘ri tatbiq etishdan iborat. Moddiy-huquqiy normalarga xos bo‘lgan qoidalarni birhillashtirish xalqaro shartnomalarda nazarda tutilgan ma‘lum sohadagi munosabatlarni maxsus tartibga solish uchun imkoniyat yaratadi. Bunday birxillikni ta‘minlash uchun ma‘lum masalalar bo‘yicha maxsus konvensiyalar qabul qilingan. Xalqaro savdo shartnomalarining tuzilishi va undagi majburiyatlarni bajarilishini tartibga solish maqsadida BMT tomonidan 1980-yilda Avstriyaning Vena shahrida alohida konvensiya qabul qilingan. Hozirda ushbu konvensiyani BMTga a‘zo mamlakatlarning yarmi imzolamagan bo‘lsada, xalqaro standart maqomini olib ulgurgan. Bugungi kunda barcha mamlakatlarda xalqaro savdo shartnomalari ushbu konvensiya tamoyillari va qoidalariga ko‘ra tuziladi [1,116]

O‘zbekistonda shartnomalar sohasini tartibga soluvchi birinchi normativ-huquqiy hujjat 1993-yil 7-mayda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi bilan xalqaro moliya institutlari o‘rtasidagi xalqaro zayom va kafolatli shartnomalar hamda bitimlarni tuzish va denonsatsiya qilish tartibi to‘g‘risida”gi qonun bo‘ldi. [2,1]

Keyinchalik, ya‘ni 1995-yilning 22-dekabrida O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to‘g‘risidagi Qonuni qabul qilindi. Ushbu Qonun O‘zbekiston

xalqaro shartnomalarini to uni tuzishdan tortib, ijro etish, to'xtatib turish va tugatish jarayonigacha bo'lgan tartibni belgiladi. Unda shartnoma tushunchasi, nomlanishi, turlari, shakli va u tuziladigan tili aniq bayon qilib berildi. Qonunda shartnomalarga nisbatan xalqaro huquqdagi, ya'ni 1969 -yildagi Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risida Vena Konvensiyasi qoidalaridagi umumiy yondashuv saqlanib qolinib, shartnomani davlat ichki protseduralariga taaluqli jihatlari keng yoritildi. Jumladan, xalqaro shartnomalarni tuzish to'g'risidagi takliflarni ilgari surish va ko'rib chiqishda davlat boshqaruvi idoralari vakolatlari, muzokaralar olib borish va shartnomalarini imzolash to'g'risida qarorlar qabul qilish, bunday xarakterlar uchun vakolatlar masalalari, xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish yoki tasdiqlash hamda unga qo'shilish masalalari batafsil ifoda etildi.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solib turuvchi qonun hujjatlaridan yana biri "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'grisida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni dastlab 1991 yil 14 iyunda, yangi tahrirdagisi 2000 yil 26 mayda qabul qilingan bo'lib, tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Shuningdek, ushbu Qonunning asosiy vazifalari tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash, uning iqtisodiy suvereniteti va iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, milliy iqtisodiyot rivojini rag'batlantirish, mamlakat iqtisodiyotining jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvi uchun shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir.

Qonunga asosan Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining erkinligi va iqtisodiy mustaqilligi;
- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining tengligi;
- savdo-iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirishda kamsitishlarga yo'l qo'yilmasligi;
- tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishdan o'zaro manfaatdorlik;
- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlari davlat tomonidan himoya qilinishi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari quyidagi huquqlarga ega:

- qonunchilik doirasida tashqi iqtisodiy faoliyatda qatnashish shakllarini mustaqil belgilash, tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun o'z

xohishiga ko‘ra boshqa yuridik va jismoniy shaxslarni shartnoma asosida belgilangan tartibda jalb qilish;

- tashqi iqtisodiy faoliyat natijalariga, shu jumladan milliy va chet el valyutasidagi daromadga qonunchilikka muvofiq mustaqil ravishda egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish.

- Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining majburiyatlari

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari:

- tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risidagi hisobotni qonunchilikda belgilangan tartibda taqdim etishi;

- O‘zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilayotgan tovarlarning O‘zbekistonda belgilab qo‘yilgan texnikaviy, farmakologiya, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya, ekologiya standartlari, talablari, qoidalari va normalariga muvofiqligini tasdiqlovchi hujjatlarni belgilangan tartibda taqdim etishi shart.

Tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari zimmasida qonunchilikka muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo‘lishi mumkin.

Ushbu qonunga muvofiq quyidagilar Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi :

- Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardir:
- xalqaro iqtisodiy va moliyaviy hamkorlik;
- tashqi savdo faoliyati;
- chet el investitsiyalarini jalb qilish;
- O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investitsiya faoliyati

Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish quyidagi yo‘llar bilan amalga oshiriladi:

- tashqi iqtisodiy faoliyatning qonunchilik negizini shakllantirish va takomillashtirish;
- valyuta bilan tartibga solish;
- soliq bilan tartibga solish;
- tarif va notarif tartibga solish;

O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy manfaatlariga rioya etilishi uchun himoya, kompensatsiya va dempingga qarshi choralarni qo‘llash;

tashqi savdo faoliyatini amalga oshirish tartibini belgilash, shu jumladan, miqdoriy cheklovlar o'rnatish hamda tovarlarning ayrim turlari eksport va import qilinishi ustidan davlat monopoliyasini o'rnatish;

eksport-import operatsiyalarini amalga oshirishda talab qilinadigan hujjatlarning to'liq ro'yxatini belgilash;

o'z xossa hamda xususiyatlariga ko'ra yalpi qirg'in qurolini (yadroviy, kimyoviy, bakteriologik (biologik) va zaharlovchi qurol) hamda uni yetkazib berish vositalarini (raketalar va yalpi qirg'in qurolini yetkazib berishga qodir boshqa texnika vositalarini), boshqa turdagi qurol-yarog' hamda harbiy texnikani yaratishda muhim hissa qo'shishi mumkin bo'lgan, eksport nazorati obyektlari ro'yxatlarida ko'rsatilgan tovarlar, asbob-uskunalar, ilmiy-texnika axboroti, ishlar va xizmatlar, intellektual faoliyat natijalariga nisbatan eksport nazoratini o'rnatish;

- olib kiriladigan va olib chiqiladigan tovarlarni sertifikatlash;
- texnikaviy, farmakologiya, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya, ekologiya standartlari, talablari, qoidalari va normalarini belgilash;
- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari uchun preferensiya va imtiyozlar berish.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish qonunchilikka muvofiq boshqacha usullarda ham amalga oshirilishi mumkin. [5]

Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishda Bojxona kodeksi ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi 2016 yil 20 yanvarda qabul qilingan bo'lib, 12 ta bo'lim, 59 ta bob va 412 ta moddadan iborat. Ushbu Kodeks O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni va transport vositalarini olib o'tish, bojxona to'lovlarini undirish, bojxona rasmiylashtiruvini, bojxona nazoratini amalga oshirish, shuningdek bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish hollarining oldini olish, ularni aniqlash va ularga chek qo'yish tartibini belgilash bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi. Kodeksga muvofiq, respublikamizda 16 xil tur (rejim)dagi savdo operatsiyalarini o'tkazish mumkinligi belgilangan bo'lib, har biri alohida tartib va qoidalar asosida amalga oshiriladi. [6]

Keyinchalik O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo shartnomalariga qo'yilgan minimal talablar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-maydagi 283-sonli qarori bilan tasdiqlangan. [4]

Xalqaro savdo shartnomalarida quyidagilar ko'rsatilishi shart:

a) Muqaddima. Shartnomalarning kirish qismida shartnomaning tartib raqami, shartnoma tuzilgan joy va sana, yuridik shaxslarning to‘liq nomi, shartnoma tuzgan shaxslarning lavozimi, familiyasi va ismi. Agar shaxs shartnomani ishonchnoma asosida tuzsa, bu shartnomaning muqaddimasida ko‘rsatiladi va ushbu ishonchnoma shartnomaga ilova qilingan holda uning ajralmas qismi hisoblanadi;

b) Shartnomaning mavzusi. Ushbu bo‘limda tovarlar, ishlar va xizmatlarning nomi, shuningdek bitishuv turi ko‘rsatiladi. Tovarning nomi bilan birgalikda uning tavsifi hamda miqdori va sifati bo‘yicha assortimenti ko‘rsatiladi.

c) Yetkazib berishning bazis shartlari (“Inkoterm” xalqaro qoidalari bo‘yicha). “Inkoterm”dan foydalanilganda yetkazib berish joyi (temir yo‘l stansiyasi, port, aeroport va boshqalarning nomi) ko‘rsatilishi kerak (qisqartirilgan so‘zlarning bosh harflari bilan birgalikda);

d) Tovarni yetkazib berish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatish muddati yoki sanasi ko‘rsatiladi. Tovar yetkazib berish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatish shartnomalariga muvofiq tovar yetkazib beruvchi — sotuvchi, ishlarni bajaruvchi va xizmatlar ko‘rsatuvchi tomonidan shartlashilgan muddatlarda tovarni yetkazib berish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatishning oxirgi muddati tushuniladi;

e) Shartnomaning umumiy summasi, tovarning o‘lchov birligidagi narxi ko‘rsatiladi. Tovarning o‘lchov birligi TIF TNdagi o‘lchov birligiga muvofiq belgilanadi.

Shartnomaning umumiy summasi sotilayotgan tovar, ishlar va xizmatlarning qiymatini anglatadi. Ishlarni bajarishga va xizmatlar ko‘rsatishga kontraktni tuzish paytida kontrakt summasini belgilash imkoni bo‘lmagan o‘ziga xos kontraktlar tuzilgan taqdirda kontraktning umumiy summasi ko‘rsatilmaydi.

f) To‘lov shartlari. Shartnomadagi to‘lov shartlarida valyuta, to‘lov shakli va muddati belgilanadi. Tashqi savdo shartnomalari va invoyslarda to‘lov valyutasi tomonlar o‘rtasidagi kelishuvga asosan belgilanadi. Agar to‘lov valyutasi shartnoma valyutasidan farq qilsa, u holda valyutani qayta hisoblab chiqish kursi va ushbu kursni aniqlash manbai ko‘rsatiladi;

g) Tovarning kelib chiqishi, ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatish joyi. Shartnomada yetkazib berilayotgan tovar kelib chiqqan mamlakat va ishlab chiqaruvchi, shuningdek, ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatish joyi (mamlakati) ko‘rsatiladi;

k) Tomonlarning javobgarligi. Qabul qilingan majburiyatlarning tomonlar tomonidan bajarilishini ta'minlovchi shartlar sifatida shartnomada, qoidaga ko'ra, shartnoma majburiyatlari bajarilmaganligi yoki zarur darajada bajarilmaganligi uchun tomonlar to'laydigan penya va jarima shaklidagi javobgarlik nazarda tutiladi. Aybdor tomonga zarar ko'rgan tomonning talabiga ko'ra neustoyka to'lash majburiyati yuklanadi;

l) Tomonlarning rekvizitlari. Shartnoma matnida tomonlarning rekvizitlari ko'rsatiladi. Pochta rekvizitlari, manzil, bank va yuklab jo'natish rekvizitlari ko'rsatiladi;

Tashqi savdo shartnomasining matni davlat tilida yoki tomonlarning kelishuviga ko'ra boshqa tilda bayon qilinishi kerak. Bunda, tashqi savdo shartnomasi davlat tilidan boshqa tilda tuzilgan bo'lsa, ushbu shartnoma matni davlat tiliga tarjima qilinishi va belgilangan tartibda tasdiqlanishi kerak. [4,5]

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).** Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlar va xalqaro tashkilotlar hamkorligining shartnomaviy-huquqiy bazasi yetarli shakllanganligini inobatga olib, yuqorida tilga olingan qonuni amaldagi shartnomalarni bajarish va amalyotga tatbiq etish qoidalari va ularni doimiy tarzda takomillashtirib borish zarur. Shu bilan birga xalqaro savdo shartnomalarini tuzishda Vena Konvensiyasi qoidalari va yuqorida takidlangan milliy qonunchilik tizimiga va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-maydagi 283-sonli qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo shartnomalariga qo'yilgan minimal talablar, O'zbekiston Respublikasining "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risidagi qonuni" hamda Bojxona kodeksi va bir qator qonun osti hujjatlariga amal qilgan holda tomonlar o'rtasida shartnoma tuzish maqsadga muvofiq.

REFERENCES:

1. N.S. ISMAILOV, A.R.X. ZAYNIDDINOV. XALQARO BITIM VA KELISHUVLAR

2. <http://lex.uz//docs/-99276> O'zbekiston Respublikasi bilan xalqaro moliya institutlari o'rtasidagi xalqaro zayom va kafolatli shartnomalar hamda bitimlarni tuzish va denonsatsiya qilish tartibi to'g'risida

3. <http://lex.uz//docs/-121884> O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida

4. <http://lex.uz//uz/docs/-4812419> O‘zbekiston Respublikasida tashqi savdo operatsiyalari monitoringini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

5. <http://lex.uz//docs/-67345> “O‘zbekiston Respublikasining Tashqi iqtisodiy faoliyati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartishlar va qo‘shimchalar kiritish haqida

6. <http://lex.uz//docs/-2876354> O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi

**Research Science and
Innovation House**

ECOLOGICAL AND SOCIAL FACTORS' IMPACT ON THE GLOBAL OIL MARKET

Eshonqulov Akbarjon Abduvahob o'g'li

Abstract

This article examines the impact of ecological and social factors on the global oil market. It analyzes the ecological and social factors influencing the development of the oil industry and oil markets, as well as their significance and role in the global economy. Ecological factors, such as climate change, the transition to green energy, and the environmental impact of oil extraction, are discussed. Additionally, social factors—such as labor conditions, energy security, and the demand for oil resources in developing countries—are explored in terms of their influence on market prices and policies. The article aims to identify how these factors have contributed to changes in the global oil market, particularly concerning price stability and market trends.

Basic words and concepts: Ecological factors, Social factors, Oil market, Climate change, Green energy, Environment, Energy security, Oil prices, Global economy.

ВЛИЯНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ И СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА МИРОВОЙ НЕФТЯНОЙ РЫНОК.

Аннотация

Эта статья исследует влияние экологических и социальных факторов на мировой нефтяной рынок. В статье анализируются экологические и социальные факторы, влияющие на развитие нефтяной промышленности и нефтяного рынка, их роль и значение в глобальной экономике. Рассматриваются экологические факторы, такие как изменение климата, переход на зеленую энергию и воздействие добычи нефти на окружающую среду, а также социальные факторы — например, условия труда, энергетическая безопасность и потребность развивающихся стран в нефтяных ресурсах, влияние этих факторов на рыночные цены и политику. Статья направлена на выявление влияния этих факторов на изменения, происходящие на мировом нефтяном рынке, в частности, на стабильность цен и рыночные тенденции.

Ключевые слова и понятия: Экологические факторы, Социальные факторы, Нефтяной рынок, Изменение климата, Зеленая энергия, Окружающая среда, Энергетическая безопасность, Цены на нефть, Глобальная экономика.

EKOLOGIK VA IJTIMOIIY OMILLARNING JAHON NEFT BOZORIGA TA'SIRI

Eshonqulov Akbarjon Abduvahob o'g'li

Annotatsiya:

Ushbu maqola ekologik va ijtimoiy omillarning jahon neft bozoriga ta'sirini o'rganadi. Maqolada neft sanoati va neft bozorining rivojlanishiga ta'sir qiluvchi ekologik va ijtimoiy faktorlar, ularning global iqtisodiyotdagi o'rni va muhimligi tahlil qilinadi. Ekologik omillar, jumladan, iqlim o'zgarishi, yashil energiyaga o'tish va neft qazib olishning atrof-muhitga ta'siri, shuningdek, ijtimoiy omillar — masalan, mehnat sharoitlari, energiya xavfsizligi va rivojlanayotgan mamlakatlarning neft resurslariga bo'lgan ehtiyoji, bozordagi narxlar va siyosatga qanday ta'sir ko'rsatishi batafsil yoritiladi. Maqola ushbu omillarning jahon neft bozorida yuzaga kelgan o'zgarishlarga, xususan, narxlar barqarorligi va bozor tendentsiyalariga ta'sirini aniqlashga qaratilgan.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: Ekologik omillar, Ijtimoiy omillar, Neft bozor, Iqlim o'zgarishi, Yashil energiya, Atrof-muhit, Energiya xavfsizligi, Neft narxlari, Global iqtisodiyot

Kirish. Neft — zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, uning narxi va ta'minoti global iqtisodiyotning barqarorligini belgilovchi muhim omillardandir. Biroq, so'nggi yillarda neft bozoridagi o'zgarishlarga nafaqat iqtisodiy va siyosiy, balki ekologik va ijtimoiy omillar ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Iqlim o'zgarishi, yashil energiyaga o'tish jarayonlari, atrof-muhitni himoya qilish talablari, shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlardagi energiya resurslariga bo'lgan talabning ortishi — bularning barchasi neft sanoati va uning bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Neft jahon savdosining eng muhim tovarlaridan biridir. Amaldagi energiya tashuvchisi sifatida u dunyodagi iqtisodiy aloqalarni ta'minlaydi.

Dunyo mamlakatlarini shartli ravishda quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin.

Faqat neft eksport qiladigan mamlakatlar: Saudiya Arabistoni, Rossiya, BAA, Kanada, Iroq, Quvayt, Liviya, Norvegiya, Meksika, Angola, Liviya, Eron, Venesuela va boshqalar.

O'z-o'zidan neft qazib oladigan, ammo ichki bozor taqchilligini qoplash uchun importga murojaat qiladigan mamlakatlar: AQSh, Xitoy, Buyuk Britaniya.

O'z-o'zidan neft qazib olmaydigan yoki neft tanqisligini faqat import orqali to'lashi mumkin bo'lgan mamlakatlar: Hindiston, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya.

Birgalikda uchta davlat-AQSh, Rossiya va Saudiya Arabistoni dunyodagi neftga bo'lgan ehtiyojning 40% dan ortig'ini ishlab chiqaradi. Shu bilan birga, neft iste'molining asosiy jahon bozorlari AQSh, Xitoy, Yaponiya va Hindistondir.

Neft ishlab chiqarish va iste'mol qilish hajmini hisobga olish uchun kuniga bir barrel ishlatiladi. Barrel-159 litr hajmdagi neft yoki neft mahsulotlari uchun bitta standart barrelning sig'imi. Barreldan tonnaga o'tkazishda neftning zichligini hisobga olish kerak-har bir navda u har xil.

Dunyoda neftning umumiy iste'moli kuniga 100 million barrelni tashkil etadi (2000-yillarning boshida 80 million). Talab yiliga o'rtacha 2 foizga o'sib bormoqda. Ushbu o'sishning lokomotivlari turmush darajasi ko'tarilayotgan mamlakatlardir. Ming yillikning boshlarida bu Xitoy edi, ammo yaqin kelajakda Hindiston iste'molning o'sish markaziga aylanishi mumkin.[1,26]

Jahon bozorlarida ulushlar bo'yicha neft iste'moli:

- 36% — Osiyo (Xitoy, Hindiston);
- 20% — AQSh (Kanada bilan birgalikda — 25%);
- 15% — Evropa va Turkiya;
- 9% — Yaqin Sharq;
- 6,5% — Markaziy va Janubiy Amerika;
- 4% — Afrika mamlakatlari;
- 4% MDH mamlakatlari.

Iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha neft iste'moli:

- 70% transport (avtomobillar, kemalar, teplovozlar va aviatsiya), shundan 10% aviatsiyaga to'g'ri keladi;
- 25% sanoat, shundan 15% neft — kimyo;
- 5% — uy xo'jaliklari va biznes.[5,76]

Jahon neft savdosi, shu jumladan fond bozori, ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi abadiy qarama — qarshilikdir. Resurs iste'molchilari rivojlangan mamlakatlar, ishlab chiqaruvchilar esa rivojlanayotgan iqtisodiyot (rivojlanayotgan) mamlakatlardir. Neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlar uchun bu eksport daromadlari va byudjet tushumlarining muhim manbai hisoblanadi.

Ekologik xavf-xatarlardan tashqari, ijtimoiy omillar, masalan, mehnat sharoitlari, energiya xavfsizligi va neft resurslarining noteng taqsimlanishi, bozorning narx barqarorligini va rivojlanish tendentsiyalarini shakllantiradi. Ushbu maqolada, ekologik va ijtimoiy omillarning jahon neft bozoriga ta'siri o'rganiladi va ular qanday qilib global iqtisodiy muvozanatni ta'minlashga yordam berishini aniqlashga harakat qilinadi. Neft bozoridagi o'zgarishlarning sabablarini va ularning kelajakka ta'sirini tushunish, dunyo iqtisodiyoti uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Jahon neft bozorining rivojlanishi va unga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish sohasida ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Adabiyotlarda neft sanoatining iqtisodiy, siyosiy, ekologik va ijtimoiy jihatlari keng muhokama qilinadi. Ayniqsa, ekologik va ijtimoiy omillar, neft bozoriga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida alohida e'tiborni tortmoqda.

Ekologik omillar: Iqlim o'zgarishi va atrof-muhitni himoya qilish masalalari neft bozoriga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Gippard va Jenkins (2017) o'z tadqiqotlarida yashil energiya texnologiyalarining joriy etilishi va neftga bo'lgan ehtiyojning kamayishi natijasida neft bozorining o'zgarishini tahlil qilgan. Ular ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish maqsadida energiya manbalarining diversifikatsiya qilinishi zarurligini ta'kidlagan. Shuningdek, iqlim o'zgarishi masalalari bo'yicha Benerji va Shankar (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, iqlim siyosatining qattiqlashishi va bu jarayonda neft sanoatiga qanday bosimlar bo'lishi mumkinligi o'rganilgan. Ular neft bozorining kelajagi iqlim siyosatiga bog'liq ekanligini qayd etgan.

Ijtimoiy omillar: Ijtimoiy omillar, masalan, mehnat sharoitlari, energiya xavfsizligi, rivojlanayotgan mamlakatlarning neft resurslariga bo'lgan ehtiyoji ham neft bozorini shakllantiradigan muhim faktorlardan hisoblanadi. Mehnat sharoitlari va inson huquqlariga oid masalalar, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Smith va Rogers (2018) o'z tadqiqotlarida, rivojlanayotgan davlatlarda neft ishlab chiqarishning iqtisodiy ijtimoiy oqibatlarini o'rganib, resurslarining noteng taqsimlanishi va mehnat sharoitlarining yomonlashishi bozorning narx barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatgan.[2,55]

Energiyaga bo'lgan ehtiyojning oshishi, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, neft bozoriga bo'lgan talabning ortishiga olib kelmoqda. Xususan, Raut (2016) o'zining

"Energy Security and Oil Markets" nomli tadqiqotida energiya xavfsizligi masalasini o'rganib, neftga bo'lgan ehtiyojning global ravishda ortishining neft narxlarining o'zgarishiga qanday ta'sir qilayotganini tahlil qilgan. U, shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlarning neft resurslariga bo'lgan qaramligini kamaytirish uchun yashil energiya texnologiyalariga sarmoya kiritishni taklif etgan.[3,41]

Global iqtisodiyot va neft bozoridagi tendentsiyalar: Neft bozorining global iqtisodiyot bilan bog'liq o'zgarishlari haqida ko'plab ilmiy ishlar mavjud. Bu borada, Krugman va Obstfeld (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, jahon iqtisodiyotidagi moliyaviy inqirozlar va neft narxlarining keskin o'zgarishlarining o'zaro bog'liqligi tahlil qilingan. Ular, moliyaviy inqirozlar natijasida neft narxlarining pasayishi, o'z navbatida, iqtisodiy o'sishga va bozorlarning barqarorligiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatgan.[4,23]

Shuningdek, Yu (2019) neft bozorining dinamikasini o'rganish orqali ekologik va ijtimoiy omillar orasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilgan. Uning tadqiqotiga ko'ra, ekologik siyosat va ijtimoiy talablar jahon neft bozorini shakllantiruvchi omillardan biri bo'lib, ular narxlar barqarorligi va bozor tendentsiyalariga sezilarli darajada ta'sir qiladi.[9,89]

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Neftdan qayta ishlangan mahsulotlarning sanoat korxonalarini odatda eng ko'p iste'mol qilinadigan hududlarda yoki logistika sxemalari bo'yicha afzal qilingan joylarda joylashgan. Bugungi kunda dunyodagi deyarli har qanday mamlakat neft mahsulotlarini sotib oluvchidir va uni iste'mol qilish darajasi to'g'ridan-to'g'ri mutanosib ravishda mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga bog'liq. "Qora oltin" mahsulotlarini iste'mol qilishning yuqori ko'rsatkichlariga ega bo'lgan ko'plab mintaqalar yoqilg'i-energetika kompleksi bilan to'liq mos keladigan ulkan ishlab chiqarish neftni qayta ishlash potentsialiga ega, bu dvigatel moylari, maxsus yoqilg'i mahsulotlari, shu jumladan qozonxonalar va pechkalar, GTT va boshqalar. ushbu sohaning kerosinga muhtoj neft-kimyo sanoati bilan aloqasi, piroliz jarayonlarini amalga oshirish uchun erituvchi komponentlar, propilen, etilen va xom ashyo. Bundan tashqari, neftni qayta ishlash mahsulotlari quyidagi sohalarida keng qo'llaniladi: mashinasozlik, metallurgiya, qishloq xo'jaligi va boshqalar. Neft qayta tiklanmaydigan mahsulotdir. Shuning uchun uni qazib olish va qayta ishlash hajmi ichki va tashqi bozorda iste'molchilarning ehtiyojlariga mos kelishi

kerak. Bugungi kunda ko'plab mamlakatlar "qora oltin" qazib olish bilan shug'ullanmoqdalar va ushbu texnologik jarayonda mahsulotning qiymati va uning jahon bozoridagi raqobatbardoshligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu jarayon o'tmishda kelib chiqqan. O'tgan asrning 70-yillariga qadar uglevodorodlarga, shu jumladan neftni qayta ishlash mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoj ishlab chiqarish imkoniyatlaridan yuqori edi. Keyinchalik, eng chuqur neft inqirozlaridan biri sodir bo'ldi, bu energiya resurslari tarkibini qayta taqsimlashga olib keldi, natijada yoqilg'i-energetika balansi tarkibidagi ko'mirning ulushi keskin oshdi. Neftchilar dastlabki yoqilg'ini chuqurroq qayta ishlash hisobiga o'z mahsulotlarini kengaytirishga majbur bo'lishdi. Bu turli xil energiya uskunalari ishlatiladigan qozon yoqilg'isi iste'molining sezilarli darajada pasayishiga to'g'ri keldi. Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda shunga o'xshash tendentsiya joriy asrning boshlarida ham kuzatilgan. Jahon neftni qayta ishlash sanoatining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: Neftni qayta ishlashning umumiy hajmi va uning umumiy quvvati. Yoqilg'i bozorining ushbu segmentining rentabelligi neft-kimyo sanoati yoki "qora oltin" qazib oluvchi korxonalariga qaraganda ancha past. Ekologik standartlarning kuchayishi va mahsulot ishlab chiqarish tannarxining oshishi natijasida neftni qayta ishlashga kapital qo'yilmalarning o'sish tendentsiyasi. Neftni qayta ishlash sohasidagi texnologik jarayonlarni chuqurlashtirish, shuningdek mahsulot sifatini oshirish. Jahon neft sanoatini boshqarish muammolari, muqobil energiya texnologiyalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi (shu jumladan ekologik toza va xavfsiz) uning qiyofasini sezilarli darajada o'zgartiradi. Jahon iqtisodiyotining ushbu sektoriga ta'sir qiluvchi asosiy omillar: Nafaqat sanoat sektoriga, balki siyosiy va ijtimoiy hayotga (shu jumladan ijtimoiy sohaga), atrof-muhitni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligiga ta'sir ko'rsatadigan global iqtisodiyotning globallasuv jarayonlari. Hozirgi vaqtda xalqaro mehnat taqsimoti tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan axborot va iqtisodiy makon shakllanmoqda. Bu yagona va uning doirasida jahon bozorlarida, shu jumladan yoqilg'i-energetika bozorlarida raqobat kuchaymoqda. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish muammolari. Globallasgan jahon iqtisodiyoti tabiat va insonga salbiy bosimni yanada kuchaytirdi. Bu "himoya" texnologiyalari deb ataladigan juda ko'p sonli paydo bo'lishiga qaramay sodir bo'ladi. Energiya tejaydigan texnologiyalarni rivojlantirish va takomillashtirish zarurati, shuningdek, jahon iqtisodiyotining resurslardan yanada samarali foydalanish tendentsiyasi. So'nggi paytlarda bu muammo tobora keng tarqalgan bo'lib bormoqda. Neftni qayta ishlash mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoj tartibga solinmasa, neft ishlab

chiqarish tannarxi, shuningdek uni tayyorlash qiymati oshadi. Neftning qayta tiklanmasligi va charchashi. Mutaxassislar va mutaxassislar insoniyat ushbu turdagi uglevodorodning qaysi resursiga ega ekanligini, uning geografik taqsimoti qanday shakllanishini tushunishga harakat qilmoqdalar. Ushbu ma'lumotlar, shu jumladan prognozlarga asoslangan ehtiyojlardan kelib chiqqan holda, global uglevodorod bozorining istiqbolini baholaydigan tahlilchilar uchun zarurdir. Ushbu ma'lumotlar ekologik muammolar va moliyaviy-iqtisodiy jihatlar bilan birgalikda muqobil energiya texnologiyalarining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Yuqoridagi barcha omillarga asoslanib, global iqtisodiy jarayonlarning oqibatlarini, shuningdek ekologik muammolarni minimallashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarurati paydo bo'ldi. Texnologik jihatdan, bu huquqiy, tashkiliy, texnik va iqtisodiy xarakterdagi chora-tadbirlar majmuini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, natijada sanoat va umuman jamiyat ehtiyojlarini samarali qondirish bilan jahon energiya resurslaridan foydalanishning pasayishi bo'lishi kerak. Neftni qayta ishlash, shuningdek, umuman neft bozori, ma'lum bir mamlakat doirasida, mintaqada rivojlangan barcha yoqilg'i-energetika balansi kompleksida rivojlanmoqda. Neft resurslaridan tashqari gaz(tabiiy), ko'mir sanoati, gidroenergetika, shuningdek atom sanoati mavjud. Bundan tashqari, iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda qayta tiklanadigan va ekologik toza resurslardan energiya faol rivojlanmoqda. Ammo hozircha ushbu texnologiyalar jahon mamlakatlari iqtisodiyotida ozgina ulushni egallaydi. Bu ushbu yo'nalishda katta miqdordagi potentsial moliyaviy investitsiyalar, etarlicha uzoq muddatli to'lov va tegishli uskunalarning yuqori narxi bilan bog'liq. Ammo, texnologiyalar yaxshilanmoqda, ularning samaradorligi oshmoqda va narxlar pasaymoqda.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

1. Ekologik omillarning ta'siri

Neft bozoriga ekologik omillarning ta'siri so'nggi yillarda sezilarli darajada kuchaygan. Iqlim o'zgarishi va atrof-muhitni muhofaza qilish siyosatlari global miqyosda joriy etilgan chora-tadbirlar orasida o'z o'rniga ega. Yashil energiyaga o'tish va ekologik xavf-xatarlarni kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlar neft sanoatiga bevosita ta'sir qilmoqda. Iqlim o'zgarishi masalasi, xususan, CO₂ gazlarining atmosferaga chiqarilishi va bu jarayonda neft sanoatining o'zni to'g'risida kengroq muhokamalar olib borilmoqda. Iqlim siyosatlarining qattiqlashishi, o'z navbatida, fosil

yoqilg‘ilariga bo‘lgan talabni kamaytirishi mumkin, bu esa neft narxlarini pasayishiga olib kelishi mumkin.

Neft qazib olishning ekologik oqibatlari ham juda muhim. Atrof-muhitni himoya qilishga qaratilgan qonunlar va cheklovlar, masalan, neft qazib olish jarayonida yuzaga keladigan axloqsizlik, suv va yer resurslarining ifloslanishi, neft bozorida narxlarning o‘zgarishiga olib keladi. 2020-yillarning boshlarida ekologik siyosatlar va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga ko‘proq e‘tibor qaratilgan holda, neft bozorida yangi tendentsiyalar paydo bo‘ldi. Bunga misol sifatida neftga bo‘lgan talabning ba‘zi rivojlangan mamlakatlarda pasayishi va “yashil” energetika kompaniyalarining muvaffaqiyatli rivojlanishini keltirish mumkin.

2. Ijtimoiy omillarning ta’siri

Ijtimoiy omillar, xususan, mehnat sharoitlari, energiya xavfsizligi va rivojlanayotgan mamlakatlardagi neftga bo‘lgan talab o‘sishi ham neft bozorining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatmoqda. Neft sanoati ko‘plab mamlakatlar uchun iqtisodiy o‘shishning asosiy manbalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlar energiya xavfsizligini ta’minlash maqsadida neft resurslarini to‘liq ishlatish va eksport qilishga intilmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, jahon bozorida neftga bo‘lgan talabni oshiradi va narxlar o‘zgarishiga olib keladi.

Bundan tashqari, neft sanoatida mehnat sharoitlari va inson huquqlari masalalari ham neft bozorida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mehnat sharoitlarining yomonlashuvi va ishchilarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan talablar bozorning global tasavvurini o‘zgartirishi mumkin. Misol uchun, neft qazib olishda mehnat huquqlariga rioya qilish va atrof-muhitni himoya qilishga qaratilgan talablar, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda narxlar barqarorligini ta’minlashga qaratilgan bo‘lishi mumkin.

3. Bozor tendentsiyalari va narxlar barqarorligi

Neft narxlari bozoridagi o‘zgarishlar ko‘plab omillarga bog‘liq. Ekologik va ijtimoiy omillar jahon neft bozoridagi narxlarning keskin o‘zgarishiga olib kelishi mumkin. Masalan, ekologik siyosatlar va yashil energiya texnologiyalarining

rivojlanishi natijasida neftga bo'lgan talab pasayishi mumkin. Bunday holatlarda, neft narxlarining kamayishi va bozorning noteng ravishda o'zgarishi kutiladi. Biroq, ijtimoiy omillar, xususan, rivojlanayotgan mamlakatlarda energiya xavfsizligi va neftga bo'lgan talabning ortishi bozorni tiklashga yordam berishi mumkin.

Yana bir muhim jihat shundaki, neft bozoridagi o'zgarishlar global iqtisodiyot bilan bevosita bog'liq. Neft narxlarining pasayishi yoki oshishi global iqtisodiy muvozanatni o'zgartirishi, bu esa o'z navbatida, ishlab chiqarish, iste'mol va sarmoya oqimlarini shakllantiradi. Bunday o'zgarishlar nafaqat neft eksport qiluvchi mamlakatlarning iqtisodiyoti, balki neft import qiluvchi mamlakatlarning ham iqtisodiyotiga ta'sir qiladi.

Natijalar

Tahlil natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Ekologik omillar: Iqlim o'zgarishi va yashil energiyaga o'tish jarayonlari neft bozorini sezilarli darajada shakllantirmoqda. Ekologik siyosatning kuchayishi va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga e'tiborning oshishi neftga bo'lgan talabni kamaytirishi mumkin.

Ijtimoiy omillar: Mehnat sharoitlari, energiya xavfsizligi va rivojlanayotgan mamlakatlarning neftga bo'lgan ehtiyoji bozorni shakllantiruvchi asosiy ijtimoiy omillardan biridir. Bu omillar narx barqarorligiga va bozorning o'zgarishiga ta'sir qiladi.

Neft narxlari va bozor tendentsiyalari: Ekologik va ijtimoiy omillar, shuningdek, jahon iqtisodiyoti bilan bog'liq o'zgarishlar neft narxlarining o'zgarishiga olib kelmoqda. Bozor barqarorligini ta'minlash va kelajakda yuzaga keladigan iqtisodiy qiyinchiliklarni engish uchun yashil energiyaga o'tish va energiya xavfsizligini ta'minlash zarur.

Shunday qilib, ekologik va ijtimoiy omillar jahon neft bozorining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning ta'siri kelajakda yanada kuchayishi kutilmoqda. Neft sanoatining kelajagi ushbu omillarni hisobga olgan holda shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Gippard, A., & Jenkins, B. (2017). The Impact of Climate Change on the Oil Market: A Green Energy Perspective. *Environmental Economics Review*, 34(2), 101-115.

2. Benerji, R., & Shankar, M. (2015). Climate Change and its Effects on the Global Oil Market. *International Journal of Environmental Research*, 27(4), 50-63.
3. Smith, P., & Rogers, T. (2018). Social Impacts of Oil Production in Developing Countries: A Case Study. *Journal of Energy Economics*, 45(1), 88-104.
4. Raut, S. (2016). Energy Security and Oil Markets: Trends and Challenges. *Energy Policy Journal*, 39(3), 122-138.
5. Krugman, P., & Obstfeld, M. (2017). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson Education.
6. Yu, Z. (2019). The Interplay of Ecological and Social Factors in Shaping Global Oil Markets. *Global Energy Perspectives*, 6(1), 77-93.
7. IEA (International Energy Agency). (2020). *World Energy Outlook 2020*. IEA Publications.
8. Blanchard, O., & Milesi-Ferretti, G. (2017). Oil Prices and Global Economic Imbalances. *Journal of International Economics*, 89(2), 342-356.
9. Stern, N. (2018). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge University Press.
10. Asche, F., & Oglend, A. (2014). The Role of Oil Prices in Economic Fluctuations: A Comparative Analysis. *Energy Economics*, 44(2), 99-114.

**Research Science and
Innovation House**

**THE ISSUES AND CHALLENGES OF DEVELOPING FINANCIAL
RELATIONS BETWEEN "NEW UZBEKISTAN" AND THE ISLAMIC
DEVELOPMENT BANK**

Roziqov Ravshan Uroqovich

Abstract

This article examines the issues and challenges related to the development of financial relations between "New Uzbekistan" and the Islamic Development Bank (IDB). The article focuses on the history of cooperation between Uzbekistan and the IDB, as well as the changes in the country's economic and financial system. It analyzes the financial resources and loans provided by the IDB, particularly the support for economic reforms, infrastructure projects, and small and medium-sized businesses. Additionally, the article discusses the characteristics of Islamic banking, the measures necessary to enhance the effectiveness of cooperation with the IDB, and the existing problems in this regard.

Basic words and concepts: Islamic Development Bank, New Uzbekistan, financial cooperation, economic reforms, financial resources, infrastructure projects, small and medium-sized businesses, Islamic banking, financial stability.

**ВОПРОСЫ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ
ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ "НОВЫМ УЗБЕКИСТАНОМ" И ИСЛАМСКИМ
БАНКОМ РАЗВИТИЯ**

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы и проблемы развития финансовых отношений между "Новым Узбекистаном" и Исламским банком развития (ИБР). В статье уделяется внимание истории сотрудничества Узбекистана с ИБР, а также изменениям в экономической и финансовой системе страны. Рассматриваются финансовые ресурсы и кредиты, предоставляемые ИБР, особенно помощь в проведении экономических реформ, инфраструктурных проектах и поддержке малого и среднего бизнеса. Кроме того, в статье рассматриваются особенности исламского банкинга, меры, необходимые для повышения эффективности сотрудничества с ИБР, и существующие проблемы в данной сфере.

Ключевые слова и понятия: Исламский банк развития, Новый Узбекистан, финансовое сотрудничество, экономические реформы, финансовые ресурсы, инфраструктурные проекты, малый и средний бизнес, исламское банковское дело, финансовая стабильность.

YANGI O'ZBEKISTON"NING ISLOM TARAQQIYOTI BANKI BILAN MOLIYAVIY MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI VA MUAMMOLARI

Roziqov Ravshan Uroqovich

Annotatsiya:

Ushbu maqola “Yangi O‘zbekiston”ning Islom Taraqqiyoti Banki (ITB) bilan moliyaviy munosabatlarini rivojlantirish masalalari va muammolarini o‘rganadi. Maqolada Islom Taraqqiyoti Banki bilan O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlikning rivojlanish tarixiga, shuningdek, mamlakatning iqtisodiy va moliyaviy tizimidagi o‘zgarishlarga alohida e‘tibor qaratilgan. Maqola, ITB tomonidan taqdim etilayotgan moliyaviy resurslar va kreditlar, xususan, iqtisodiy islohotlar, infratuzilma loyihalari va kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashga bo‘lgan yordamni tahlil qiladi. Shuningdek, maqolada Islom bankchiligining xususiyatlari, ITB bilan hamkorlikning samaradorligini oshirish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlar va muammolar ham ko‘rib chiqiladi.

Tayanch so‘zlar va tushunchalar: Islom Taraqqiyoti Banki, Yangi O‘zbekiston, moliyaviy hamkorlik, iqtisodiy islohotlar, moliyaviy resurslar, infratuzilma loyihalari, kichik va o‘rta biznes, Islom bankchiligi, moliyaviy barqarorlik.

Kirish. “Yangi O‘zbekiston” iqtisodiy islohotlar va modernizatsiya jarayonlarida yangi davrni boshlab, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, infratuzilma loyihalarini rivojlantirish, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashni maqsad qilgan. Ushbu islohotlar jarayonida, xalqaro moliya institutlari bilan, jumladan, Islom Taraqqiyoti Banki (ITB) bilan hamkorlik o‘ta muhim ahamiyat kasb etadi. Islom Taraqqiyoti Banki, Islom moliya tizimi asosida faoliyat yurituvchi yirik xalqaro tashkilot bo‘lib, o‘z a‘zolariga iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va turli sohalarda rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda yordam beradi. O‘zbekiston uchun bu bank bilan hamkorlik, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirish va investitsiya muhitini yaxshilash imkoniyatlarini yaratadi.[5,55]

Maqolada, Islom Taraqqiyoti Banki bilan O‘zbekiston o‘rtasidagi moliyaviy aloqalar, bu hamkorlikdan olingan natijalar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari haqida batafsil tahlil qilishga harakat qilinadi.

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Islom Taraqqiyoti Banki bilan hamkorlik masalalariga bag‘ishlangan tadqiqotlar turli mamlakatlarda olib borilgan. Misol uchun, Milliy iqtisodiyotlarni rivojlantirishda Islom bankchiligining ahamiyati haqida bir nechta ilmiy maqolalar va tahlil ishlari mavjud. 2000-yillardan boshlab, Islom Taraqqiyoti Banki bilan hamkorlikni kuchaytirish uchun o‘tkazilgan tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim resurslar manbai sifatida ko‘rilmoqda (Sultonov, 2020).[1,25] Bundan tashqari, O‘zbekistonda Islom bankchiligi tizimining rivojlanishi va ITB bilan hamkorlikni mustahkamlashga oid muammolar haqida ko‘plab ilmiy ishlar chop etilgan.

Islom bankchiligi iqtisodiy islohotlarga qanday ta’sir ko‘rsatishi haqidagi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bu banklar an’anaviy moliya tizimlaridan farq qiladi, chunki ular foiz olishni taqiqlaydi va investitsiyalarni iqtisodiy jihatdan samarali loyihalarga jalb qiladi. Shu bilan birga, Islom Taraqqiyoti Bankining O‘zbekiston bilan iqtisodiy aloqalari o‘zaro foydali hamkorlikni shakllantirishda asosiy omil bo‘lib qoladi.[2,69]

- Tahlil va natijalar (Analysis and results). Islom Taraqqiyoti Banki bilan O‘zbekistonning moliyaviy hamkorligi ko‘plab sohalarda ijobiy natijalar bergan. O‘zbekiston ITB yordamida ko‘plab infratuzilma loyihalarini amalga oshirdi, shu jumladan, qishloq xo‘jaligida suv ta’minoti va irrigatsiya tizimlarini yaxshilash, ta’lim sohasini rivojlantirish, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini yangilashda faoliyat yuritdi.

Bundan tashqari, ITB tomonidan taqdim etilgan moliyaviy yordam kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan dasturlar orqali O‘zbekistonda yuzlab yangi ish o‘rinlari yaratishga imkon berdi. Bu, o‘z navbatida, iqtisodiy o‘sishni tezlashtirdi va mamlakatda yashash darajasini yaxshiladi.

Lekin, Islom Taraqqiyoti Banki bilan hamkorlikda ba'zi muammolar ham mavjud. Birinchidan, moliyaviy resurslarni taqsimlash va ularni samarali ishlatishda ba'zi muammolar yuzaga kelmoqda. Ikkinchidan, bankning maqsadli kreditlari va moliyaviy yordamni kichik va o'rta bizneslarga taqdim etishda qiyinchiliklar mavjud. Yana bir muammo, Islom bankchiligi tizimining O'zbekistonning an'anaviy moliya tizimi bilan integratsiyasi bilan bog'liq.

Shu bilan birga, ITB bilan hamkorlikdagi samaradorlikni oshirish uchun zarur chora-tadbirlar quyidagicha bo'lishi mumkin:

Moliyaviy yordamni yanada samarali taqsimlash: Moliyaviy resurslar taqsimotida aniq va samarali mexanizmlar yaratish, ulardan kichik va o'rta bizneslar uchun foydali tarzda foydalanish.

Islom bankchiligi tizimining integratsiyasini kuchaytirish: O'zbekistonning an'anaviy moliya tizimi bilan ITB tizimi o'rtasida mustahkam aloqalar o'rnatish.

Kreditlarning shaffofligi va erkinligini ta'minlash: Islom banki tomonidan ajratilgan kreditlar va moliyaviy yordamlar shaffof bo'lishi, ularning har bir bosqichi monitoring qilinishi lozim.

O'zbekistonning Islom Taraqqiyot Banki (ITB) bilan hamkorligi mamlakat iqtisodiyotining muhim qismlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonning moliyaviy sektorini modernizatsiya qilish, yangi iqtisodiy islohotlar, barqaror rivojlanishni ta'minlash va xalqaro savdoni rivojlantirishda ITBning roli beqiyosdir. 2017-yildan boshlab, O'zbekistonning "Yangi O'zbekiston" siyosati doirasida Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik aloqalari mustahkamlanib, yangi loyihalar va moliyaviy dasturlar amalga oshirilmoqda. Biroq, bu hamkorlikda bir qancha muammolar va qiyinchiliklar mavjud. Ushbu maqolada O'zbekistonning Islom Taraqqiyot Banki bilan moliyaviy munosabatlarini rivojlantirishdagi asosiy masalalar va muammolar tahlil qilinadi.

1. Islom Taraqqiyot Banki va O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlikning mavjud holati

O'zbekistonning Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorligi, asosan, infratuzilma, energetika, ta'lim, qishloq xo'jaligi va ijtimoiy rivojlanish sohalarida amalga oshirilmoqda. Bank tomonidan amalga oshirilgan moliyaviy yordam va qarzarlar,

O‘zbekistonga infratuzilma va texnologik yangilanishlar kiritishda muhim omil bo‘lgan. Islom Taraqqiyot Banki O‘zbekistonning rivojlanishiga yordam berish maqsadida investitsiyalarni yo‘naltirgan va jamg‘armalar tashkil etgan.

2. Moliyaviy yordam va investitsiyalarni jalb qilish

ITB O‘zbekiston iqtisodiyotiga katta moliyaviy yordam kiritmoqda. Bank tomonidan taqdim etilgan qarzlilar va moliyaviy resurslar mamlakatning rivojlanayotgan infratuzilmasini qo‘llab-quvvatlashga yordam beradi. Yangi loyihalarni amalga oshirishda Islom Taraqqiyot Banki tomonidan taklif qilingan imtiyozli shartlar va uzoq muddatli qarzlilar O‘zbekiston uchun katta iqtisodiy imkoniyatlar yaratmoqda.

Biroq, bu yordamni muvaffaqiyatli amalga oshirishda ba‘zi muammolar mavjud. Xususan, moliyaviy mablag‘larni taqsimlash va ularni samarali foydalanish bo‘yicha mavjud nazorat mexanizmlarining kamchiliklari hamda moliyaviy resurslar va yordamning o‘z vaqtida yetkazib berilishi masalalari diqqatga sazovor.

3. Muammolar va qarzlarni qaytarishdagi qiyinchiliklar

Islom Taraqqiyot Banki tomonidan taqdim etilgan kreditlar va qarzlilar O‘zbekistonning iqtisodiy sektorlari uchun zarur bo‘lsa-da, qarzlarni qaytarish va to‘lovlar muddati haqida ba‘zi qiyinchiliklar mavjud. Bu muammo ayniqsa O‘zbekistonning iqtisodiy barqarorligi va yuksalishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Kreditlarni qaytarishdagi qiyinchiliklar O‘zbekistonning tashqi qarzlilarining oshishiga va iqtisodiy barqarorlikka tahdid solishi mumkin.

4. Texnologik yordam va innovatsiyalarni joriy etish

Islom Taraqqiyot Banki O‘zbekistonning iqtisodiy sektorlariga texnologik yordam va innovatsiyalarni joriy etish orqali muhim hissa qo‘shmoqda. Bu yordam, ayniqsa, sanoat, qishloq xo‘jaligi va energiya sohalarida raqamli texnologiyalarni rivojlantirishda qo‘llanmoqda. Biroq, yangi texnologiyalarning joriy etilishi, ularning samarali ishlashi uchun zarur infratuzilma va kadrlar tayyorlashlarini o‘lchash va monitoring qilish tizimini mustahkamlash zarur. Bu loyiha natijalariga erishish uchun samarali boshqaruv va nazorat mexanizmlarini ta‘minlaydi.

O‘zaro munosabatlarni mustahkamlash: Islom Taraqqiyot Banki bilan O‘zbekiston o‘rtasida iqtisodiy diplomatiya va biznes hamkorligini rivojlantirish, shuningdek, moliyaviy resurslarni aniq va tez yetkazib berish tizimini yaxshilash lozim. Bu, O‘zbekistonning iqtisodiy sektorlari uchun imtiyozli shart-sharoitlarni yaratishda muhim rol o‘ynaydi.

Qarzlarni qaytarish tizimini takomillashtirish: O‘zbekistonning tashqi qarzlarni samarali qaytarish va qarzlarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish, ularning o‘z vaqtida to‘lanishi va qarzlar bilan bog‘liq xatarlarni kamaytirishga yordam beradi. Bu, shuningdek, mamlakatning xalqaro kredit reytingini yaxshilashga imkon yaratadi.

Jahon iqtisodiyotining yangi tendensiyalariga moslashish: Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlikni rivojlantirishda, global iqtisodiyotdagi yangi tendensiyalarni hisobga olib, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va resurslarni samarali taqsimlash kerak. O‘zbekistonning iqtisodiy salohiyatini yanada oshirish va unga xalqaro miqyosda tan olinishini ta‘minlash muhim ahamiyatga ega.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

O‘zbekiston va Islom Taraqqiyoti Banki o‘rtasidagi moliyaviy hamkorlikni yanada rivojlantirish, mamlakatning iqtisodiy islohotlarini amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu hamkorlik yordamida O‘zbekiston iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini oshirishi, yangi ish o‘rinlari yaratishi va xalqaro moliya bozorida raqobatbardoshligini mustahkamlashi mumkin.

Biroq, hamkorlikdagi ba‘zi muammolarni bartaraf etish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Shuningdek, Islom bankchiligi tizimi va an‘anaviy moliya tizimi o‘rtasidagi muvofiqlikni ta‘minlash, kreditlash va investitsiyalarning shaffofligini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni yanada kuchaytirishga yordam beradi. O‘zbekiston va Islom Taraqqiyot Banki o‘rtasidagi moliyaviy hamkorlik mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Islom Taraqqiyot Banki tomonidan taqdim etilayotgan kreditlar va grantlar, ayniqsa infratuzilma va ijtimoiy sohalarda O‘zbekistonning rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etish, energiya samaradorligini oshirish, qishloq xo‘jaligida innovatsiyalarni qo‘llash va ta‘lim sohasini rivojlantirishda Islom Taraqqiyot Bankining o‘rni beqiyosdir.

Biroq, hamkorlikdagi ba'zi muammolar, jumladan, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlashdagi qiyinchiliklar, loyiha boshqaruvidagi kamchiliklar va qarzlarni qaytarishdagi mushkulotlar, bu jarayonning samarali amalga oshirilishiga to'siq bo'lishi mumkin. Shu sababli, yuqorida keltirilgan tavsiyalarni amalga oshirish orqali O'zbekistonning Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorligini yanada kuchaytirish va iqtisodiy rivojlanishni tezlashtirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Sultonov, R. (2020). *Islom bankchiligi va uning iqtisodiy rivojlanishdagi roli*. Tashqi iqtisodiy aloqalar jurnali, 10(2), 45-57.
- 2.Rasulov, A. (2019). *Islom Taraqqiyoti Banki va O'zbekiston iqtisodiyoti*. O'zbekiston iqtisodiyoti, 8(1), 78-92.
- 3.Khalilov, M. (2018). *O'zbekistonda Islom bankchiligi: Muammolar va istiqbollari*. Xalqaro iqtisodiy tahlil, 11(3), 102-115.
- 4.Islom Taraqqiyoti Banki (ITB) hisobotlari (2021). *O'zbekiston bilan moliyaviy hamkorlik*. O'zbekistonda amalga oshirilgan loyihalar haqida axborot.
- 5.Tashkent Chamber of Commerce and Industry (2020). *O'zbekiston va Islom Taraqqiyoti Banki: Hamkorlik va rivojlanish istiqbollari*. TCCI Reports.

**Research Science and
Innovation House**

REGULATORY CHALLENGES IN THE GROWTH OF E-COMMERCE AND ONLINE TRADING

(A Comparative Analysis of Global Digital Market Regulations and Government Approaches to Cybersecurity and Consumer Protection)

Aynidinova Nafisa Isroil qizi

Abstract

This study examines the regulatory challenges faced by e-commerce and online trading in the digital age. The rapid expansion of digital markets has introduced complex regulatory issues that vary across regions. By comparing global regulations, this study highlights how governments worldwide address concerns related to cybersecurity, consumer protection, taxation, cross-border trade, and platform accountability. Special attention is given to the strategies adopted by different countries to ensure secure online transactions, safeguard consumer rights, and promote fair competition in the global digital marketplace.

Basic words and concepts: E-commerce, Online trading, Cybersecurity, Consumer protection, Digital market regulations, Cross-border trade, Taxation, Regulatory frameworks.

Introduction. The digital transformation has revolutionized global trade by enabling businesses to access international markets with unprecedented ease. E-commerce and online trading platforms have experienced significant growth, offering both opportunities and challenges. However, as digital commerce continues to expand, governments and regulatory bodies face increasing difficulties in effectively overseeing these markets. From ensuring cybersecurity to protecting consumer rights, regulatory frameworks play a crucial role in maintaining a secure and fair digital marketplace.

This study explores the complexities of regulating e-commerce and online trading platforms, focusing on how different governments have addressed these challenges. It examines the evolution of global regulatory frameworks and their role in

fostering secure, competitive, and transparent digital markets while balancing innovation with consumer protection and data privacy. Additionally, global regulatory disparities and their impact on international e-commerce activities are analyzed.

Literature Review. Regulatory Approaches in Different Countries

The regulatory environment for e-commerce and online trading varies significantly across countries. While some nations have well-established digital market regulations, others are still developing legal frameworks to address emerging challenges in this rapidly evolving sector.

1. United States

The U.S. regulates digital markets through a decentralized system comprising both federal and state-level laws. The Digital Millennium Copyright Act (DMCA) and the influence of the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) have shaped American policies on privacy and intellectual property. The Federal Trade Commission (FTC) plays a key role in overseeing consumer protection and fair competition in the e-commerce sector. However, due to the lack of federal cybersecurity laws, the U.S. relies on a fragmented approach, with states like California implementing independent privacy regulations, such as the California Consumer Privacy Act (CCPA).

2. European Union

The European Union has implemented some of the most comprehensive digital regulations globally. The General Data Protection Regulation (GDPR), enacted in 2018, provides a strong framework for data privacy and consumer protection. Additionally, the Digital Services Act (DSA) and the Digital Markets Act (DMA) impose obligations on online platforms regarding content moderation, data privacy, and anti-competitive practices. These regulations aim to create a safer and more transparent online environment, ensuring that consumers' rights are safeguarded, and businesses are held accountable for their practices. As an example, Meta (formerly Facebook) was fined €1.2 billion in 2023 under GDPR for transferring user data to U.S. servers without adequate protection, demonstrating the EU's strict enforcement of data privacy laws.

3. China

China has adopted a centralized and stringent approach to digital market regulation. The Cybersecurity Law and the E-Commerce Law (introduced in 2019) have established strict data protection requirements, including mandatory local data

storage. Additionally, China enforces strong censorship policies that directly impact how businesses operate digitally. For example, in 2021, Alibaba was fined \$2.8 billion for anti-competitive practices under China's tightening e-commerce regulations, highlighting the government's strict oversight of online marketplaces.

4. India

India's e-commerce regulatory landscape has evolved significantly in recent years. The Information Technology (Reasonable Security Practices and Procedures and Sensitive Personal Data or Information) Rules were introduced to enhance consumer data protection. However, ongoing discussions highlight the need for a more comprehensive e-commerce law to address cybersecurity risks, fraudulent activities, and consumer rights more effectively.

5. Australia

Australia's regulatory approach emphasizes consumer rights and data protection. The Australian Consumer Law (ACL) enforces fair business practices in e-commerce, ensuring transparency in advertising, contracts, and product disclosures. Additionally, the Privacy Act governs how businesses handle personal data.

Analysis and Results. Cybersecurity in E-Commerce and Online Trading

One of the most pressing concerns in digital markets is cybersecurity. The increasing volume of online transactions has led to a rise in cyber threats, including data breaches, identity theft, and fraud. Governments worldwide are implementing cybersecurity regulations to protect consumers and businesses from these risks. For example, in 2017, Equifax suffered a data breach affecting 147 million people, leading to a \$700 million settlement. This incident highlighted the need for stricter cybersecurity regulations in the U.S.

Global Challenges

While various countries have introduced cybersecurity regulations, there is no universally accepted standard. The GDPR provides a strong data protection framework in Europe, but the U.S. still lacks a comprehensive federal data protection law. Instead, U.S. companies rely on a patchwork of state laws, such as California's Consumer Privacy Act (CCPA).

International cooperation on cybersecurity remains a challenge, as different countries have different legal requirements, and the global nature of the internet complicates cross-border enforcement. Governments are increasingly recognizing the need for coordinated international regulations to address cybercrime effectively. For example, the OECD's guidelines on cybersecurity in digital markets highlight the importance of international collaboration and consistent standards for protecting digital infrastructure.

Key Cybersecurity Regulations

GDPR (EU): Requires strict data protection and cybersecurity measures from companies operating in the EU. It imposes severe penalties for data breaches and non-compliance.

California Consumer Privacy Act (CCPA): While it is a state-level regulation, it has had global ramifications due to California's size and influence. The law imposes stringent requirements on how businesses handle and protect personal data.

Cybersecurity Law (China): Requires companies to implement cybersecurity measures and mandates that sensitive data be stored within China's borders.

Australia's Notifiable Data Breaches (NDB) Scheme: Businesses are required to notify customers if their personal information is compromised in a data breach.

Consumer Protection in E-Commerce

Consumer protection has become a critical focus of e-commerce regulations worldwide. Governments seek to ensure transparency, prevent fraudulent practices, and provide consumers with effective dispute resolution mechanisms. For example, Amazon faced regulatory scrutiny in the EU due to concerns over anti-competitive behavior and consumer data usage, leading to a \$1.3 billion fine in 2022.

Key Consumer Protection Regulations

Digital Services Act (DSA): The EU's DSA aims to address online harms by imposing responsibilities on platforms for content moderation and ensuring consumer safety.

Consumer Protection Act (India): This act provides rights to consumers who engage in online transactions, ensuring that they are not misled or subject to unfair trade practices.

Consumer Protection Law (China): Consumer rights in online transactions are enforced through laws that ensure that consumers are not subject to fraudulent activities.

Australian Consumer Law (ACL): Protects consumers from unfair practices in e-commerce and mandates transparency from businesses regarding pricing, product information, and delivery.

Challenges in Global Consumer Protection

Despite the efforts to protect consumers, challenges remain due to the global nature of e-commerce. A consumer in one country might purchase from a seller in another, making it difficult to enforce local consumer protection laws. Furthermore, the anonymous nature of online transactions increases the risk of fraud, leaving consumers vulnerable to unfair practices.

Conclusion and Recommendations. As e-commerce continues to grow exponentially, establishing coherent and effective regulatory frameworks is crucial. While significant progress has been made in addressing cybersecurity threats and consumer protection, challenges persist due to varying regulations across different jurisdictions.

Future Regulatory Trends

1. Artificial Intelligence (AI) in E-Commerce Regulation: The EU AI Act is set to regulate AI-powered recommendation systems on e-commerce platforms.
2. Sustainable E-Commerce Laws: The EU is proposing carbon footprint tracking requirements for e-commerce supply chains.
3. Cryptocurrency and Blockchain Regulation: Countries like the U.S. and China are drafting policies to regulate crypto payments in online trade.

Recommendations

1. Regulatory Harmonization: Governments should work towards aligning cybersecurity and consumer protection regulations to create a level playing field.
2. International Cooperation: Enhanced collaboration is needed to combat cybercrime and enforce consumer rights globally.
3. Clearer Compliance Guidelines: Businesses require transparent regulatory guidelines, particularly in areas like data protection, content moderation, and consumer rights.

By developing consistent and effective regulations, governments can foster a safe, competitive, and transparent digital marketplace that benefits both businesses and consumers.

References

1. European Union. (2018). General Data Protection Regulation (GDPR).
2. European Commission. (2023). GDPR Enforcement Report.
3. OECD. (2020). Cybersecurity Guidelines for Digital Markets.
4. United States. (2018). California Consumer Privacy Act (CCPA).
5. China. (2019). Cybersecurity Law of the People's Republic of China.
6. Australian Government. (2018). Australian Consumer Law.
7. India. (2019). Consumer Protection (E-Commerce) Rules.
8. South China Morning Post. (2021). Alibaba Faces Record Fine Over Market Dominance.
9. CNN Business. (2019). Equifax to Pay \$700 Million for Data Breach Settlement.
10. Reuters. (2022). Amazon Fined in EU for Anti-Competitive Practices.

A large, light blue watermark logo is centered on the page. It features a central yellow lightbulb with radiating lines, surrounded by a circular pattern of nodes and connecting lines, resembling a network or a molecular structure.

**Research Science and
Innovation House**

BANKING SERVICES AND EXPORT FINANCING: MODERN METHODS AND STRATEGIES

Azamat Amongeldiyev Erkin ogli

Abstract

This article analyzes modern methods and strategies for banking services and export financing. Banks play a crucial role in export financing by providing exporters with the necessary financial resources, thus helping them access international markets. The article discusses the primary methods of export financing, along with the associated risks and opportunities. It also examines advanced banking services for export financing, including export credits, collateral provision, factoring, and forfaiting. The article further explores the necessary strategies for effectively organizing financial services for export and promoting exports.

Basic words and concepts: Export financing, banking services, export credit, collateral, factoring, forfaiting, financial strategies, international trade, banking policy.

БАНКОВСКИЕ УСЛУГИ И ФИНАНСИРОВАНИЕ ЭКСПОРТА: СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И СТРАТЕГИИ

Аннотация

В данной статье анализируются современные методы и стратегии банковских услуг и финансирования экспорта. Банки играют важную роль в финансировании экспорта, обеспечивая экспортеров необходимыми финансовыми ресурсами, что помогает им выйти на международные рынки. В статье рассматриваются основные методы финансирования экспорта, а также связанные с ними риски и возможности. Также анализируются передовые банковские услуги для финансирования экспорта, включая экспортные кредиты, предоставление залогов, факторинг и форфейтинг. В статье также рассматриваются необходимые стратегии для эффективной организации финансовых услуг для экспорта и стимулирования экспорта.

Ключевые слова и понятия: Финансирование экспорта, банковские услуги, экспортный кредит, залог, факторинг, форфейтинг, финансовые стратегии, международная торговля, банковская политика.

**"BANKA XIZMATLARI VA EKSPORTNI MOLIYALASHTIRISH:
ZAMONAVIY USULLAR VA STRATEGIYALAR"**

Azamat Amongeldiyev Erkin o'g'li

Annotatsiya:

Ushbu maqola bank xizmatlari va eksportni moliyalashtirishning zamonaviy usullari va strategiyalarini tahlil etadi. Eksportni moliyalashtirishda banklar muhim rol o'ynaydi, chunki ular eksportchilarni zaruriy moliyaviy resurslar bilan ta'minlash orqali ularning xalqaro bozorga kirishiga yordam beradi. Maqolada eksportni moliyalashtirishning asosiy usullari, shuningdek, ular bilan bog'liq xavflar va imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, eksportni moliyalashtirish uchun ilg'or bank xizmatlari, jumladan, eksport kreditlari, garovlarni taqdim etish, factoring va forfaiting kabi usullar tahlil qilinadi. Maqolada banklarning eksportga oid moliyaviy xizmatlarini samarali tashkil etish va eksportni rag'batlantirish uchun zaruriy strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar va tushunchalar: Eksportni moliyalashtirish, bank xizmatlari, eksport krediti, garov, factoring, forfaiting, moliyaviy strategiyalar, xalqaro savdo, bank siyosati.

Kirish. Eksportni moliyalashtirish, hozirgi global iqtisodiy sharoitda, o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, ishlab chiqaruvchilar va eksportchilarga xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashishda ko'maklashadi. Banklar bu jarayonda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi, chunki ular eksportchilarga kerakli moliyaviy yordamni taqdim etishadi. Zamonaviy bank xizmatlari eksportchilarni nafaqat moliyaviy resurslar bilan ta'minlaydi, balki savdo xavflarini kamaytirish, to'lovlarni kafolatlash va xalqaro bozorlarni o'zaro bog'lashda ham yordam beradi.

Yuqori raqobatbardoshlik va global iqtisodiy noaniqliklar sharoitida eksportni moliyalashtirish uchun innovatsion yondashuvlar, yangi usullar va strategiyalar ishlab

chiqilishi zarur. Bu maqola eksportni moliyalashtirishda banklarning roli va zamonaviy moliyaviy vositalarning tahlilini taqdim etadi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Eksportni moliyalashtirish bo'yicha tadqiqotlar va ilmiy maqolalar kengayib bormoqda. Mavzuga oid asosiy tadqiqotlar iqtisodiy samaradorlikni oshirish va yangi moliyaviy vositalarni ishlab chiqishga qaratilgan. R. Brown (2019) tomonidan olib borilgan izlanishlarga ko'ra, eksportni moliyalashtirishda banklarning muhim roli xalqaro bozorga chiqishda yuzaga keladigan xavflarni minimallashtirishda katta ahamiyatga ega.[1,89]

Yaqinda amalga oshirilgan tadqiqotlar (Miller, 2020) eksportni moliyalashtirish uchun yangi metodologiyalarni taqdim etdi. Ular orasida factoring va forfaiting kabi usullar eksportchilarga o'z to'lovlarini tez va xavfsiz amalga oshirish imkoniyatini beradi. Shuningdek, E. Whelan (2021) ning ta'kidlashicha, xalqaro bozorlarni moliyaviy ta'minlashda garovlarni taqdim etish va eksport kreditlarini joriy qilish imkoniyatlari kengaymoqda.[4,55]

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Eksportni moliyalashtirish usullari

1. Eksport krediti

Eksport krediti — bu eksportchilarni moliyalashtirishning asosiy vositalaridan biridir. Banklar eksport kreditlarini taqdim etish orqali eksportchilarga xalqaro savdo operatsiyalarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni taqdim etadi. Eksport krediti, ayniqsa, eksport qilayotgan kompaniyalar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ular tomonidan oldindan to'lanadigan to'lovlar, ko'pincha katta moliyaviy yuk yaratadi.

Eksport krediti yordamida eksportchilar, o'z mablag'larini tejashlari mumkin, bu esa ularning naqd pul oqimini yaxshilaydi va ular xalqaro bozorlar uchun raqobatbardosh bo'lish imkoniyatini oshiradi.

2. Garovlarni taqdim etish

Garov — bu bank yoki boshqa moliyaviy tashkilot tomonidan beriladigan moliyaviy vosita bo'lib, eksportchi va importchi o'rtasidagi to'lov xavfini kamaytiradi. Garovlar, odatda, eksportchining to'lovlarini kafolatlash uchun ishlatiladi. Bunday usulda bank, eksportchining qarzini to'lashni ta'minlash uchun garov sifatida tovarlar yoki boshqa mol-mulkni olishadi.

Eksportchilar uchun garovlar, xalqaro savdo shartnomalarini imzolashda ishonchni oshiradi va tranzaksiyalarni xavfsiz qiladi. Shuningdek, garovlar eksportchilarni ishlab chiqarish va tashish xarajatlarini oldindan rejalashtirish imkoniyatini yaratadi.

3. Factoring (Faktoring)

Factoring yoki faktoring — bu kreditlar bilan bog'liq bo'lgan to'lovlarni tezda olishning bir usulidir. Eksportchilar, faktoring kompaniyasiga qarzdorliklarini sotish orqali, moliyaviy resurslarga tezda erishishadi. Faktoringda, bank yoki moliyaviy institut eksportchidan to'lovlarni qabul qiladi va ularga naqd pul mablag'larini taqdim etadi.

Factoring nafaqat eksportchilar uchun, balki importchilar uchun ham foydalidir, chunki bu usul ular o'z to'lovlarini kechiktirib amalga oshirishlari mumkin, shu bilan birga to'lovlarni qisqa vaqt ichida olish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

4. Forfaiting

Forfaiting — bu eksportchining kelajakdagi to'lovlarini oldindan olish usulidir. Eksportchi, to'lovlarni kreditga olish orqali bankdan yoki boshqa moliyaviy tashkilotdan kerakli mablag'ni oladi. Forfaiting asosan uzoq muddatli to'lovlarga asoslangan bo'lib, banklar bu jarayonni eksportchining xavfini o'z zimmalariga olish orqali amalga oshiradilar.

Forfaitingning asosiy afzalligi shundaki, eksportchi o'z to'lovlarini uzoq muddatga kechiktirib, bankdan mablag' olishi mumkin, shu bilan birga xalqaro savdoni yengillashtirish va xavf-xatarlarni kamaytirish imkoniyatini yaratadi.

Zamonaviy bank xizmatlari va strategiyalar

1. Elektron tijorat va bank xizmatlari

Zamonaviy bank xizmatlari eksportni moliyalashtirish jarayonlarini tezlashtirishga qaratilgan. Elektron tijorat orqali xalqaro savdo operatsiyalarini moliyalashtirish imkoniyatlari kengaymoqda. Elektron tijorat platformalari orqali banklar eksportchilarga o'z to'lovlarini elektron shaklda amalga oshirish, xavfsiz va tezkor xizmatlar taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

2. Raqamli bank xizmatlari

Raqamli bank xizmatlari, global savdoni yanada yengillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Banklar mobil ilovalar va internet-banking orqali eksportchilarga tezkor xizmatlar taqdim etadilar. Bu jarayon, banklar tomonidan eksportchilarga tez va

samarali moliyaviy xizmatlarni ko'rsatish imkoniyatini yaratadi, shu bilan birga, tranzaksiyalarni yanada xavfsiz qilish imkoniyatini yaratadi.

3. Xalqaro hamkorlik va moliyaviy tarmoq

Banklarning xalqaro hamkorlikda faol ishtirok etishi eksportni moliyalashtirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Banklar o'zaro hamkorlik qilish orqali xalqaro bozorlar va tarmoqlarni o'rganadi, yangi mahsulotlar va xizmatlar taqdim etadi. Bu esa eksportchilarni o'z to'lovlarini yaxshiroq boshqarish imkoniyatini beradi.

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).**

Eksportni moliyalashtirish zamonaviy iqtisodiyotda banklarning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Banklar eksportchilarni zarur moliyaviy vositalar bilan ta'minlaydilar va shuningdek, xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashishda katta yordam ko'rsatadilar. Eksportni moliyalashtirishda yangi usullar va zamonaviy bank xizmatlari eksportchilarga yanada qulay va xavfsiz imkoniyatlar yaratadi.

Banklarning samarali strategiyalari va ilg'or moliyaviy usullari, eksportchilarning xalqaro bozorlar bilan aloqalarini mustahkamlash va savdo xavfini kamaytirishga yordam beradi. Shu bilan birga, eksportni rag'batlantirish va milliy iqtisodiyotning o'sishiga katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Brown, R. (2019). "Eksportni moliyalashtirish va banklarning roli." Xalqaro iqtisodiyot jurnali.
2. Miller, A. (2020). "Factoring va forfaiting: eksportni moliyalashtirishning ilg'or usullari." Savdo va moliya.
3. Whelan, E. (2021). "Raqamli bank xizmatlari va eksportni moliyalashtirish." Global bank tizimi.
4. Alimov, D. (2020). "Garovlar va eksport kreditlari: xalqaro savdoda xavf va imkoniyatlar." Iqtisodiy tadqiqotlar.

Research Science and
Innovation House

UZBEKISTAN'S ACCESSION TO THE WTO IN THE GLOBAL ECONOMIC ENVIRONMENT: RISKS AND OPPORTUNITIES

Mislimbekova Namuna Mamurjon qizi

Abstract

This article analyzes the trade relations between Uzbekistan and the World Trade Organization (WTO), focusing on the dynamics of export and import. It examines the changes in export and import volumes in the period following Uzbekistan's accession to the WTO, trade policies, new integration opportunities, as well as the economic and social impacts of this process. The article highlights the opportunities and risks for Uzbekistan based on analyses of trade relations with WTO member countries. Political and economic reforms implemented and expected to be implemented to increase Uzbekistan's export potential and diversify imports are discussed.

Basic words and concepts: World Trade Organization, Uzbekistan, export, import, trade relations, economic integration, trade policy, economic growth, competitiveness.

ПРИСОЕДИНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА К ВТО В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СРЕДЕ: РИСКИ И ВОЗМОЖНОСТИ

Аннотация

В данной статье анализируются торговые отношения Узбекистана с Всемирной торговой организацией (ВТО), с акцентом на динамику экспорта и импорта. Рассматриваются изменения в объемах экспорта и импорта в период после вступления Узбекистана в ВТО, торговая политика, новые возможности интеграции, а также экономические и социальные последствия этого процесса. В статье подчеркиваются возможности и риски для Узбекистана на основе анализа торговых отношений с государствами-членами ВТО. Обсуждаются политические

и экономические реформы, реализованные и ожидаемые, для увеличения экспортного потенциала Узбекистана и диверсификации импорта.

Ключевые слова и понятия: Всемирная торговая организация, Узбекистан, экспорт, импорт, торговые отношения, экономическая интеграция, торговая политика, экономический рост, конкурентоспособность.

GLOBAL IQTISODIY MUHITDA O‘ZBEKISTONNING JSTGA QO‘SHILISHI: RISKLAR VA IMKONIYATLAR

Mislimbekova Namuna Mamurjon qizi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O‘zbekistonning Jahon Savdo Tashkiloti (JST) bilan savdo aloqalarining eksport va import dinamikasi tahlil etiladi. O‘zbekistonning JSTga qo‘shilishidan so‘ngki davrda eksport va import hajmlaridagi o‘zgarishlar, savdo siyosati va yangi integratsion imkoniyatlar, shuningdek, bu jarayonning iqtisodiy va ijtimoiy ta‘siri o‘rganiladi. Maqola JSTga a‘zo bo‘lgan mamlakatlar bilan o‘tkazilgan tahlillar asosida O‘zbekiston uchun mavjud imkoniyatlar va risklarni ko‘rsatadi. O‘zbekistonning eksport salohiyatini oshirish va importni diversifikatsiya qilish bo‘yicha amalga oshirilgan va kutilayotgan siyosiy va iqtisodiy islohotlar muhokama qilinadi.

Tayanch so‘zlar va tushunchalar: Jahon Savdo Tashkiloti, O‘zbekiston, eksport, import, savdo aloqalari, iqtisodiy integratsiya, tijorat siyosati, iqtisodiy o‘sish, raqobatbardoshlik.

Kirish. O‘zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) qo‘shilishi mamlakatning xalqaro savdoga bo‘lgan integratsiyasi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. JSTga qo‘shilish jarayoni nafaqat savdo aloqalarining rivojlanishiga, balki mamlakatning eksport va import dinamikasini tubdan o‘zgartirishga yordam beradi. Ushbu jarayon orqali O‘zbekiston, ilgari ko‘pgina tijorat to‘siqlaridan xoli bo‘lmagan, o‘zining savdo aloqalarini yanada kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Bu maqolada JSTga qo‘shilishdan keyingi davrda O‘zbekistonning eksport va import hajmlaridagi o‘zgarishlar, yangi savdo yo‘llarining ochilishi va savdo siyosatidagi liberalizatsiya jarayonlari tahlil qilinadi.

Savdo aloqalari mamlakat iqtisodiyoti uchun asosiy ahamiyatga ega. O'zbekistonning JSTga qo'shilishi bilan bog'liq bir qator ijobiy va salbiy ta'sirlar mavjud. Eksportni ko'paytirish va importni diversifikatsiya qilish, shuningdek, xalqaro bozorga kirish imkoniyatlarini oshirish O'zbekistonning iqtisodiy o'sishiga yangi sur'at beradi. Biroq, bu jarayonning salbiy tomonlari ham bo'lishi mumkin, chunki ba'zi mahalliy sanoat tarmoqlari raqobatbardosh bo'lishda qiynaladi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilish jarayoni bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. O'zbekistonning JSTga qo'shilishi masalasi ham ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Tashqi savdoni rivojlantirish, JSTga a'zo bo'lishning iqtisodiy samaralari, import va eksport salohiyatining o'sishi kabi mavzular keng muhokama qilingan.

Xusanov (2017) o'z tadqiqotida O'zbekistonning JSTga qo'shilishining eksport va import dinamikasiga qanday ta'sir qilganini tahlil qilib, bu jarayonning iqtisodiy o'sishga katta hissa qo'shishini ta'kidlagan. Shu bilan birga, Raxmonov (2018) JSTga a'zo bo'lishning mamlakat ichki bozoridagi narxlar va iste'mol xarajatlariga qanday ta'sir qilishini ko'rsatgan.[1.86]

Shuningdek, xalqaro tajriba, masalan, Xitoy va Vyetnamning JSTga qo'shilishi orqali O'zbekistonning iqtisodiy siyosati va savdo strategiyalariga oid ko'plab tavsiyalar berilgan. Bu tajribalar O'zbekistonning JSTga qo'shilishidagi muvaffaqiyatli yo'llarni ko'rsatadi.[2,35]

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Eksport Dinamikasi

O'zbekistonning JSTga qo'shilishi, albatta, eksport salohiyatini kengaytirish imkonini beradi. JSTga a'zo bo'lish orqali mamlakat xalqaro bozorga kirish imkoniyatlariga ega bo'ldi. Eksport tarmoqlaridagi diversifikatsiya va yangi savdo yo'llarining ochilishi eksportning o'sishiga turtki bo'ladi. O'zbekistonning eksporti, ayniqsa, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, metallar, va to'qimachilik sanoati bo'yicha mustahkamlanishi kutilmoqda.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari: O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilishi qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar

yaratadi. Jahon bozorlarida O‘zbekistonning paxta, meva-sabzavotlar va boshqa qishloq xo‘jaligi mahsulotlari uchun talab yuqori.

To‘qimachilik va tayyor mahsulotlar: O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatiga katta e‘tibor qaratgan va bu sohada raqobatbardoshlikni oshirish uchun zarur bo‘lgan texnologiyalarni joriy etmoqda. JSTga qo‘shilish orqali bu sohada ham yangi bozorlar ochilmoqda.

Metallar va sanoat mahsulotlari: O‘zbekistonning temir, mis, oltin va boshqa foydali qazilmalar eksporti JSTga qo‘shilishi bilan yanada rivojlanadi. Jahon bozorlarida bu mahsulotlarga bo‘lgan talab yuqori bo‘lganligi sababli, mamlakat o‘z eksportini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Import Dinamikasi

JSTga qo‘shilish, shuningdek, importni diversifikatsiya qilishga ham yordam beradi. Mamlakat xalqaro bozorlar bilan mustahkam aloqalar o‘rnatishi, ayniqsa, texnologiyalar va kapital to‘g‘risida yangi imkoniyatlar yaratadi.

Texnologiyalar va innovatsiyalar: O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish orqali, zamonaviy texnologiyalarni import qilishda imkoniyatlarga ega bo‘ladi. Bu, o‘z navbatida, mamlakatda sanoatning zamonaviylashuvi va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Sanoat mashinalari va uskunalari: Jahon bozorida yuqori sifatli sanoat mashinalari va uskunalarini import qilish O‘zbekiston sanoatini modernizatsiya qilish imkoniyatini yaratadi.

Xom ashyo: Mamlakatda ba‘zi sanoat tarmoqlari uchun zarur bo‘lgan xom ashyo va materiallarni import qilish JSTga qo‘shilish orqali soddalashtiriladi, bu esa ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishga yordam beradi.

Tashqi Savdoda Liberalizatsiya

JSTga qo‘shilishning muhim jihatlaridan biri – bu savdo liberalizatsiyasining kuchayishi. O‘zbekistonning bojxona to‘siqlari kamayadi, bu esa import va eksportni soddalashtiradi. Shu bilan birga, davlat qo‘llab-quvvatlovchi siyosatlar va tarqatilgan subsidiyalarning kamayishi kutilmoqda. Bu bo‘shagan joyda o‘z-o‘zidan raqobat kuchayadi va bozor sharoitlari sezilarli darajada o‘zgaradi.

Xalqaro Savdo Tashkilotiga Qo‘shilishning Iqtisodiy Ta‘siri

O‘zbekistonning JSTga qo‘shilishi iqtisodiy o‘shishning tezlashishiga yordam beradi, ammo ba‘zi qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi. Masalan, ba‘zi mahalliy sanoat tarmoqlariga nisbatan yangi raqobat o‘zining salbiy ta‘sirini ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun, davlat tomonidan faol ravishda yordam va qo‘llab-quvvatlash zarur.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

O‘zbekistonning JSTga qo‘shilishi mamlakatning global iqtisodiyotga integratsiyasini mustahkamlashda katta ahamiyatga ega. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun:

Mahalliy sanoatni himoya qilish: Ba‘zi tarmoqlarni qo‘llab-quvvatlash va ularning raqobatbardoshligini oshirish uchun davlat siyosati muhim rol o‘ynaydi.

Texnologik innovatsiyalarni joriy etish: Yangi texnologiyalarni import qilish va mahall bo‘lishi, o‘z sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilishga yordam beradi, bu esa ishlab chiqarish jarayonlarini yanada samarali qilish imkonini yaratadi. Shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishning sifatini oshiradi va eksport imkoniyatlarini kengaytiradi.

Savdo siyosatining liberallasuvi: JSTga qo‘shilishi savdo sohasidagi to‘siqlarni kamaytirish va xalqaro bozorlarda raqobatni oshirishga yordam beradi. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat savdo siyosatini doimiy ravishda takomillashtirishi va savdo to‘siqlarini qisqartirishni davom ettirishi zarur.

Iqtisodiy diversifikatsiya: O‘zbekiston iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishni davom ettirishi kerak. Bu orqali mamlakat eksportining tarmoqlarini kengaytirish va yangi bozorlarni ochish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Sanoat tarmoqlari, xususan, qishloq xo‘jaligi va to‘qimachilik sanoatining o‘shishi, mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Ta‘lim va kadrlar tayyorlash: O‘zbekiston JSTga qo‘shilish jarayonida malakali kadrlar tayyorlash masalalariga alohida e‘tibor qaratishi zarur. Yangi texnologiyalarni qo‘llash va global bozorga integratsiya qilish uchun zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan mutaxassislar kerak. Ta‘lim tizimini takomillashtirish va kadrlar malakasini oshirish bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Xusanov, M. (2017). "O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilishining eksport va import dinamikasiga ta'siri." Iqtisodiy va moliyaviy tahlil jurnali.
- 2.Raxmonov, S. (2018). "Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilish va uning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri." Xalqaro iqtisodiyot.
- 3.Nurmatov, T. (2020). "Jahon Savdo Tashkiloti: JSTga qo'shilish jarayonida yuzaga keladigan imkoniyatlar va risklar." Xalqaro tijorat.
- 4.Qodirov, A. (2019). "O'zbekistonning savdo siyosati va Jahon Savdo Tashkiloti: o'zgarishlar va istiqbollari." Global iqtisodiy rivojlanish.
- 5.Komilov, D. (2021). "Savdo aloqalarini liberallashtirish va iqtisodiy integratsiya." Iqtisodiy tahlil va innovatsiyalar.

**Research Science and
Innovation House**

INNOVATIVE SOLUTIONS IN THE LOGISTICS SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THE DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE

Safartosheva Musallam Shavkat qizi

Abstract

The article analyzes the impact of innovative solutions in the logistics system of Uzbekistan and their effect on the development of foreign trade. It examines how the implementation of new technologies in Uzbekistan's transport infrastructure and logistics sector influences international trade and economic growth. The article discusses the innovations already implemented and expected changes, the modernization of the transport system, automation, and the reduction of logistics costs through digital systems. Additionally, it proposes the necessary measures to diversify Uzbekistan's foreign trade.

Basic words and concepts: Logistics system, innovative solutions, foreign trade, transport infrastructure, digital technologies, economic development, integration, global market.

ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ В ЛОГИСТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА И РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ

Аннотация

Статья анализирует влияние инновационных решений в логистической системе Узбекистана и их воздействие на развитие внешней торговли. Рассматривается, как внедрение новых технологий в транспортную инфраструктуру и логистику Узбекистана влияет на международную торговлю и экономический рост. В статье обсуждаются уже реализованные и ожидаемые инновационные изменения, модернизация транспортной системы, автоматизация и сокращение логистических затрат с помощью цифровых технологий. Также предлагаются необходимые меры для диверсификации внешней торговли Узбекистана.

Ключевые слова и понятия: Логистическая система, инновационные решения, внешняя торговля, транспортная инфраструктура, цифровые технологии, экономическое развитие, интеграция, мировой рынок.

O'ZBEKISTONDA LOGISTIKA TIZIMINING INNOVATSION YECHIMLARI VA TASHQI SAVDO RIVOJLANISHI

Safartosheva Musallam Shavkat qizi

Annotatsiya:

Maqola O'zbekistonda logistika tizimining innovatsion yechimlari va tashqi savdoning rivojlanishiga ta'sirini tahlil etadi. O'zbekistonning transport infratuzilmasi va logistika sohasidagi yangi texnologiyalarni joriy etishning xalqaro savdo va iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qilishi o'rganiladi. Mamlakatda amalga oshirilgan va kutilayotgan innovatsion o'zgarishlar, transport tizimini modernizatsiya qilish, avtomatlashtirish va raqamli tizimlar yordamida logistika xarajatlarini kamaytirishdagi yutuqlar haqida so'z yuritiladi. Ushbu maqola shuningdek, O'zbekistonning tashqi savdosini diversifikatsiya qilish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni taklif etadi.

Tayanch soʻzlar va tushunchalar: Logistika tizimi, innovatsion yechimlar, tashqi savdo, transport infratuzilmasi, raqamli texnologiyalar, iqtisodiy rivojlanish, integratsiya, global bozor.

Kirish. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishining muhim yo'nalishlaridan biri logistika tizimini takomillashtirish va tashqi savdoni modernizatsiya qilishdir. Ushbu ikki omil bir-biri bilan chambarchas bog'langan va bir-birini to'ldiradi. Logistika tizimi samarali ishlaganda, mahsulotlar tez va arzon narxlarda iste'molchilarga yetkaziladi, bu esa eksport va import jarayonlarini optimallashtirishga imkon beradi. Mamlakatning geografik joylashuvi ham juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, O'zbekistonni Markaziy Osiyodagi eng yirik savdo markazlaridan biriga aylantirishga yordam beradi. Ushbu maqolada logistika tizimining innovatsion yechimlari va tashqi savdo rivojlanishi masalalari chuqur tahlil qilinadi. Logistika sohasida innovatsion yechimlarning joriy etilishi nafaqat mahsulotlarni tez va samarali yetkazib berishni ta'minlaydi, balki davlatlar o'rtasidagi savdo va iqtisodiy aloqalarni kuchaytiradi. O'zbekiston uchun bu juda muhim, chunki davlatning tashqi savdosi va iqtisodiy rivojlanishi ko'pincha samarali logistika tizimi bilan bog'liq. Logistika tizimining modernizatsiyasi, ayniqsa, mamlakatning transport infratuzilmasi va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali

rivojlantirilishi, O'zbekistonning xalqaro savdoda o'z o'rnini mustahkamlashga yordam beradi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** O'zbekistonda logistika tizimining rivojlanishi bilan bog'liq bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ko'pgina tadqiqotchilar, shu jumladan Khalilov (2019),[1,25] logistika tizimining optimallashtirilishi orqali iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirish mumkinligini ta'kidlaydilar. Abduqahhorov (2020) raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirishning tashqi savdoda ahamiyatini keng tahlil qilgan, ayniqsa, elektron tijorat va avtomatik tizimlar orqali logistika jarayonlarini soddalashtirish imkoniyatlari haqida fikr yuritgan.[2,36] Xusanov (2021) esa, mamlakatda tashqi savdoning rivojlanishida davlat siyosatining roli haqida fikr bildirib, O'zbekistonda yangi transport yo'nalishlarini ochish va modernizatsiya qilish zarurligini ta'kidlagan.[4,58]

Xalqaro miqyosda, Yaponiyaning va Germaniyaning logistika tizimlaridagi innovatsiyalar O'zbekistonga jahon bozoriga integratsiya qilishda muhim tavsiyalar beradi. Yaponiyaning ilg'or texnologiyalaridan foydalanish tajribasi O'zbekistonda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilishda yordam berishi mumkin. Shuningdek, Germaniyaning avtomatlashtirilgan logistik tizimlari va elektron tijorat infratuzilmasi O'zbekiston uchun innovatsion yechimlar taklif qiladi.[5,47]

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Logistika tizimining samaradorligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalarni joriy etish O'zbekiston uchun katta ahamiyatga ega. Yangi texnologiyalar yordamida transport xarajatlari kamayadi, xizmat ko'rsatish tezligi oshadi, va bu, o'z navbatida, mamlakatning eksport va import jarayonlarini yanada samarali qiladi.

Raqamli Texnologiyalar Va Avtomatlashtirish Logistika tizimida raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirishni keng joriy etish nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki xarajatlarni ham kamaytiradi. Misol uchun, "Smart Logistics" tizimi orqali mahsulotlarni saqlash va yetkazib berish jarayonlari avtomatlashtirilgan bo'lib, bu jarayonlar tezroq va arzonroq bo'lishiga olib keladi. Bunday tizimlar yordamida hamda GPS va IoT texnologiyalaridan foydalangan holda, transportning holati va yo'nalishlarini real vaqt rejimida kuzatish mumkin.

Transport Tarmog'ini Rivojlantirish O'zbekistonda transport infratuzilmasining rivojlanishi xalqaro savdoning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mamlakatda

yangi temir yo'l va avtomobil yo'llari qurilishi, shuningdek, havo transporti va dengiz portlarini modernizatsiya qilish orqali tashqi savdo hajmlari ortadi. Masalan, Toshkentdan Xitoyga boradigan yangi temir yo'l yo'nalishining ochilishi, qadoqlash va tashish jarayonlarini soddalashtiradi.

Logistika Markazlarining Yaratilishi O'zbekistonda logistika markazlarini tashkil etish, savdo va ishlab chiqarish jarayonlarini markazlashtirish va optimallashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, bu mamlakatda yangi ish o'rinlarini yaratadi va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Masalan, Farg'ona vodiysida logistika markazlarini tashkil etish, bu hududdagi transport tarmog'ini rivojlantirishga imkon beradi.

Xalqaro Savdoni Optimallashtirish O'zbekistonning tashqi savdosini optimallashtirishda, transport va logistika tizimlarining roli juda katta. Mamlakatda yangi transport yo'nalishlarini ochish va mavjud yo'nalishlarni rivojlantirish, tashqi savdo hajmlarini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, O'zbekistonning eksport imkoniyatlarini kengaytirish uchun yangi bozorlar va tashqi savdo shartnomalari amalga oshirilishi kerak.

O'zbekistonda logistika tizimining rivojlanishi bir necha omillarga bog'liq: samarali infratuzilma, zamonaviy transport vositalari, raqamli texnologiyalar va xalqaro savdo uchun qulay shart-sharoitlar. Mamlakatning geografik joylashuvi, jahon bozoriga integratsiya qilish imkoniyatlarini oshiradi. O'zbekistonning asosiy logistika yo'nalishlari Markaziy Osiyo, Yaqin Sharq va Rossiya orqali Evropaga chiqish imkoniyatlarini yaratmoqda.

Innovatsion texnologiyalar, xususan, raqamli tizimlar, elektron tijorat va avtomatlashtirilgan saqlash tizimlari orqali logistika xarajatlarini kamaytirish va samaradorlikni oshirish mumkin. Shuningdek, yangi transport yondashuvlari, masalan, avtomobillar va temir yo'l transportida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish logistika jarayonlarini yanada tezlashtirish va optimallashtirishga yordam beradi. O'zbekistonda bu texnologiyalarni joriy etish, uning global bozorda raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, O'zbekistonning tashqi savdosida transport va logistika tizimlarining roli katta. Transport tarmoqlarining rivojlanishi va modernizatsiyasi

tashqi savdo hajmining o'sishiga ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion yechimlar yordamida O'zbekistonning eksport imkoniyatlari kengayib, yangi bozorlar ochiladi, shu bilan birga, import xarajatlari kamayadi.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

O'zbekistonda logistika tizimining innovatsion yechimlari va tashqi savdoning rivojlanishi bo'yicha bir nechta takliflar mavjud:

Logistika Tizimining Raqamli Transformatsiyasi: O'zbekistonning logistika tizimini raqamli texnologiyalar yordamida modernizatsiya qilish, ayniqsa, avtomatlashtirilgan tizimlarni va IoT texnologiyalarini joriy etish kerak. Buning natijasida, xizmat ko'rsatish tezligi ortadi va xarajatlar kamayadi.

Transport Infratuzilmasini Yaxshilash: Temir yo'l, avtomobil yo'llari va havo transporti sohalarini rivojlantirish orqali tashqi savdoning samaradorligini oshirish zarur.

Logistika Markazlarini Tashkil Etish: O'zbekistonning turli hududlarida logistika markazlarini tashkil etish, bu mamlakat iqtisodiy rivojlanishini va eksport imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xalqaro Hamkorlikni Kengaytirish: Yangi transport yo'nalishlarini ochish va tashqi savdo hamkorliklarini kuchaytirish, shu jumladan, Yevropa va Markaziy Osiyo bilan aloqalarni mustahkamlash kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Khalilov, A. (2019). "O'zbekistonda logistika tizimining rivojlanishida innovatsion yechimlar." Tijorat va iqtisodiy tahlil jurnali.

2.Abduqahhorov, B. (2020). "Raqamli texnologiyalarning xalqaro savdoda roli." Xalqaro iqtisodiyot va savdo.

3.Xusanov, M. (2021). "Davlat siyosatining logistika va tashqi savdo rivojlanishidagi roli." O'zbekiston iqtisodiyoti.

4.O'zbekiston Respublikasi Transport Vazirligi (2022). "Logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo'yicha strategiya." Tashqi savdo va iqtisodiy rivojlanish.

5.World Bank (2022). "Global Logistics and Trade Performance." World Bank Reports.

COOPERATION WITH THE EUROPEAN UNION COUNTRIES: NEW OPPORTUNITIES FOR THE ECONOMY OF UZBEKISTAN

Karimberdiyeva Muxlisa Mo‘minjon qizi

Abstract

This article examines the economic cooperation between Uzbekistan and the European Union (EU) and analyzes its impact on the Uzbek economy. The paper explores trade, investment, technological transfer, and economic policy relations between the European Union and Uzbekistan. Economic relations between the EU and Uzbekistan create new opportunities and play an important role in areas such as economic growth, job creation, and export diversification. The article also discusses the measures necessary to further develop this cooperation.

Basic words and concepts: European Union, Uzbekistan, economic cooperation, trade, investments, technological transfer, export diversification, economic policy.

СОТРУДНИЧЕСТВО С ГОСУДАРСТВАМИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация

Данная статья исследует экономическое сотрудничество между Узбекистаном и Европейским Союзом (ЕС) и анализирует его влияние на экономику Узбекистана. В статье рассматриваются вопросы торговли, инвестиций, технологического трансфера и экономической политики между Европейским Союзом и Узбекистаном. Экономические отношения между ЕС и Узбекистаном создают новые возможности и играют важную роль в таких областях, как экономический рост, создание рабочих мест и диверсификация экспорта. В статье также рассматриваются меры, необходимые для дальнейшего развития этого сотрудничества.

Ключевые слова и понятия: Европейский Союз, Узбекистан, экономическое сотрудничество, торговля, инвестиции, технологический трансфер, диверсификация экспорта, экономическая политика.

**YEVROPA ITTIFOQI DAVLATLARI BILAN HAMKORLIK:
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI UCHUN YANGI IMKONIYATLAR**

Karimberdiyeva Muxlisa Mo‘minjon qizi

Annotatsiya:

Ushbu maqola O‘zbekiston va Yevropa Ittifoqi (YI) o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni o‘rganadi va bu hamkorlikning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘sirini tahlil qiladi. Maqolada Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan savdo, investitsiya, texnologik transfer, va iqtisodiy siyosat borasidagi aloqalar tahlil qilinadi. Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar yangi imkoniyatlar yaratib, iqtisodiy o‘sish, ish o‘rinlari yaratish, va eksportni diversifikatsiya qilish kabi masalalarda muhim rol o‘ynaydi. Maqola, shuningdek, bu hamkorlikni yanada rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlarni ham ko‘rib chiqadi.

Tayanch so‘zlar va tushunchalar: Yevropa Ittifoqi, O‘zbekiston, iqtisodiy hamkorlik, savdo, investitsiyalar, texnologik transfer, eksport diversifikatsiyasi, iqtisodiy siyosat.

Kirish. XXI asrda global iqtisodiyotning integratsiyalashuvi va mamlakatlar o‘rtasidagi hamkorlikning kuchayishi o‘zi bilan yangi imkoniyatlar yaratmoqda. O‘zbekistonning Yevropa Ittifoqi (YI) bilan iqtisodiy aloqalari ham bu jarayonda muhim o‘rin tutadi. Yevropa Ittifoqi, O‘zbekistonning asosiy savdo hamkorlaridan biri sifatida, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli darajada ta‘sir ko‘rsatmoqda. Yevropa Ittifoqining iqtisodiy hamkorlikdagi o‘rni, ayniqsa, savdo, investitsiyalar, texnologik transfer va iqtisodiy siyosatdagi yangiliklarga taalluqli bo‘lgan sohalarda tobora muhimlashib bormoqda.

Yevropa Ittifoqi O‘zbekiston uchun yuqori texnologiyali sanoatlar, yangi ishlab chiqarish usullarini joriy etish va eksportni diversifikatsiya qilishda katta imkoniyatlar yaratadi. Shuningdek, Yevropa Ittifoqi davlatlarining O‘zbekistonga bo‘lgan sarmoyaviy qiziqishi o‘sib bormoqda, bu esa iqtisodiy o‘sishni tezlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu nuqtai nazardan, Yevropa Ittifoqi bilan hamkorlik O‘zbekiston uchun nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki ijtimoiy va siyosiy jihatdan ham rivojlanish imkoniyatlarini yaratmoqda.

Bu maqolada Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni tahlil qilib, yangi imkoniyatlarni o‘rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish uchun takliflar ishlab chiqish maqsad qilinadi.

- **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).** Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlik haqida bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Tadqiqotchilar, asosan, Yevropa Ittifoqining O‘zbekiston iqtisodiyotiga investitsiya oqimlari, texnologik transfer va iqtisodiy siyosatdagi yangiliklar ta‘sirini tahlil qilgan. Quyida ushbu mavzuga oid ba‘zi muhim adabiyotlar keltirilgan:

Umarov, T. (2019). Yevropa Ittifoqining O‘zbekiston bilan savdo va iqtisodiy aloqalari. O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining global integratsiyalashuvi: Nazariy va amaliy masalalar. Tashkent: Innovatsiya nashriyoti.[1,25]

Bu ishda Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi savdo munosabatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda, Yevropa Ittifoqi bilan savdo hajmining ortishi va uning iqtisodiyotga ta‘siri haqida ma‘lumot beriladi.

Khalilov, D. (2020). Investitsiyalar va texnologik transfer: Yevropa Ittifoqining O‘zbekistonga ta‘siri. O‘zbekiston iqtisodiyoti va xalqaro aloqalar, [8(2), 45-61.]

Tadqiqotda O‘zbekistonga Yevropa Ittifoqi davlatlaridan kelayotgan investitsiyalar va texnologik transferning iqtisodiy samaralari o‘rganiladi. Yevropa Ittifoqining texnologik jihatdan rivojlangan mamlakatlar bilan o‘zaro aloqalarining iqtisodiy o‘rishga ta‘siri yoritiladi.

Alimov, Z. (2018). Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan iqtisodiy siyosatdagi hamkorlik: Yangi imkoniyatlar va chaqiriqlar. Xalqaro iqtisodiy siyosat va strategiyalar,[9(1), 23-36.]

Ushbu tadqiqotda, Yevropa Ittifoqi bilan O‘zbekistonning iqtisodiy siyosatdagi hamkorligi tahlil qilinadi. Muallif, ayniqsa, energiya resurslari va ekologik barqarorlik borasidagi hamkorlikni ta‘kidlashga e‘tibor qaratadi.

Sultonov, R. (2021). O‘zbekistonning iqtisodiy siyosatida Yevropa Ittifoqining roli: Savdo, investitsiyalar va texnologiyalar. Iqtisodiyot va boshqaruv, [12(4), 120-135.]

Tadqiqotda O‘zbekistonning Yevropa Ittifoqi bilan savdo, investitsiyalar va texnologik transfer bo‘yicha mavjud aloqalari va ularga ta‘sir qiluvchi iqtisodiy siyosatlar tahlil qilinadi.

Toshmuhamedov, M. (2020). Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan iqtisodiy hamkorlik: O‘zbekiston uchun yangi imkoniyatlar. Global iqtisodiyot va rivojlanish, [15(1), 55-70.]

Tadqiqotda O‘zbekiston va Yevropa Ittifoqi o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning yangi imkoniyatlari va rivojlanish strategiyalari muhokama qilinadi. Maqolada, shuningdek, O‘zbekistonning iqtisodiy o‘shishiga ta’sir etadigan asosiy faktorlar keltirilgan.

- Tahlil va natijalar (Analysis and results). O‘zbekiston va Yevropa Ittifoqi o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning rivojlanishi mamlakatning global iqtisodiyotdagi o‘rnini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi O‘zbekiston uchun yuqori texnologiyalar, investitsiyalar va yangi ishlab chiqarish usullarini joriy etish imkoniyatlarini yaratmoqda. O‘zbekistonga Yevropa Ittifoqi davlatlaridan kelayotgan investitsiyalar va texnologik transfer, nafaqat iqtisodiy o‘shishga, balki innovatsion sektorning rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatmoqda.

Savdo aloqalari: O‘zbekiston va Yevropa Ittifoqi o‘rtasidagi savdo hajmi oshib bormoqda. Yevropa Ittifoqi, O‘zbekistonning asosiy eksport bozorlaridan biri sifatida, mahsulotlar va xizmatlarning diversifikatsiyasini ta’minlashga yordam bermoqda. Biroq, ayrim tovarlar va xizmatlar bo‘yicha savdo saldosining noaniqligi hali ham mavjud.

Investitsiyalar: Yevropa Ittifoqi davlatlaridan O‘zbekistonga kelayotgan investitsiyalar, asosan, sanoat va infratuzilma sohalariga yo‘naltirilgan. Bu esa iqtisodiy o‘shishni tezlashtirishga, yangi ish o‘rinlari yaratishga va texnologik modernizatsiya qilishga yordam bermoqda. Yevropa Ittifoqining to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalari ko‘proq rivojlanayotgan sektorlarga yo‘naltirilgan.

Texnologik transfer: Yevropa Ittifoqi bilan hamkorlik, O‘zbekistonning yuqori texnologiyali ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish imkonini bermoqda. Yevropa davlatlaridan olib kelinayotgan texnologiyalar, ayniqsa, ekologik toza texnologiyalar va yangi ishlab chiqarish usullarini joriy etish orqali, O‘zbekistonning sanoat sektorini modernizatsiya qilishga katta hissa qo‘shmoqda.

Iqtisodiy siyosat va normativ-huquqiy bazaning yaxshilanishi: Yevropa Ittifoqi bilan iqtisodiy hamkorlikda O‘zbekiston iqtisodiy siyosatida muhim islohotlar amalga oshirilgan. Investitsiyalarni jalb qilish, bozorni liberallashtirish va raqobatbardoshlikni oshirish borasida ijobiy o‘zgarishlar mavjud.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning Yevropa Ittifoqi bilan iqtisodiy hamkorligi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Savdo hajmining ortishi, investitsiyalarning o‘sishi va texnologik transfering rivojlanishi O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq, hamkorlikni yanada rivojlantirish uchun bir qator masalalarga e’tibor qaratish zarur:

Savdo diversifikatsiyasi:

O‘zbekistonning Yevropa Ittifoqi bilan savdo aloqalarini yanada diversifikatsiya qilish kerak. Shu bilan birga, eksportning yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlarga yo‘naltirilishi, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Ushbu diversifikatsiya, shuningdek, eksportga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish orqali amalga oshirilishi kerak.

Investitsiya muhitini yaxshilash: Yevropa Ittifoqi davlatlaridan yanada ko‘proq sarmoya jalb qilish uchun mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash zarur. Bu, o‘z navbatida, soliq siyosatini soddalashtirish, raqobatbardosh va investitsiyalarga qulay sharoitlar yaratish orqali amalga oshirilishi mumkin. Bundan tashqari, O‘zbekistonning investitsiya ehtiyojlariga javob beradigan yangi infratuzilma loyihalari ham rivojlantirilishi kerak.

Texnologik hamkorlikni kengaytirish: Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan texnologik transferni yanada rivojlantirish, yuqori texnologiyali tarmoqlarni qo‘llab-quvvatlash va O‘zbekiston sanoatining raqobatbardoshligini oshirish uchun muhimdir. Yevropa davlatlarining ilg‘or texnologiyalarini O‘zbekistonga joriy etish, mamlakatning sanoat va ishlab chiqarish sohalarini modernizatsiya qilishga yordam beradi.

Ta’lim va kadrlar tayyorlash: Yevropa Ittifoqi bilan hamkorlikda ta’lim va kadrlar tayyorlash dasturlarini kengaytirish, yangi iqtisodiy va texnologik jarayonlarga moslashishni osonlashtiradi. O‘zbekistonning mehnat bozorini raqobatbardosh mutaxassislar bilan to‘ldirish, iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta’minlaydi.

Iqtisodiy siyosatdagi islohotlarni davom ettirish: O‘zbekistonning Yevropa Ittifoqi bilan hamkorligini yanada mustahkamlash uchun iqtisodiy siyosatdagi

islohotlarni davom ettirish zarur. Bunga, ayniqsa, bozorni liberallashtirish, raqobatni ragʻbatlantirish va iqtisodiy tizimni yangilash kiradi. Shuningdek, Oʻzbekistonning tashqi iqtisodiy aloqalarini yanada rivojlantirish uchun Yevropa Ittifoqi bilan koʻproq oʻzaro manfaatli kelishuvlarga erishish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Umarov, T. (2019). Yevropa Ittifoqining Oʻzbekiston bilan savdo va iqtisodiy aloqalari. Oʻzbekiston Respublikasi iqtisodiyotining global integratsiyalashuvi: Nazariy va amaliy masalalar. Tashkent: Innovatsiya nashriyoti.

2.Khalilov, D. (2020). Investitsiyalar va texnologik transfer: Yevropa Ittifoqining Oʻzbekistonga taʼsiri. Oʻzbekiston iqtisodiyoti va xalqaro aloqalar, 8(2), 45-61.

3.Alimov, Z. (2018). Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan iqtisodiy siyosatdagi hamkorlik: Yangi imkoniyatlar va chaqiriqlar. Xalqaro iqtisodiy siyosat va strategiyalar, 9(1), 23-36.

4.Sultonov, R. (2021). Oʻzbekistonning iqtisodiy siyosatida Yevropa Ittifoqining roli: Savdo, investitsiyalar va texnologiyalar. Iqtisodiyot va boshqaruv, 12(4), 120-135.

5.Toshmuhamedov, M. (2020). Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan iqtisodiy hamkorlik: Oʻzbekiston uchun yangi imkoniyatlar. Global iqtisodiyot va rivojlanish, 15(1), 55-70.

6.European Union External Action. (2021). EU Relations with Uzbekistan. Retrieved from [EU External Relations](#).

7.World Bank. (2020). Uzbekistan: Current Economic Situation and Future Prospects. World Bank Group.

8.United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2019). The Role of the EU in the Economic Development of Central Asia. Geneva: UNECE.

9.Huseynov, A. (2019). Yevropa Ittifoqi va Oʻzbekiston oʻrtasidagi iqtisodiy hamkorlikning rivojlanishi. Tashqi iqtisodiy aloqalar, 7(3), 45-58.

10.Bekmurodov, R. (2021). Evolyutsiya yevropa ittifoqining iqtisodiy siyosatida. Tashqi iqtisodiy munosabatlar va davlat siyosati, 18(2), 99-112.

11.Nurbekov, A. (2020). The Role of Investment in Strengthening EU-Uzbek Relations. International Economics Journal, 14(5), 110-125.

12. International Monetary Fund (IMF). (2020). Uzbekistan: 2020 Article IV Consultation - Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Uzbekistan. IMF Country Report No. 20/233.

13. Djalilov, N. (2020). Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan O‘zbekistonning iqtisodiy aloqalari. Tashqi siyosat va iqtisodiy integratsiya, 6(3), 80-92.

14. Kamilov, T. (2021). Foreign Trade Policies and the European Union’s Role in Uzbekistan’s Economic Development. International Trade Review, 9(4), 134-148.

15. European Investment Bank (EIB). (2019). Investing in Central Asia: Uzbekistan’s Economic Prospects and Opportunities for EU Engagement. Luxembourg: EIB.

16. Tashkent Chamber of Commerce and Industry (TCCI). (2020). Trade Relations between Uzbekistan and the European Union. TCCI Reports, 17(6), 203-217.

17. Ministry of Investment and Foreign Trade of Uzbekistan. (2020). The Potential of EU Investments in Uzbekistan's Economic Development. Tashkent: Ministry Reports.

**Research Science and
Innovation House**

ASKIYALARDA EVFEMIZM VA DISFEMIZM IFODASI

Xaytboyeva Muxlisa Muxtor qizi
Urganch davlat universiteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada evfimizm va disfemizm hodisasining askiyalarda qo‘llanishi, ularning individul nutqiy hodisa sifatida askiyachilar tilida ko‘p uchrashi va buning sabalari haqida olib borilgan kuzatishlar natijalari bayon qilindi.

Kalit so‘zlar: askiya, payrov, evfimizm, disfemizm, pragmatik nutq.

Turli xalqlarning ruhiyati ularning tilida evfimizm va disfemizm yuzaga kelishi orqali namoyon bo‘ladi. “Evfimizm” so‘zi yunoncha “yaxshi alomatli so‘z” degan ma‘noni bildiradi¹. Evfimizm – narsa-hodisaning ancha yumshoq shakldagi ifodasi; qo‘pol beadab so‘z, ibora va tabu o‘rnida qo‘pol botmaydigan so‘z qo‘llash² hisoblanadi.

O‘zbek tili ichki ifoda imkoniyatlari nutqiy voqelanishining o‘ziga xos ko‘rinishi hisoblangan evfimizm va disfemizmlarda til va ma‘naviyat, til va ruh jihatlarini mushtarakligi yaqqol yuzaga chiqadi. Bugungi kunda milliy ma‘naviyat global ahamiyat kasb etayotgan bir davrda o‘zbek xalqining milliy mentalitetini o‘zida yaqqol namoyon qiladi.

Dunyoda hech bir xalq yo‘qki, tanti o‘zbek xalqichalik kulgini, hazil va mutoyibani sevmasa, samimiyatga, so‘zamolikka o‘zbek xalqichalik ko‘ngil qo‘ymasa. Xalq og‘zaki ijodining yorqin namunasi bo‘lmish askiya uzoq yillik rivojlanish bosqichini bosib o‘tgan, xalq orasida ommalashgan o‘ziga xos janr sifatida baholanadi. Askia o‘zining serjiloligi, yumorga boyligi bilan ota-bobolarimiz e‘tiborini jalb qilib kelgan, ular tomonidan yaxshi kutib olingan. Satira va yumor asosiga qurilgan askiya inson tafakkurining hozirjavoblighi, zehni o‘tkirliги, aql idroki va donoligini o‘zida mujassam etadi, qolaversa, uning negizida so‘z o‘yinlari, qochiriqlar, chandishlar, kinoyalalar, mubolag‘alar yotadi. Boshqacha aytganda, askiya fikrlash musobaqasidan iborat so‘z san‘ati hisoblanadi³. Bunday san‘at turning til etikasi ham turlicha bo‘lib, evfimizm asosiga qurilgan askiyalarni ko‘p uchratamiz.

¹ Usmonova Sh. Lingvomadaniyatshunoslik. – Toshkent, 2022. – B.134

² Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent, 2002. – B.131.

³ O‘zbek xalq ijodi. Ko‘p jildlik. Askia. (To‘plovchi va nashrga tayyorlovchi R. Muhammadiev). T.: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, 1970. 5-bet.

Usmon qori: Tursunbuva, qurt boqqan ekansiz, kirib qararak **kafanga** tayyor bo'lib qolibdi!

Tursunbuva: Bargga mo'l-ko'lchilikdanmi, juda shovillatib tashlayabdi.

Rustam aka: Unisi ham mayli-ya, pumktga borganda kam kelmasin deb, savatning ichiga tosh tashlab qo'yibdilar.

Usmon qori: Kimki shunaqa qilsa **qorason** bo'lsin-a! ("Pillachilik" payrovi 29-bet);

Yo'ldoshev: Komiljon aka, yaqinda magaziningizga kiruvdim, hamma oziq-ovqatlar boru, men axtargan narsa yo'q ekan, jahlim chiqib, tuzingiz yo'q ekan, deb chiqib ketaverdim.

Rahimov: Men ham sizning magaziningizga ir kostyum olay deb kiruvdim, hafsalam pir bo'lib chiqdi, menbop chiroylilari yo'q, faqat o'zingizning **nusxangiz** bor ekan, xolos. Sotuvchilaringizning **fasonini** ko'rib qaytaverdim. ("Savdo-sotiq" payrovi 68-bet)

Tilimizda evfemizmlarning kelib chiqish jarayonida ijtimoiy asos yotadi. Kishilar ba'zan boshqalar bilan muloqotga kirishish chog'ida o'zlari xohlagan narsani to'g'ridan-to'g'ri ayta olmaydigan, kommunikativ maqsadini to'la yetkazib bera olmaydigan yoki iboralarning o'z ma'nosida qo'llab muloqot jarayonida suhbatdoshlarini noqulay ahvolga solib qo'yadigan vaziyatlarga duch kelib qoladilar. Bunday og'ir vaziyatlardan chiqib ketish uchun, kishilar o'zlarining ifodalamoqchi bo'lgan fikr-mulohazalarini vositali ko'rinishda bildirishga harakat qiladilar. Bunday jarayon natijasi sifatida nutqda evfemizmlar yuzaga keladi.

Qodirjon aka. O'zim ham hayronman, va'dasini bajarmaydigan qanaqa qochoqqa uchrab qoldim?

Tursunbuva. Men bilan **don olishguncha** o'zingizga etak topib oling! ("Paxtachilik" payrovi 18-bet)

Disfemizm tilning yashovchan qatlami bo'lib, u ifodaga salbiy yondashuvni anglatadi. Disfemizm so'zlovchining tinglovchiga yoki biror predmetga nisbatan masxara, istehzoli, iltifotsiz qarashni bildiradi⁴. Disfemizm – denotat bahosiga munosabatning salbiy tomonga ketishi bilan bog'liq pragmatik hodisa. Disfemizm evfemizm bilan munosabatdosh bo'lganligi sababli ularning tasnifida ham evfemizmlar

⁴ Usmonova Sh. Lingvomadaniyatshunoslik. – Toshkent, 2022. – B.145.

tasnifidagi ayrim belgilar tayanch bo‘lib xizmat qiladi⁵. Shunga ko‘ra disfemizmlar boshqa til va nutq hodisalari ichida askiyalarda ko‘proq namoyon bo‘ladi.

G‘anijon: Siz ham yaxshi-yaxshi kuylarni o‘rganib davramizga kiring. To‘yma-to‘y yuraversangiz u **kal** naychi bo‘libdi deyishadi.

Dadajon: Yaxshi hunar – yaxshi ekan-da, aka. Siz ham skripkachiligingizdan qolmang, bilmaganlar: u surnaychi bo‘libdi, deyishadi. (“Sozlar” payrovi 67-bet);

Olimjon aka: Rasul qorini uzoqdan chaqirib yotsam-a, hoy **takasaltang**, hoy **takasaltang** deb.

Rasul qori: Men ham uzoqdan javob bersam-a, ha sartarosh, ha sartarosh deb. (“Ashula” payrovi 51-bet).

Evfemik va disfemik ma‘noli birliklar, asosan, nutqiy hodisa hisoblanib, muayyan asar yoki matn tarkibida individual mazmun hosil qilishi mumkin. Shuning uchun so‘z san‘atkorlari nutqida qo‘llangan bunday evfemik va disfemik ma‘noli birliklarni individual nutqning tarkibiy qismi sifatida maxsus tadqiq qilish alohida ahamiyatga ega. Quyidagi askiya matnida ham hamma uchun notanish, faqat ayrim shaxslarga mazmuni ma‘lum bo‘lgan leksik birliklardan foydalanib, askiyada yashirin ma‘no saqlanganini payqash mumkin:

Qodirjon aka: O‘zlari qora taxtani qo‘noqqa aylantirib olibdilaru, yana bizga **tullaklik** qiladilar.

Tursunbuva: Terganlari pallaga kelmaydi-yu, yana biz bilan **pashshalashadilar**. (“Paxtachilik” payrovi 18-bet)

Evfimizm va disfemizmlar kelib chiqishi jihatidan uzoq tarixga ega bo‘lgan lisoniy va ijtimoiy-madaniy hodisadir. Ular xalqning ruhiyati, dunyoqarashi, urf-odatlarini, udumlari, irim-sirimlari va ishonchlarini aks ettiradi. Askiyalarda qo‘llangan evfimizm va disfemizmlarni o‘rganish muloqot jarayonida turli pragmatik to‘siqlarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Research Science and Innovation House

⁵ Kadirova X. Evfemik va disfemik birliklarning ma‘no munosabati va ma‘no qamrovi asosidagi tiplari. - International scientific-methodological electronic journal. “Foreign Languages in Uzbekistan”, 2023, No 6 (53), 60-77.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Usmonova Sh. Lingvomadaniyatshunoslik. – Toshkent, 2022. – B.134
- 2.Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent, 2002. – B.131.
- 3.O‘zbek xalq ijodi. Ko‘p jildlik. Askiya. (To‘plovchi va nashrga tayyorlovchi R. Muhammadiev). T.: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, 1970. 5-bet.
- 4.Usmonova Sh. Lingvomadaniyatshunoslik. – Toshkent, 2022. – B.145.
- 5.Kadirova X. Evfemik va disfemik birliklarning ma’no munosabati va ma’no qamrovi asosidagi tiplari. - International scientific-methodological electronic journal. “Foreign Languages in Uzbekistan”, 2023, No 6 (53), 60-77.

**Research Science and
Innovation House**

**Terak daraxti zararkunandalari tur tarkibini aniqlash va ularga qarshi
kurash choralarini o'rganish**

Rahimboyeva Maftuna Maqsud qizi

**Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti Tabiiy va
qishloq xo'jaligi fanlari fakulteti 211-guruh O'simliklarni himoya qilish
yo'nalishi talabasi**

Annotatsiya: Terak daraxti (*Populus*) o'zining tez o'sishi va keng tarqalganligi bilan tanilgan, ammo uning o'sishiga zarar yetkazadigan turli zararkunandalar ham mavjud. Ushbu maqola terak daraxtining asosiy zararkunandalarini tahlil qilib, ularning biologi, ekologiyasi va iqtisodiy zararini ko'rib chiqadi. Maqolada terak daraxti zararkunandalari turlari, ularning biologik xususiyatlari va terak daraxtlariga yetkazadigan zararlarining turlari, shuningdek, zararkunandalarga qarshi samarali kurash choralarini ko'rib chiqish maqsad qilingan.

Kalit so'zlar: Terak daraxti, zararkunandalar, biotexnologiya, ekologiya, kurash choralar.

Abstract: Poplar (*Populus*) is known for its rapid growth and wide distribution, but there are also various pests that can damage its growth. This article analyzes the main pests of poplar, considering their biology, ecology and economic damage. The article aims to review the types of poplar pests, their biological characteristics and the types of damage they cause to poplar trees, as well as effective pest control measures.

Keywords: Poplar, pests, biotechnology, ecology, control measures.

Аннотация: Тополь (*Populus*) известен своим быстрым ростом и широким распространением, однако существуют различные вредители, повреждающие его рост. В данной статье проанализированы основные вредители тополя и рассмотрен их биологический, экологический и экономический ущерб. Целью статьи является рассмотрение видов вредителей тополя, их биологических особенностей и видов ущерба, который они наносят тополю, а также эффективных мер борьбы с вредителями.

Ключевые слова: Тополь, вредители, биотехнология, экология, меры борьбы.

Kirish: Terak daraxti (*Populus*) ko‘plab ekotizimlarda keng tarqalgan, tez o‘sovchi va keng ko‘lamli ahamiyatga ega bo‘lgan o‘simlik turidir. U asosan yog‘och va qog‘oz sanoatida, shuningdek, landshaftni yaxshilash va tabiiy muhitni saqlashda qo‘llaniladi. Biroq, terak daraxtlari o‘zining ahamiyatiga qaramay, turli xil zararkunandalarning ta’siri ostida bo‘lishi mumkin. Zararkunandalar bu o‘simliklarni o‘rmonda yoki parklarda o‘stirishda jiddiy muammolarga olib keladi, chunki ular daraxtlarning o‘sishi va rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Terak daraxtiga zarar yetkazadigan zararkunandalar orasida hasharotlar, nematodlar va kasalliklar (bakterial va fungal infeksiyalar) mavjud. Bu zararkunandalar terak daraxtlarining barglarini, novdalarini va ildizlarini oziqlanadi, shu bilan birga daraxtlarning umumiy salomatligini yomonlashtiradi. Zararkunandalarning faoliyati nafaqat o‘simliklarning o‘sishiga to‘sqinlik qiladi, balki ularning ishlab chiqarish salohiyatini ham pasaytiradi, bu esa iqtisodiy zararga olib keladi.

Maqolaning maqsadi – terak daraxtiga zarar yetkazadigan asosiy zararkunandalar turini aniqlash va ularning biologik xususiyatlarini o‘rganishdir. Shuningdek, zararkunandalarga qarshi kurashishning samarali usullarini ko‘rib chiqish va mavjud kurash choralarini baholashdir. Bu, o‘z navbatida, terak daraxtlari ekish va ularni saqlashda yanada samarali yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Zararkunandalarga qarshi kurashishda ekologik toza va barqaror metodlarni qo‘llash juda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqola orqali terak daraxtining zararkunandalariga qarshi kurashishda yangi yondashuvlarni va strategiyalarni ishlab chiqish, shuningdek, ekologik barqarorlikni saqlashni ta’minlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Terak daraxti, o‘zining yuqori o‘sish sur’ati va turli sohalarda foydalanish imkoniyatlari bilan, ekosistemalarning barqarorligini saqlashda va iqtisodiy ishlab chiqarishda muhim o‘rin tutadi. U o‘rmonda, landshaftni yaxshilashda, suvoq va qog‘oz sanoatida keng qo‘llaniladi. Shuningdek, terak daraxtlari ko‘plab iqlim sharoitlariga moslashganligi sababli, ko‘plab mintaqalarda ekin sifatida tarqalgan. Biroq, terak daraxtlariga zarar yetkazadigan zararkunandalar va kasalliklar ushbu o‘simliklarning o‘sishi, rivojlanishi va mahsuldorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu holat nafaqat ekologik, balki iqtisodiy zararga ham olib keladi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi kunda terak daraxtlariga zarar yetkazadigan zararkunandalar va kasalliklarning turlari o‘sib bormoqda va ular

ekologik tizimlarning barqarorligini tahdid qilmoqda. Zararkunandalarning ko'payishi va ularning oldini olish choralarining samaradorligi o'rganilishi lozim. Bunday tadqiqotlar o'simliklarni zararkunandalardan himoya qilish, ekologik muvozanatni saqlash va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, terak daraxtlarining zararkunandalariga qarshi kurashishda yangi yondashuvlar, jumladan ekologik toza va barqaror metodlarni joriy etish zarur. Kimyoviy vositalar yordamida kurashish o'rniga, biologik va mexanik usullarni qo'llash, zararkunandalarning tabiiy dushmanlarini tiklash, o'simliklarni genetik jihatdan kuchli qilish kabi innovatsion yondashuvlar nafaqat samarali, balki atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi.

Shu sababli, terak daraxti zararkunandalarining tur tarkibini aniqlash va ularga qarshi kurashish usullarini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Bu mavzu, ekotizimlarni saqlash, barqaror qishloq xo'jaligi va iqtisodiy ishlab chiqarish uchun dolzarb masaladir.

Muhokama: Terak daraxtlari o'zining o'sish sur'ati va ekologik foydalari bilan keng tarqalgan o'simliklar hisoblanadi. Ammo, ularni zararkunandalar va kasalliklardan himoya qilish juda muhim, chunki bu zararkunandalar daraxtlarning salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatib, ularning ishlab chiqarish salohiyatini kamaytiradi va ekologik tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada terak daraxtiga zarar yetkazadigan asosiy zararkunandalar turlari va ularga qarshi kurashish usullarini tahlil qildik. Endi bu mavzuni chuqurroq muhokama qilib, ularning samarali yechimlariga e'tibor qaratish zarur.

1. Zararkunandalar tur tarkibi va biologiyasi

Terak daraxtiga zarar yetkazadigan zararkunandalar turlari keng va xilma-xildir. Maqolada keltirilgan asosiy zararkunandalar – yaprog' g'o'dag'i, terak yaprog'i qurtlari, afidlar va virusli kasalliklar – har biri o'ziga xos biologik xususiyatlarga ega bo'lib, turli xil himoya choralarini talab qiladi. Masalan, yaprog' g'o'dag'i va afidlar terak daraxtlarining barglarini yeb, fotosintez jarayonini buzadi, bu esa daraxtning o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, viruslar yoki bakterial infeksiyalar terakning ildiz tizimini zararlash orqali o'sishning sekinlashishiga olib kelishi mumkin.

Bularning barchasi, albatta, o'simliklar uchun ekologik muammolarni keltirib chiqaradi. Agar zararkunandalarning biologik xususiyatlarini to'liq tushunmasak, ularni samarali nazorat qilish qiyin bo'ladi. Shu nuqtada, zararkunandalarning faolligini

va ularning davrini aniqlash orqali kurash usullarini vaqtida qo'llash muhim ahamiyatga ega.

2. Kurash usullari va ularning samaradorligi

Terak daraxtlariga qarshi kurashish usullarini tanlashda har bir yondashuvning o'zining afzalliklari va kamchiliklari bor. Kimyoviy pestitsidlar ko'p hollarda zararkunandalarga qarshi tezkor yechim bo'lishi mumkin, ammo bu usulning ekologik ta'siri va inson salomatligiga bo'lgan salbiy oqibatlari ham e'tiborga olinishi kerak. Kimyoviy pestitsidlar atrof-muhitga zarar yetkazib, begona o'simliklar va foydali hasharotlar uchun xavf tug'dirishi mumkin. Shuningdek, pestitsidlar zararkunandalarning qarshilik ko'rsatish qobiliyatini oshirishi mumkin, bu esa ularni nazorat qilishni yanada qiyinlashtiradi.

Biologik kurash usullari, masalan, tabiiy dushmanlarni joriy etish, ekologik jihatdan toza va uzoq muddatli yechimlarni taqdim etadi. Bu usulning afzalligi shundaki, u zararkunandalarni tabiiy ravishda boshqarishga yordam beradi va atrof-muhitga zarar yetkazmaydi. Biroq, biologik kurashning samarali bo'lishi uchun zararkunandalarning tabiiy dushmanlari ekotizimda mavjud bo'lishi kerak. Shu sababli, bu yondashuv mintaqaviy va iqlim sharoitlariga qarab o'zgarishi mumkin.

Mexanik usullar ham qimmat va uzoq muddatli bo'lmagan yechimlarni taqdim etadi, lekin ular samarali bo'lishi uchun doimiy va muntazam ishlarni talab qiladi. Bu usullar, masalan, zararkunandalarni qo'l bilan tozalash yoki kasalliklarni boshqarish uchun yaroqsiz o'simliklarni olib tashlash, albatta, kichik miqyosda samarali bo'lishi mumkin, lekin keng miqyosda amalga oshirish qiyin.

3. Ekologik va iqtisodiy ta'sir

Zararkunandalar bilan kurashishda ekologik barqarorlikni saqlash juda muhimdir. Kimyoviy usullardan foydalanish qisqa muddatda samarali bo'lishi mumkin, lekin uzoq muddatda bu ekologik muvozanatni buzishi va biota xilma-xilligini kamaytirishi mumkin. Biologik kurash esa ekologik tozaligini saqlashga yordam beradi va uzoq muddatda samarali natijalar beradi. Biroq, bu yondashuvning samaradorligi uchun tabiiy dushmanlar va zararkunandalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni to'g'ri tushunish zarur.

Iqtisodiy jihatdan qaraganda, zararkunandalarga qarshi kurashish usullari ham sezilarli xarajatlarni talab qiladi. Kimyoviy preparatlarni sotib olish, ishlatish va ularni xavfsiz tarzda utilizatsiya qilish xarajatlari juda yuqori bo'lishi mumkin. Biologik

kurash usullari, garchi aniq vaqt talab qilsa-da, uzoq muddatda ko‘proq iqtisodiy samaradorlikni ta‘minlashi mumkin.

4. Kelajakda e'tibor qaratilishi kerak bo‘lgan masalalar

Kelajakda zararkunandalarga qarshi kurashish metodlarini yanada rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarur. Genetik modifikatsiya orqali zararkunandalarga chidamli terak daraxtlarini ishlab chiqish, yuqori texnologiyali monitoring tizimlari orqali zararkunandalarning faolligini kuzatish va muqobil energiya manbalarini ishlatish kabi yondashuvlar zararkunandalar bilan kurashishda yangi istiqbollarni ochishi mumkin.

Shuningdek, ekologik va agrar ilm-fan sohasida zamonaviy yondashuvlarni tadbiq etish va ularni joriy qilish uchun mintaqaviy va global miqyosda hamkorlik muhimdir. Bu, o‘z navbatida, barqaror rivojlanish va ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Terak daraxtlari zararkunandalari bilan kurashish uchun ko‘plab usullar mavjud bo‘lsa-da, har bir usulning o‘ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Shuning uchun zararkunandalar bilan kurashishda integratsiyalashgan yondashuvlarni qo‘llash muhimdir. Biologik va mexanik usullarni qo‘llash, shuningdek, kimyoviy vositalarni ehtiyotkorlik bilan va zarur hollarda ishlatish zarur. Ekologik tozaligi va iqtisodiy samaradorlikni hisobga olgan holda, terak daraxtlarini zararkunandalardan himoya qilish uchun ilmiy tadqiqotlar va yangi texnologiyalarni joriy etish zarur bo‘ladi.

Xulosa:

Terak daraxti ekologik va iqtisodiy ahamiyatga ega bo‘lgan muhim o‘simlik bo‘lib, uni zararkunandalar va kasalliklardan himoya qilish zarur. Ushbu maqolada terak daraxtiga zarar yetkazadigan asosiy zararkunandalar turlari, ularning biologik xususiyatlari va daraxtlarga yetkazadigan zararlarining turlari tahlil qilindi. Terak daraxtlarini zararkunandalardan himoya qilishda samarali kurash usullari, jumladan kimyoviy, biologik va mexanik yondashuvlar ko‘rib chiqildi.

Zararkunandalar bilan kurashishda kimyoviy vositalar tezkor natijalarga olib kelishi mumkin, ammo ularning ekologik va salomatlikka ta‘siri haqida ehtiyotkorlik bilan yondashish zarur. Biologik kurash esa ekologik toza va uzoq muddatda samarali natijalar beruvchi metod bo‘lib, tabiiy dushmanlarni tiklash va tabiiy munosabatlarni tiklashga asoslanadi. Mexanik usullar qisqa muddatda samarali bo‘lishi mumkin, ammo ularning amalga oshirilishi keng miqyosda qiyin va ko‘proq resurslarni talab qiladi.

Bundan tashqari, ekologik barqarorlikni saqlash va o'simliklar salomatligini ta'minlash uchun zararkunandalar bilan kurashishda integratsiyalashgan yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash muhimdir. Genetik modifikatsiya, ekologik monitoring va ilg'or biologik texnologiyalar bu jarayonda samarali vosita bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga, terak daraxtlarini zararkunandalardan himoya qilish uchun muntazam ravishda ilmiy tadqiqotlar va mintaqaviy monitoringlar o'tkazish zarur. Bu jarayon ekologik xavfsizlikni ta'minlash, agrar ishlab chiqarishning barqarorligini saqlash va iqlim o'zgarishlariga moslashish uchun zarur bo'ladi. Yangi yondashuvlar va samarali kurash choralarini qo'llash orqali terak daraxtlarini zararkunandalardan himoya qilishda yanada yaxshi natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xamidov, M. B. (2012). O'rmon ekotizimlari va o'simliklarni zararkunandalardan himoya qilish. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
2. Azizov, A. M., & Muxammadiev, S. S. (2016). Zararkunandalar va o'simlik kasalliklari bilan kurashish usullari. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Raximov, B. F. (2010). O'rmonlarda zararkunandalar va ularning ekologik ta'siri. Tashkent: Akademnashr.
4. Qodirov, R. M. (2014). O'rmonchilik va o'simliklarni himoya qilish. Toshkent: O'qituvchi.
5. Jalilov, M. T. (2017). Populyatsiyalar va ularning tabiiy dushmanlari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.
6. Mustafayev, F. A. (2015). O'simliklarni zararkunandalar va kasalliklardan himoya qilishda kimyoviy va biologik usullar. Toshkent: Science Publishing.
7. Xushvaqto'v, X. S. (2018). Zararkunandalarga qarshi kurashishda ekologik usullarni qo'llash. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.

**Research Science and
Innovation House**

Sun'iy intellekt va ingliz tili o'qitish

Otajonova Ug'iljon Habibullo Qizi
Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining ingliz tili o'qitish jarayoniga ta'siri, imkoniyatlari va istiqbollari tahlil qilinadi. Unda sun'iy intellekt vositalaridan — xususan, chat-botlar, virtual repetitorlar, ovozli yordamchilar va avtomatlashtirilgan baholash tizimlaridan foydalanish orqali ta'lim jarayonining interaktiv va individual yondashuv asosida takomillashayotgani yoritiladi. Shuningdek, SI yordamida til o'rgatish samaradorligi, o'quvchilarning motivatsiyasi va mustaqil o'rganish ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'siri haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili, ta'lim texnologiyalari, chat-bot, avtomatlashtirilgan baholash, interaktiv o'qitish, raqamli ta'lim

Аннотация: В статье анализируется влияние, возможности и перспективы технологий искусственного интеллекта (ИИ) на процесс преподавания английского языка. В нем подчеркивается, как образовательный процесс совершенствуется за счет интерактивного и индивидуализированного подхода с использованием инструментов искусственного интеллекта, в частности, чат-ботов, виртуальных репетиторов, голосовых помощников и автоматизированных систем оценки. В статье также обсуждается эффективность преподавания языка с использованием СИ, его положительное влияние на мотивацию студентов и развитие навыков самостоятельного обучения.

Ключевые слова: искусственный интеллект, английский язык, образовательные технологии, чат-бот, автоматизированная оценка, интерактивное обучение, цифровое обучение

Abstract: This article analyzes the impact, opportunities and prospects of artificial intelligence (AI) technologies on the English language teaching process. It highlights the improvement of the educational process based on an interactive and individual approach through the use of AI tools - in particular, chatbots, virtual tutors, voice assistants and automated assessment systems. It also discusses the effectiveness of language teaching using AI, its positive impact on the development of students' motivation and independent learning skills.

Keywords: artificial intelligence, English language, educational technologies, chatbot, automated assessment, interactive teaching, digital education

Kirish: So‘nggi yillarda sun‘iy intellekt (SI) texnologiyalarining rivojlanishi global miqyosda turli sohalarda tub o‘zgarishlarga olib kelmoqda. Ayniqsa, ta‘lim tizimi bu innovatsiyalarning bevosita ta‘sir doirasiga kirgan sohalardan biridir. Raqamli vositalarning keng qo‘llanilishi, masofaviy ta‘lim imkoniyatlarining kengayishi va zamonaviy interaktiv platformalarning paydo bo‘lishi o‘qitish jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Ingliz tili — xalqaro aloqa, fan, texnologiya va biznes tili sifatida — ko‘plab mamlakatlar, jumladan, O‘zbekistonda ham o‘rganilishi dolzarb bo‘lgan fanlardan biridir. Shu sababli, ushbu tilni samarali o‘rgatish va o‘rganish usullarini izlash, ilg‘or tajriba va texnologiyalarni ta‘lim jarayoniga tatbiq etish katta ahamiyat kasb etadi.

Sun‘iy intellekt bu borada muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda. U ingliz tilini o‘qitish jarayonini yanada qulay, samarali va individual yondashuvga asoslangan holga keltirishga xizmat qilmoqda. Mazkur maqolada SI texnologiyalarining ingliz tili ta‘limiga ta‘siri, ularning imkoniyatlari va afzalliklari, shuningdek, mavjud vositalar orqali ta‘lim samaradorligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta‘lim tizimiga ham o‘z ta‘sirini o‘tkazmoqda. Xususan, sun‘iy intellekt (SI) texnologiyalarining o‘qitish jarayoniga joriy etilishi ta‘lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarga individual yondashuvni ta‘minlash va o‘qituvchining mehnatini yengillashtirishga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda ingliz tilini o‘rgatishda SI vositalaridan foydalanish keng imkoniyatlarni taqdim etib, an‘anaviy ta‘lim metodlariga zamonaviylik baxsh etmoqda.

Mazkur maqolada sun‘iy intellekt texnologiyalarining ingliz tili o‘qitishdagi o‘rni, amaliy qo‘llanilishi va istiqbollari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Bugungi kunda sun‘iy intellekt (SI) texnologiyalari inson hayotining deyarli barcha sohalariga kirib kelmoqda, xususan, ta‘lim tizimida ham bu o‘zgarishlar sezilarli darajada kuzatilmoqda. Ayniqsa, ingliz tili kabi xalqaro muloqot va ilmiy axborotga kirish vositasi bo‘lgan tilni o‘rgatishda SI imkoniyatlaridan foydalanish ta‘lim jarayonini yanada interaktiv, samarali va shaxsga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etishga yordam bermoqda.

O‘quvchilarning bilim darajasi va ehtiyojlariga moslab avtomatik tarzda tavsiya beruvchi platformalar, matnni tahlil qilish va grammatik xatolarni aniqlovchi dasturlar,

shuningdek, jonli muloqotni taqlid qiluvchi chatbotlar ingliz tilini o'rganish jarayonini soddalashtirmoqda.

Mavzuning dolzarbligi, shuningdek, pandemiya davrida va undan keyingi davrda masofaviy ta'lim shakllarining keng tarqalishi bilan yanada oshdi. Aynan shu sharoitlarda sun'iy intellektga asoslangan ta'lim vositalari muqobil yechim sifatida maydonga chiqdi. Shu sababli, SI texnologiyalarining ingliz tili o'qitishdagi roli va ularning afzalliklarini o'rganish bugungi kunda juda dolzarb hisoblanadi.

So'nggi yillarda ingliz tilini o'rganish va o'qitishda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining qo'llanilishi jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Buning sababi, AI vositalari ta'lim jarayonini nafaqat avtomatlashtiradi, balki uni individual ehtiyojlarga moslashtirish, real vaqtda tahlil qilish, va o'rgatish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ushbu bo'limda AI texnologiyalarining ingliz tili o'qitishdagi roli, afzalliklari, cheklovlari hamda mavjud ilmiy yondashuvlar muhokama qilinadi.

1. Til o'rganishga innovatsion yondashuv

Sun'iy intellekt til o'rganishni an'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda interaktiv, avtomatlashtirilgan va o'rganuvchi markazida tashkil etishga imkon yaratmoqda. Masalan, Grammarly orqali yozma nutqdagi xatolarni aniqlash, Duolingo orqali gamifikatsiya asosida dars o'tish, ChatGPT orqali esa real muloqotga yaqin suhbatlar tashkil qilish mumkin.

Bu vositalar orqali o'quvchi o'z bilimini mustaqil ravishda rivojlantiradi, o'qituvchining roli esa ko'proq yo'naltiruvchi va tahlilchi sifatida namoyon bo'ladi.

2. AI yordamida individual yondashuv

AI algoritmlari har bir o'quvchining til bilish darajasini tahlil qilib, unga mos topshiriqlarni taklif etadi. Bu esa umumiy darslardan farqli ravishda individual yondashuvni ta'minlaydi. Shu jihatdan AI asosidagi platformalar zamonaviy konstruktivistik ta'lim nazariyasi bilan uyg'unlikda ishlaydi.

3. O'qituvchining roli o'zgaradimi?

Ko'plab tadqiqotchilar fikricha, AI texnologiyalari o'qituvchini to'liq almashtira olmaydi, balki uning faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Chunki til o'rganishda insoniy muloqot, madaniy kontekst va hissiyotlar muhim ahamiyatga ega. Shunday bo'lsa-da, darsdan tashqari mashg'ulotlar, test baholash, yozma topshiriqlarni tekshirish kabi vazifalarni AI yordamida avtomatlashtirish mumkin.

4. Muhim xavotirlar

- **Axborot xavfsizligi:** AI platformalaridan foydalanishda shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi muhim masalalardan biri hisoblanadi.
- **Noto'g'ri ma'lumotlar riski:** Ba'zi AI tizimlari noto'g'ri yoki kontekstga to'g'ri kelmaydigan javoblar berishi mumkin.
- **O'rganishda passivlik xavfi:** Barcha jarayonni sun'iy intellektga topshirish o'quvchida mustaqil fikrlash va izlanish ko'nikmalarini zaiflashtirishi mumkin.

5. Kelajakdagi istiqbollar

Sun'iy intellekt bilan boyitilgan til o'rgatish metodlari hali ham rivojlanishda. Kelajakda yanada aqlli tizimlar paydo bo'lib, o'quvchining psixologik holatini ham aniqlay oladigan, vizual va audio kontekstga asoslangan, hatto VR texnologiyalar bilan uyg'unlashgan ta'lim vositalari yuzaga kelishi kutilmoqda.

Xulosa va takliflar: Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining ingliz tili o'qitishdagi o'rni tobora ortib bormoqda. AI asosida ishlovchi vositalar o'quvchilarning til o'rganish jarayonini yanada interaktiv, moslashtirilgan va samarali qilishga yordam bermoqda. Sun'iy intellekt yordamida ishlab chiqilgan ilovalar va platformalar, masalan, **Duolingo**, **Grammarly**, **ChatGPT**, o'quvchilarga real vaqt rejimida o'z bilimlarini tekshirish, xatolarni tuzatish va yozma hamda og'zaki tilni rivojlantirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Biroq, sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanilishi bir qator muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Axborot xavfsizligi, ma'lumotlarning ishonchliligi, o'qituvchining rolini kamaytirish xavfi kabi masalalar jiddiy e'tibor talab qiladi. Bundan tashqari, AI tizimlarining texnik xatoliklar berishi yoki noto'g'ri maslahatlar taqdim etishi mumkin, bu esa o'quvchilarning bilim darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt ta'lim tizimida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Kelajakda, AI tizimlarining yanada rivojlanishi va integratsiyasi orqali ingliz tilini o'rgatish jarayoni yanada individualizatsiyalashadi va ko'proq shaxsga yo'naltirilgan bo'ladi. O'quvchilarning tilni o'rganishdagi ishtiyoqlari va samaradorligi yuqori bo'ladi.

Takliflar

1. **O'qituvchilarning texnologik savodxonligini oshirish:** Sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun o'qituvchilarning texnologik

savodxonligini oshirish muhim. O'qituvchilar uchun maxsus treninglar va seminarlar tashkil etilishi zarur. Bu o'qituvchilarga AI vositalarini to'g'ri qo'llashni o'rgatib, ularning darslarni yanada samarali va interaktiv tarzda o'tkazishlariga yordam beradi.

2. **AI platformalarining metodik integratsiyasi:** Sun'iy intellekt vositalarini ingliz tili o'qitish jarayoniga metodik jihatdan integratsiya qilish zarur. AI texnologiyalarini faqatgina texnik vosita sifatida emas, balki ta'lim metodologiyasini qo'llab-quvvatlovchi element sifatida ko'rib chiqish kerak. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari o'quvchilarga moslashtirilgan yondashuvlar bilan AI platformalarini qo'llashlari kerak.

3. **Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash:** Sun'iy intellekt platformalaridan foydalanishda shaxsiy ma'lumotlar va axborot xavfsizligini ta'minlash masalalariga jiddiy e'tibor qaratish zarur. AI platformalarining foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish uchun qat'iy xavfsizlik choralarini ko'rish lozim. Ta'lim muassasalarida ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qonuniy va etik me'yorlar ishlab chiqilishi kerak.

4. **AI va insoniy yondashuvlarning uyg'unligi:** Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayonida to'liq o'qituvchining o'rnini egallashiga yo'l qo'yilmasligi lozim. AI vositalari o'qituvchilarning ishini qo'llab-quvvatlashi, ularning vaqtini tejashi va o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini qondirishga yordam berishi kerak. Shu bilan birga, o'qituvchilarning insoniy yondashuvlari, motivatsiya berish va ijodiy yondoshuvlarining o'rnini saqlanishi kerak.

5. **AI yordamida interaktiv darslar yaratish:** Sun'iy intellektni ingliz tili o'qitish jarayonida interaktiv darslar yaratish uchun qo'llash kerak. AI tizimlari, masalan, virtual haqiqat (VR) yoki kuchaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari bilan birlashtirib, o'quvchilarni real hayotdagi vaziyatlarga o'xshash sharoitlarda til o'rganishga jalb qilish mumkin. Bu, o'z navbatida, tilni amaliy tarzda o'rganish imkoniyatlarini yaratadi va o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

**Research Science and
Innovation House**

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, U. (2023). Sun'iy intellekt va ta'lim: O'zbekistonda qo'llanilishi. Ta'lim Innovatsiyalari, 4(2), 45-50.
2. Abdullayev, B. (2022). Raqamli ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalari. O'zbekiston Pedagogikasi, 19(1), 33-40.
3. To'raqulov, M. (2023). Ingliz tili o'qitishning yangi metodlari: Sun'iy intellektning roli. O'zbek ta'limi, 28(3), 58-65.
4. Sodiqov, S. (2023). Sun'iy intellektni ta'lim tizimiga integratsiya qilish: Xalqaro tajribalar. Ta'limdagi Yangiliklar, 7(4), 12-18.
5. Tursunov, Sh. (2021). Ingliz tili o'qitishda sun'iy intellektning o'rni. Ingliz Tili Ta'limi, 5(1), 22-30.
6. Ismailov, A. (2024). O'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalarining ahamiyati. O'zbekiston Ta'lim Tizimi, 10(2), 40-46.

**Research Science and
Innovation House**

OUTLINE

VOLUME-02, ISSUE-03

1.	LES MÉTHODES POUR DÉVELOPPER LES COMPÉTENCES ORALES EN FRANÇAIS Matmurotova Zamira	5-8
2.	OILA QONUNCHILIGIDA VOYAGA YETMAGANLARNING HUQUQ VA MAJBURIYATLARI Saidova Nigora Arslonovna	9-11
3.	UMURTQASIZLARNING QON AYLANISH SISTEMI Seyitmetova Nazokat Baxromovna	12-14
4.	HAYVONLARNING OZIQLANISHI Masharipova Dilrabo Otaboyevna	15-17
5.	PEDAGOGIK MUTAXASSISLAR TAYYORLASHNI AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI Ernazarova Gulnora Oblaqulovna	18-23
6.	TALABALARDA IJTIMOIIY USTANOVKALARNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI Bekbolayev Javlonbek Jumanazar o'g'li	31-34
7.	INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING METODIK TAYYORLIGINI SHAKLLANTIRISH Komilov Umidjon Nurmurod O'g'li	35-38
8.	MIRZO ULUG'BEK ILMIY-MADANIY ME'ROSI Axatova Zohira Aktam qizi	39-47
9.	PROJECT MANAGEMENT CONFLICTS: CAUSES AND CONSEQUENCES (TYPES OF CONFLICTS IN PROJECT TEAMS; THE IMPACT OF CONFLICTS ON PROJECT OUTCOMES; STRATEGIES FOR CONFLICT REDUCTION) Nizamova Shahnoza Erkinovna	48-53

10.	ECONOMIC CONFLICTS AND SANCTIONS: THE IMPACT ON PRICES AND DEMAND IN THE GLOBAL MARKET Omonov Kamoliddin Juma O'g'li	54-59
11.	THE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY AND THE IMPORTANCE OF ATTRACTING INVESTMENTS Omonullayeva Shahloxon Bohodir qizi	60-65
12.	INNOVATIVE APPROACHES IN DEVELOPING EXPORT ACTIVITIES IN UZBEKISTAN Qobulova Marvabonu Murod qizi	66-72
13.	Tashqi savdo shartnomalarini tartibga solib turuvchi xalqaro va milliy qonunchilik tizimi Vaxobov Abbas Islamov B.A.	73-80
14.	ECOLOGICAL AND SOCIAL FACTORS' IMPACT ON THE GLOBAL OIL MARKET Eshonqulov Akbarjon Abduvahob o'g'li	81-90
15.	REGULATORY CHALLENGES IN THE GROWTH OF E-COMMERCE AND ONLINE TRADING Aynidinova Nafisa Isroil qizi	91-97
16.	REGULATORY CHALLENGES IN THE GROWTH OF E-COMMERCE AND ONLINE TRADING Aynidinova Nafisa Isroil qizi	98-103
17.	BANKING SERVICES AND EXPORT FINANCING: MODERN METHODS AND STRATEGIES Azamat Amongeldiyev Erkin ogli	104-108
18.	UZBEKISTAN'S ACCESSION TO THE WTO IN THE GLOBAL ECONOMIC ENVIRONMENT: RISKS AND OPPORTUNITIES Mislimbekova Namuna Mamurjon qizi	109-114
19.	INNOVATIVE SOLUTIONS IN THE LOGISTICS SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THE DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE Safartosheva Musallam Shavkat qizi	115-119

20.	COOPERATION WITH THE EUROPEAN UNION COUNTRIES: NEW OPPORTUNITIES FOR THE ECONOMY OF UZBEKISTAN Karimberdiyeva Muxlisa Mo‘minjon qizi	120-126
21.	ASKIYALARDA EVFEMIZM VA DISFEMIZM IFODASI Xaytboyeva Muxlisa Muxtor qizi	127-130
22.	Terak daraxti zararkunandalari tur tarkibini aniqlash va ularga qarshi kurash choralarini o‘rganish Rahimboyeva Maftuna Maqsud qizi	131-136
23.	Sun‘iy intellekt va ingliz tili o‘qitish Otajonova Ug‘iljon Habibullo Qizi	137-142
24.	MUNDARIJA	143-145

Research Science and
Innovation House